

AD HOC MEHANIZMA O STANJU I UGROŽAVANJU LJUDSKE BEZBEDNOSTI,
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA U REPUBLICI SRBIJI

**IZVEŠTAJ O STANJU I
UGROŽAVANJU LJUDSKE BEZBEDNOSTI,
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
U REPUBLICI SRBIJI**

Period izveštavanja: 15. januar – 31 mart. 2025.

BEOGRAD, 15. april 2025.

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE.....	4
PRVI DEO: DRUŠTVENO – POLITIČKI KONTEKST	6
DRUGI DEO: CILJEVI I REZULTATI DELOVANJA NAJVAŽNIJIH DRUŠTVENIH, POLITIČKIH I INSTITUCIONALNIH AKTERA.....	8
Delovanje vladajuće koalicije i predsednika Republike	8
Delovanje najvažnijih društvenih i političkih aktera.....	9
Delovanje institucija (državnih organa i nezavisnih institucija)	12
Krizna bezbednosne i obaveštajne zajednice	15
Studija slučaja: Beograd 15. mart 2025.....	17
TREĆI DEO: STRATEGIJA MANIPULACIJE JAVNIM NARATIVOM	21
Elektronski i pisani mediji o pobuni građana	21
Studija slučaja medijske manipulacije javnim narativom.....	21
<i>Početak: pad nadstrešnice i poricanje odgovornosti</i>	<i>21</i>
<i>Prvi protesti i konstrukcija narativa o „nasilnoj opoziciji“</i>	<i>22</i>
<i>Targetiranje studenata i demonizacija protesta.....</i>	<i>22</i>
<i>Narativ o separatizmu i građanskom ratu</i>	<i>23</i>
<i>Incident ispred RTS-a – diskreditacija kroz dezinformaciju.....</i>	<i>23</i>
<i>Zvučni top – manipulacija realnošću</i>	<i>24</i>
<i>Slučaj Odžaci – fabrikovani atentat i „građanski rat“</i>	<i>25</i>
Medijski inženjering i narativna kontrola: Strategije poricanja, demonizacije i zastrašivanja.....	25
<i>Gaslajting – poricanje stvarnosti kao kontrolna strategija</i>	<i>25</i>
<i>Narativ o „građanskom ratu“ i etnonacionalistička mobilizacija</i>	<i>26</i>
<i>Demonizacija i dehumanizacija protivnika</i>	<i>26</i>
<i>Zamena uloga – od odgovornosti sistema ka narativu o ugroženosti</i>	<i>26</i>
ČETVRTI DEO: DELOVANJE POLITIČKIH ORGANIZACIJA.....	27
Političke stranke vladajuće koalicije	27
Parlamentarne opozicione stranke	27
PETI DEO: STANJE ZAŠTITE PRAVA NA FIZIČKI I PSIHIČKI INTEGRITET GRAĐANA.....	29
ŠESTI DEO: ULOGA I DELOVANJE SPOLJNIH AKTERA.....	41

SEDMI DEO: PREPORUKE.....	43
----------------------------------	-----------

PRILOG 1. AKTIVNOSTI STUDENTSKO-GRAĐANSKOG POKRETA HRONOLOGIJA DOGAĐAJA

(01.11.2024 - 31.03.2025).....	45
---------------------------------------	-----------

UVODNE NAPOMENE (studentski i građanski otpor).....	45
---	----

(a) Protesti i blokade u novembru 2024.....	46
---	----

(b) Protesti i blokade u decembru 2024.....	47
---	----

(c) Protesti i blokade u januaru 2025	49
---	----

(d) Protesti i blokade u februaru 2025.	54
--	----

e) Protesti i blokade u martu 2025.....	60
---	----

UVODNE NAPOMENE

Ad hoc mehanizam za izveštavanje o stanju ljudske bezbednosti u Srbiji je inicijativa stručnjaka, uspostavljena 22. januara 2025. godine u Beogradu.*

Ciljevi monitoringa *Ad hoc mehanizma* su sistematsko prikupljanje, analiziranje i obaveštavanje javnosti o stanju i ugrožavanju ljudske bezbednosti, ljudskih prava i sloboda u Srbiji, koji se za naznačeni period prezentira domaćoj i međunarodnoj javnosti u odgovarajućem *Izveštaju Ad hoc mehanizma*.

Izveštaj *Ad hoc mehanizma* o stanju i ugrožavanju ljudske bezbednosti, ljudskih prava i sloboda u Republici Srbiji odnosi se na period 15. januar – 31. mart 2025. godine.

Izveštaj je rezultat monitoring i analiziranja uzroka, aktera i posledica aktivnih dešavanja kao što su demonstracije, nemiri i neredi, kao i (ne)reagovanja državnih organa i ponašanje svih učesnika ovih aktivnih dešavanja sa aspekta poštovanja ljudskih prava i sloboda građana i njihove bezbednosti. Takođe, *Izveštaj* sadrži podatke i analize uzoraka i delovanja koja predstavljaju rizik osnaživanja radikalizacije političkog delovanja u javnosti kao i od nasilnog ekstremizma.

Izveštaj obrađuje praksu postojećih mehanizama za praćenje i izveštavanje domaće i međunarodne javnosti i institucija, o ugrožavanju ljudskih prava i sloboda, o porastu radikalizacije javnog i političkog života, kao i o pojavama nasilja, torture, kao i o standardima Saveta Evrope, UN i Evropske komisije. Posebna pažnja posvećena je akterima i posledicama upotrebe mehanizama vanrednog stanja.

Ad hoc mehanizam je primenio sledeću metodologiju: multidisciplinarno istraživanje i tumačenje podataka i događaja koji su predmet praćenja, prikupljanja i izveštavanja. Pri tome se koriste sledeće metode: prikupljanje, klasifikacija i analiza podataka. Izvori za podataka su javno dostupna dokumenta, saopštenja, statistički izveštaji i analize institucija vlasti (posebno, predsednik Republike Srbije, republička, pokrajinska, gradske i opštinske skupštine; vlada Srbije i pokrajine Vojvodine, gradonačelnici i po potrebi drugi nivoi izvršene vlasti; pravosudne institucije – sudovi; javno tužilaštvo; MUP posebno policija, žandarmerija i BIA; general štab Vojske Srbije, VBA i VOS); Ustavni sud Srbije; nezavisni državni organi (Zaštitnik građana – ombudsman, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Agencija za sprečavanje korupcije i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti); Delovanje najvažnijih društvenih i političkih aktera (Građanski i studentski pokreti, inicijative i organizacije civilnog društva, sindikati, SPC, NVO); *Elektronski i pisani mediji*; *Političke organizacije* i to političke stranke vladajuće koalicije, parlamentarne opozicione stranke i vanparlamentarne stranke, politički pokreti i inicijative). Korišćeni izvori su sistematizovani i obrađeni i prema metodologiji EUSTAT-a.

* Ekspertsku grupu *Ad hoc mehanizma* čine: prof. dr. Alempijević Đorđe (forenzika), Biserko Sonja (koordinator), Gogić Ognjen (mediji i javni narativ), prof. dr. Janjić Dušan (ljudska bezbednost), advokat Miloš Janković (ljudska prava i slobode), Krstić Jovan (delovanje tužilaštva) i prof. dr. Lilić Stevan (glavni redaktor).

U analizi društveno-istorijskog konteksta konsultovana je stručna literatura (monografije, članci i *Policy paper* – analize i slično); relevantni domaći i međunarodni dokumenti; podaci iz empirijskih istraživanja kao i relevantni izvori iz medija (elektronskih i pisanih). U obradi ovih izvora primenjen je multidisciplinarni pristup, pre svega metode politikološkog, pravnog, sociološkog, medicinskog istraživanja.

U nastojanju da se uspostavi metodološki i tematski okvir za svestrano sagledavanje pitanja od značaja za praćenje i izveštavanje odnosno za izradu Izveštaja primenjen je multidisciplinarni pristup. U fokusu analize su najvažnije teme za razumevanje stanja i trendova razvoja ljudske bezbednosti, ljudskih prava i sloboda u Srbiji.

PRVI DEO: DRUŠTVENO – POLITIČKI KONTEKST

Stanje u Srbiji, početkom 2025. godine, je u znaku strukturalne krize. Odnosno duboke društvene, pre svega ekonomsko – socijalne krize koja se pre svega karakteriše ubrzanim osiromašanjem najšireg sloja društva a zahvata i srednju klasu. Uz to ubrzano bogaćenje slojeva pre svega povezanih sa javnim infrastrukturnim i privatnim građevinskim projektima. U finansiranju građevinskih radova je, u značajno zastupljeno pranje novca.

Endemska korupcija i sprega organizovanog kriminala sa delovima vlasti je značajna poluga socijalnog raslojavanja u Srbiji. To potvrđuju i podaci da je od 2014. godine, kada je uspostavljen monopola nad kontrolom društvenog bogatstva i socijalno – političke moći SNS, do 2023. godine, Srbija, po merilima Transparensi internešenel, dospela na 104. mesto od 180 država sveta.¹ Podaci potvrđuju i da razmere korupcije dostižu više desetina milijardi evra za 13 godina sadašnje vlasti. Stoga odsustvo organizovanih aktivnosti, mehanizama i kapaciteta vlasti i njenih institucija za upravljanje rastućim socijalnim nejednakostima, neposredno utiču na ugrožavanje ljudske bezbednosti većine stanovništva.

Značajan uzrok destabilizacije i nebezbednosti je proaktivno delovanje vlasti i medija pod njenom kontrolom, jer sadašnje liderstvo nema kapaciteta za efektivno upravljanje krizom i za otklanjanje paralize institucija, medijskog monopola autoritarne vlasti, izgradnju uslova za demokratsku izbore te i za smenu vlasti.

Neefikasnost upravljanja krizom, uzdrmala je poverenje javnosti u vlast. Uz to unutrašnja fragmentacija i dezintegracija vlasti i vladajuće koalicije je dovela do toga da aktivnosti vlasti neposredno doprinose produbljivanju krize i ugrožavanju ljudske bezbednosti. Između ostalog i propagandnog i medijskog podsticanja atmosfere straha, nesigurnosti, govora netolerancije, mržnje i nasilja. Akteri destabilizacije i nebezbednosti građana su brojne para-policijske i partijske (tzv. navijačke) grupe. Ove grupe prednjače u stvaranju atmosfere straha i nasilja i neposredno vrše nasilje nad građanima i političkim oponentima autoritarnoj vlasti. Tolerisanje čak i podsticanje nasilja i angažovanja ovih grupa i jedinica na svim nivoima vlasti - od lokalnih do najviših - ugrožava ljudsku, a i nacionalne bezbednosti.

Od 1. novembra 2024. godine, odnosno od pada nadstrešnice na železničkoj stanici u Novom Sadu, produbljuje se rascep između vlasti, s jedne, i građana, s druge strane. Umnožava se javno ispoljavanje nepoverenja građana u aktivnosti i politiku vlasti.² Istovremeno, raste državno i para državno nasilje nad građanima. Vlast učestalo primenjuje mera vanrednog stanja (upotreba specijalnih jedinica MUP, žandarmerije i resursa BIA), iako vanredno stanje nije proglašeno u skladu sa zakonima (zakon o vanrednoj situaciji i zakon o vanrednom stanju), ustavom Srbije i odgovarajućih međunarodnih akata. Delovanje vlasti,

¹ Srdjan Cvijic, BIRN, Belgrade, February 7, 2025 08:12 (<https://balkaninsight.com/2025/02/07/serbia-rising-student-protests-signal-beginning-of-end-of-vucic-regime>).

² O porastu broja građana ukazuje i podatak da je u martu bilo 1697 javnih protesta u 378 mesta (gradova i sela) širom Srbije (<https://crta.rs/najmanje-1697-protesta-u-martu>)

posebno predsednika republike i medija pod kontrolom vlasti, ključni su element jačanja trenda zaoštavanja političkih i društvenih tenzija, i bezbednosnih rizika te i ugrožavanja ljudske bezbednosti, ljudskih prava i sloboda građana Srbije.

U nastojanju da ojača autoritarnost, vlast je stvorila uslove koje otežavaju pristup odlučivanju i javnosti pripadnicima opozicija, oponentima vlasti i širokom krugu građana. Oni su primorani na „osvajanje ulice” (proteste, štrajkove, blokade i druge oblike mirovnog otpora) i na izgradnju alternativnih (strukovnih, profesionalnih i drugih) organizacija i institucija. Ovakvo delovanje osnažuje moć građana. To sužava prostor javnog delovanja vlasti. U konačnom rezultatu, sve više građana se aktivira nasuprot vlasti. Ovaj trend započinje u periodu od 2020. do 2024. godine, a jača od novembra 2024.³ Na javnoj sceni je nastao novi društveni akter sa relevantnom mobilizacijskom energijom i uspehom u izgradnji odnosa solidarnosti širokih krugova građana. Posebno građana koji su nezadovoljni sadašnjem stanjem i vlašću. Najviše otpora sadašnjem stanju i vlasti ispoljava srednje klase i radništva posebno zaposlenih u javnim preduzećima i ustanovama. Oni su uspostavili vrednosni i interesni savez brojnih horizontalnih struktura koja predstavljaju avangardu u pobuni građana protiv autoritarne vlasti.

Suprotstavljanje vlasti ovom trendu je neuspešno. Između ostalog, zbog toga što vrh vlasti, posebno predsednik Vučić, u nastojanju da izbegne suočavanje sa stvarnošću i sa uzrocima, a time i sa krivicom vlasti te i njega samog za stanje u Srbiji, pokušava da pažnju javnosti skrene na „spoljne neprijatelje”. Pri tome se vlast vodi mantrom zavere u obliku „obojene revolucije”. „Obojenoj revoluciji” vlast se suprotstavlja sredstvima propagande, korupcije i demonstracije sile.

Prekretnica je nastupila 15. marta 2025. godine, u Beogradu. Protest više stotina hiljada građana vlast su suprotstavila kršenjem brojnih zakona, primenom prekomerne sile čak i nedozvoljenih sredstava nasilja. Takav odgovor vlasti na javni protest je delegitimisala i postala prepreka za miroljubivo upravljanje krizom u Srbiji. Vlast je na sebe preuzela odgovornost da se izbegnu oružani sukobi i obračuni s pobunjenim građanima. Obaveza je i odgovornost vlasti da preduzme zakonske mere za kontrolu postojanja i delovanja paravojnih i parapolicijskih snaga. Zabrinjava činjenica da su mnoge od ovih snaga u sprezi i sa organiziranim kriminalom, uključujući i narkobiznisom.⁴

Od 15. marta 2025. godine, započela je nova faza u razvoju krize u Srbiji. Srbija se našla pred visokim bezbednosnim rizikom. Zapčinjanje ove faze potvrđeno je i promenom odnosa međunarodne politike prema krizi u Srbiji. Višemesečno ignorisanja studentske i građanske pobune protiv vlasti, zamenjeno je povećanim izjašnjavanjem stranih političara i zvaničnika posebno „zapada” i Rusije. Na osnovu reakcija pisanih i elektronskih medija vidljiva je poruka da podrška „stabilokratiji” Aleksandra Vučića nije garancija, za stabilnost i bezbednost Srbije i regiona.⁵

Zbog značaja događaja od 15. marta 2025. godine za stanje i budućnost ljudske bezbednosti, osnovni nalazi analize ove studije slučaja, predstavljeni su u poglavlju Studija slučaja: 15. mart 2025. – Najbrojniji građanski protest u istoriji Srbije.

³ Hronologija događaja i aktivnosti studentskog – građanskog pokreta prikazana je u Prilogu 1, ovog Izveštaja.

⁴ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-posljednja-dva-tjedna-dva-puta-razgovarali-sef-natoa-i-vucic-zasto/2653266.aspx>

⁵ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-posljednja-dva-tjedna-dva-puta-razgovarali-sef-natoa-i-vucic-zasto/2653266.aspx>

DRUGI DEO: CILJEVI I REZULTATI DELOVANJA NAJVAŽNIJIH DRUŠTVENIH, POLITIČKIH I INSTITUCIONALNIH AKTERA

Delovanje vladajuće koalicije i predsednika Republike

Aktuelno političko vođstvo Srbije i predsednik Republike su u svojevrsnoj defanzivi, a delovanje vlasti potvrđuje da se njen vrh i vođstvo većine državnih organa i institucija nalaze u stanju svojevrsne paralize. Delovanje vlasti Srbije je u znaku reakcija na događaje, naročito na aktivnosti građanskih i studentskog pokreta. Te reakcije su, najčešće, zakašnjele i neodgovarajuće sve do zloupotrebe policije, tužilaštva, privatnog obezbeđenja i upotrebe parapolicijskih grupa. Ove reakcije nisu u skladu sa ciljevima koje vlasti i njeni mediji proklamuju, poput suzdržavanje od nasilja, zaštita ustavnog poretka, odbrana mira, stabilnosti i opstanka Srbije.

Ovo, neefektivno delovanje vlasti uslovljeno je time što ona nema društvenu i političku podršku koja je neophodna da bi se promenile dosadašnje politike. Reč je o politikama koje su vlast i društvo dovele do vanredne situacije.

Uzroci neefektivnog delovanja su, najpre, u ideologiji etnonacionalističkog populizma vlasti; odsustvo političke volje i kapaciteta vođstva da svestrano sagleda realnosti i da svoje politike prilagodi promenama stvarnosti. Takođe, samom temelju sadašnje vlasti su korupcija, ekonomski, politički i medijski monopol.

Vlast svoj odnos prema društvu i građanima, u Srbiji, gradi kao odnos vladara i mase. To se čini mnogim aktivnostima, među kojim su okupljanja na političke i prigodne manifestacije podrške vlasti. Reč je o političkom delovanju kraćeg daha, poput političkih kampanja, javnih događaja i javnih skupovi, povodom čestih izbora, javnog najavljivanja i obeležavanja ostvarivanja pojedinačnih zdravstvenih, ekonomskih, infrastrukturnih projekata, dočeka i ispraćaja „moćnih inostranih prijatelja“ (Putina, Makrona i drugih).

Masovna okupljanja se organizuju po modelu „zatvorene mase“ (na ograđenim prostorima, trgovima, stadionima, halama i salama okruženim partijskim i policijskim, BIA i drugim „bezbednosnim“ akterima, uključujući i privatna obezbeđenja „fudbalskih navijača“). Ovakvo zaokruživanje ljudi stvara utisak o posebnom značaju okupljanja i samog glavnog lika okupljanja. Tome doprinosi i samo ograničavanje odnosno umanjivanje prostora za slobode kretanja. Time i za ispoljavanje individualnosti.

Sredstvima političke i propagandne kampanje podstiču se osećanje neizvesnosti i strah od ugroženosti od stranaca. U najnovije vreme širenju osećanja ugroženosti i straha dodat je strah od narušavanja teritorijalnog integriteta Srbije. Istovremeno, gradi se predstava o vođi odnosno Vučiću kao „Čoveku koji zna sve“, kao i „Onom koji može da zaštititi“ vlast a i masu.

U nastojanju da uspire urušavanje poverenja građana, vlast i Vučić pribegavaju javnim radovima (na primer „radna akcija dobrovoljaca“ za „odbranu“ Obrenovca i Šapca od poplava 2014. godine); podizanju nivoa „netolerancije“ i javnog prisustva policijskih i drugih „bezbednosnih struktura“; organizovanju „vežbi“ vojske;

zloupotrebi „anonimnih“ pretnji terorističkim aktivnostima; pretnji zavođenjem vanrednog stanja itd. Sam predsednik Vučić, često, dramatiizuje krize od uzbune policije i vojske, preko masovnih protesta i barikada sledbenika (na primer. Srpske liste) do oružanih akcija paravojne jedinice (na primer „slučaj Banjska“).

Za Vučićeve brojne javne nastupe karakteristični su ignorisanje stvarnosti i sklonost falsifikovanju podataka kao i omalovažavanje neistomišljenika, Naročito učesnika studentskog i građanskog protesta, kao i pripadnika političke opozicije. Njih Vučić odbacuje, diskvalifikuje i kleveta. Naziva ih pogrdnim i zajedljivim imenima („izdajnici“, „lopovi“, „ništarija“, „neradnici“, „rulja“, „budale“, „banditi“, „teroristi“ itd). Predstavlja ih javnosti kao „marionete“ u „obojenoj revoluciji“ koje finansira „Kolektivni zapad“. Ovakav način javnog komuniciranja pokazuje i da se Vučić ne pridržava ustavnog određenja funkcije predsednika Republike kao „predsednika svih građana“. Nije isključeno i da Vučić na ovaj način pokazuje da mu je, poput Putina, projektovani cilj da, kroz krize, političku nestabilnost i uz pomoć vanrednog stanja koje Vučić najavljuje kao „kontrarevolucijom“ obezbedi dovoljnu podršku da ustavno i zakonodavno učvrsti ličnu vlast.

Vučićevo komuniciranje s javnošću je neposredno ugroženo delovanjem studentskog pokreta. Između ostalog zato što je odgovor studenata na Vučićeve manipulacije jasan i razumljiv većini građana i sažet. Primer za to je slogan: „Nisi nadležan“. Odgovor Vučića na ovakav način komuniciranja, naročito na dati slogan obeležen je visokom dozom lične povređenosti.

Vlast Srbije, SNS i njemu „lojalnim partneri iz vladajuća koalicije“ su, u par navrata, pokušali da na proteste nezadovoljnih građana odgovore „kontra mitinzima“. Ovakvo javno prebrojavanje građana i odmeravanje snage podrške podstiče nije se ostvarili kako je najavljivao Vučić. Pokazalo su da je podrška građana na strani studentskog pokreta. Došlo je i do produbljivanja jaza između vlasti i pobunjenih građana. Jačanje studentskih i građanskih protesta dovelo je do kolebanja među podržavalaca vlasti kao i do ubrzanja prestrojanja unutar vladajuće koalicije.

Delovanje najvažnijih društvenih i političkih aktera

Građanski i studentski pokreti. Aktiviranje građanskih i studentskih pokreta kao i njihov otpor je u krajnjoj liniji odgovor na strukturalnu krizu i aktuelno društveno, socijalno i političko stanje u Srbiji. Unutar ovog otpora studentski aktivizam je ključni činilac faktor promena javnosti kao i mobilizacije građana za promenu sadašnjeg stanja. To potvrđuju i istraživanja javnog mnjenja, koje je sprovedla nevladine organizacije CRTA. Po ovom istraživanju oko 64 odsto građana podržava studente. Takođe, oko 60 odsto veruje da studentski protesti mogu uticati na pozitivne promene i deli stav da predsednik Srbije nije nadležan za rešavanje studentskih zahteva.⁶ Takođe, 46-odsto ispitanika smatra da Srbija „ne ide u dobrom pravcu“, a 38 odsto da „ide u dobrom pravcu“. Rast optimizma u pogledu budućnosti zemlje, kako pokazuju podaci iz istraživanja, jasno proizilazi iz energije koju su doneli studentski protesti, a ne iz poverenja u državnu politiku i stanje ekonomije.

Sami studenti ne vide svoj pokret i aktivizam kao politički.⁷ Nesporno je da je studentski pokret, za sada, jedini akter s moralnim legitimitetom i s najvećim poverenjem građana Srbije. Uz to, vidljivo je da su svojim

⁶ <https://crt.rs/ubedljiva-podrska-gradjana-srbije-studentskim-zahtevima-i-protestima/>

⁷ <https://autonomija.info/olga-manojlovic-pintar-iz-studentskog-pokreta-radja-se-jedan-novi-ideoloski-pokret/>

delovanjem „iz temelja prodrmali društvo, koje se polako oslobađa straha od vlasti“. Nesporna energija koju emituje studentski aktivizam oslobađa mnoge građane, motivišući ih na društveni angažman.

Osobenost studentskog aktivizma u značajnoj meri izmiče razumevanju i delovanju vlasti, kao i značajnom delu javnosti. A ova osobenost se iskazuje u jednostavnom direktnom definisanju zahteva i u neposrednom komuniciranju sa javnošću posebno sa „običnim ljudima“. To se potvrdilo i kao osnaživanje svesti građana u preko 200 gradova u Srbiji. Studenti se od početka blokada fakulteta i protesta širom Srbije ograđuju od svih političkih stranaka, na skupove nisu dobrodošle stranačke zastave, dok su pojedini političari tamo dolazili kao „obični“ građani.⁸ Međutim, „njihovo kretanje, marševi i pešačenja kroz brojna mesta oblikuju i njih same“.⁹

Zapravo, studenti su za sada jedini društveni akteri s moralnim legitimitetom i jedini kojima društvo veruje. To ih čini i značajnim političkim akterom. Najveći uspeh protesta leži u tome što su iz temelja prodrmali društvo, koje se polako oslobađa straha od vlasti. Međutim, ostaje otvoreno pitanje kako će se ta energija pretočiti u političko delovanje i dalje oslobađanje od represije.

Zahtev studenta i građana pod parolom „hoćemo pravdu“ je strateški cilj čija realizacija zahteva da se utvrdi puna i celovita istina (otuda i prvi studentski zahtev da se objavi kompletna i tačna dokumentacija i utvrde stvarni uzroci i lična odgovornost za tragediju u Novom Sadu). Pošto nadležne institucije „ne daju znake života“, legitimno je vaninstitucionalno (na ulici) istaknut opšteprihvaćen protesni zahtev, da se rešenje duboke društvene krize realizuje u okvirima postojećih ustavnih i zakonskih okvira.

Opšteprihvaćen protesni zahtev za povratak institucijama („pumpaj“) izvorno je generisan „nepolitičkim“ akcijama studenata i građana za pravdu. U tom kontekstu, međutim, kako bi se objektivno došlo do održive izlazne strategije iz sadašnje krize, postojeći „nepolitički in-put“, mora proizvesti „inkluzivni politički out-put“. Pošto su studentski protesti jasno definisali svoja opredeljenja na drugima, pre svega na sadašnjoj opoziciji, je da nađu načina kako da se uključe u taj out-put.

Po svojim osnovnim karakteristikama aktivizam studenata u Srbiji je *sui generis* i postaje „model za ugledanje“ u Srbiji, regionu i šire.

Studentskim protestima su otvorene glavne političke perspektive za mirnu tranziciju vlasti i za društvene promene. U tom smislu je stvorena mogućnost i za postizanja „društvenog dogovora“ o prelaznoj proceduri mirne tranzicije od hibridnog do demokratskog modela. Dve su moguće opcije, od kojih je jedna „opciona“, a druga „obavezna“. Opciona (i poželjna) podrazumeva tzv. okrugli sto zainteresovanih (režim, opozicija i „treća“ strana).¹⁰

Sve u svemu, građanski, posebno studentski aktivizam doprinosi motivisanju za stvaranje uslova za novu politiku i izgradnju alternative sadašnjem stanju i politikama. Ovaj aktivizam predstavlja novog društvenog pa i političkog aktera, koji ima snažnu podršku javnosti te bi mogao da proizvede značajne društvene i političke promene. Na ovo upućuje i *Pismo narodu* koje su studenti umetničkih fakulteta u blokadi objavili 9. marta 2025. U ovom pismu građani su pozvani da se samoorganizuju u zborove: „Sve građanke i građani, koji su po Ustavu neopozivi nosioci suvereniteta, treba da budu uključeni u diskusiju i odlučivanje na temu aktuelne krize. Zbog toga vas pozivamo da se okrenete lokalnim samoupravama i samostalno organizujete

⁸ <https://www.nin.rs/politika/vesti/70391/opozicija-i-studenti-se-mimoisli-ko-ce-politicki-artikulisati-bunt>

⁹ <https://autonomija.info/olga-manojlovic-pintar-iz-studentskog-pokreta-radja-se-jedan-novi-ideoloski-pokret/>

¹⁰ <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/bauk-prelazne-vlade/>

po modelu neposredne demokratije - kroz zakonom predviđeno telo zbora građana. Pitaju se i odlučuju onih kojih se tiče - a to smo svi mi. Svi u zborove... Šta je za studente plenum – to je za narod zbor građana. Međutim zbog izražene centralizacije i korupcije sistema – lokalne samouprave, a sa njima i mesne zajednice, tendenciozno su zapostavljene. Snaga studentskog pokreta leži u neposrednoj demokratiji, koja je za razliku od predstavničke, nepodložna manipulaciji i potkupljivosti“.¹¹

Od 15 marta 2025. godine, raširila se mreža zborova građana koja je do kraja marta dostigla preko 500 mesnih jedinica, širom Srbije.

Studenti uporno insistiraju na ispunjavanju zahteva iz novembra 2024.¹² O odlučnosti i spremnosti da se ostvare ovi zahtevi svedoči činjenica da je plenum studenata uspostavio dve komisije stručnjaka, nadležnih u različitim oblastima, koji izučavaju objavljenu dokumentaciju i pomažu u proceni ispunjenosti zahteva.

Ovu upornost studenti potvrđuju tokom svake njihove javne aktivnosti. To su učinili na masovnom građanskom protesnom skupu u Kragujevcu, 15. februara 2025., na Dan državnosti Srbije, odnosno dan usvajanja Sretenjskog ustava 1835. godine.¹³ Tom prilikom je pročitano pismo u kojem se ističe da „*Pravda neće doći uz bat nogu obuvenih u vojničke čizme s punom ratnom opremom na leđima. Doneće je bat nogu onih čija ramena nose glavu koja slobodno misli*“.¹⁴ Bila je to poruka vlastima Srbije i najava da će se na sledećem masovnom skupu, u Nišu, 1. marta 2025., javnosti saopštiti *Studentski edikt*, koji sadrži odredbe o slobodi, državi, pravdi, mladosti, dostojanstvu, znanju, solidarnosti i budućnosti. Ovim dokumentom se, kako je navedeno, proglašavaju vrednosti za koje se bore, „kao zavet budućnosti i državi u kojoj želimo da živimo“.¹⁵

„Majanje po Niš“, kako je neformalno nazvan najmasovniji javni protest građana u istoriji ovog grada, je najavilo novo masovno okupljanje 15. marta, u Beogradu.

Dan nakon protesta u Nišu (2. marta), predsednik Vučić je najavio da će uskoro „celu Srbiju pozvati u Beograd“ kako bi pokazali da Srbija „nije šaka zobi“. Poručio je i da „nakon neuspešne obojene revolucije sledi uspešna kontrarevolucija“. Već ova najava predsednika Republike ukazala je na to da će 15. mart biti važan datum za vlast ali i za građane Srbije. Ovom prelomnom trenutku za pobunu građana protiv vlasti značajan doprinos je dala koordinirana upotrebu državnih resursa kao i nasilja, posvećeno je posebno poglavlje ovog izveštaja (videti: *Studija slučaja: 15 mart 2025 u Beogradu*).

¹¹ <https://www.blic.rs/vesti/politika/studenti-umetnickih-fakulteta-u-blokadi-objavili-pismo-narodu-pozvali-gradjane-da-se/p6fwvr4>

¹² To su: Prvi zahtev: Objavljivanje celokupne dokumentacije o rekonstrukciji Železničke stanice i krivična odgovornost za smrt 15 ljudi; Drugi zahtev: Potvrda identiteta i pokretanje krivičnih prijava protiv odgovornih za napade na studente i profesore; Treći zahtev: Odbacivanje krivičnih prijava protiv uhapšenih i privedenih tokom studentskih protesta, i četvrti zahtev: Povećanje budžeta za visoko obrazovanje za 20 odsto.

¹³ Sretenjski ustav je bio jedan od modernijih, demokratskih i liberalnijih ustava svog doba, a predstavljao je najistočniji odblesak Francuske revolucije. Međutim, nije dugo trajao. Zapravo ukinut je pod pritiscima tadašnjih velikih sila (Turske, Rusije i Austrije), 17. marta 1835

¹⁴ <https://autonomija.info/procitano-studentsko-pismo-u-kragujevcu-kraj-je-zimskog-sna-a-java-obecava/>

¹⁵ Dokument ima osam tačaka, i to o slobodi, državi, pravdi, mladosti, dostojanstvu, znanju, solidarnosti i budućnosti. „Srbija je zemlja slobodnih ljudi. Sloboda nije milost, već osnovno pravo neodvojivo od dostojanstva svakog građanina. Sloboda je temelj našeg demokratskog društva, naših zakona, naše reči i naših misli. Država je zajedničko dobro svih njenih građana. Institucije Srbije moraju služiti narodu i biti temelj poverenja, a ne instrument moći pojedinaca. Zalažemo se za državu u kojoj zakon predstavlja vrhovni autoritet i gde politička funkcija znači službu građanima, a ne privilegiju“.

Delovanje institucija (državnih organa i nezavisnih institucija)

Stanje i delovanje institucija ukazuje na krizu institucionalnog sistema. Većina institucije je, voljom i odlukom vlasti, stavljene u stanju pasivnosti (od republičke i pokrajinske skupštine, do mnogih gradskih i opštinskih skupština). Takođe, suspendovana je izborna odluka građana koji su glasali za opoziciju. Opoziciji se onemogućava rad (političkim i administrativnim sredstvima sve do zloupotrebe policije) u skupštinama za koje su izabrani. Time je blokiran i mehanizam mirnog i demokratskog upravljanja društvom. Takođe, pojačava se već jak trend centralizacije odlučivanja i neposredna kontrola institucija od strane predsednika republike i njegovih najbližih saradnika. Na primer, predsednik Republike predsedava važnim sednicama Vlade; predsednica Skupštine predsedava odborima i radnim telima skupštine; bezbednosne i obaveštajne službe kao i vojska se povinuju političkim odlukama predsednika Republike koji sebe, često, predstavlja i kao Vrhovnog komandanta i ako nije uvedeno ratno stanje u Srbiji itd.

Pojedine institucije su u stanju „duboke zaleđenosti“ (npr. javna tužilaštva koja deluju po instrukcijama političkog vrha vlasti, poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, poverenik za zaštitu ljudskih prava). U praksi, ovakvo delovanje je često suprotno važećim ustavnim i zakonskim normama. Sve u svemu, institucionalno reagovanje je otežano i zavisno od političke volje odnosno od predsednika Vučića koji upravlja postojećim političkim monopolom.

Delovanje pravosudnih organa. Delovanje pravosudnih organa, u izveštajnom period, je posmatrano iz perspektive ostvarivanja njihovih osnovne funkcije utvrđene Ustavom Srbije. To je za obezbeđivanje zakonitosti, pravne sigurnosti i vladavine prava, putem donošenja odluka i obavljanja pravnih i faktičkih radnji zasnovanih na Ustavu, pravilima međunarodnog prava i zakonu, radi zaštite ljudskih prava i očuvanja pravnog sistema.

U ovom izveštaju primenjen je metoda studije slučaja a osnovni nalazi prikazani su u posebnom delu ovog izveštaja (*Zaštita prava na fizički i psihičku integritet građana*).

Postupanje Vrhovnog javnog tužilaštva. U rešavanje konkretnih krivično-pravnih slučajeva vezanih za pad nadstrešnice i kasnije za slučaj policijske torture i brutalnosti na javnom skupu „15. za 15“ javna tužilaštva u Republici Srbiji su ušla uz ozbiljan nedostatak institucionalnog i zakonodavnog kapaciteta.¹⁶

Javna tužilaštva, kao stranka u postupku, ne ispunjava svoju obavezu aktivizacije javne tužbe.

U predmetu pada nadstrešnice specijalizacija nije ispoštovana u javnom tužilaštvu. Predmet je dodeljen na postupanje Odeljenju za opšti kriminalitet i to je kvalifikovano kao havarija uprkos postojanju značajnih pokazatelja da je reč o visokoj korupciji, na primer, u vidu pogrešnih instrukcija izvođaču radova i podizvođačima, kao i velikoj diskrepanciji između projektovanih troškova i isplaćene vrednosti radova.

¹⁶ MEDEL (Gaboriau Simon и Bottcher Hans Ernst) Analitički izveštaj o stanju u srpskom pravosuđu, Beograd, 27. 06. 2012. Poglavlje „1) Neodrživa povreda osnovnih principa“ Nakon neuspele reforme pravosuđa javno tužilaštvo je bilo institucionalno oslabljeno u pogledu raspoloživih ljudskih resursa. Prema Zakoniku o krivičnom postupku i Zakonu o javnom tužilaštvu postojeća organizacija krivične tužbe u Republici Srbiji, njeni resursi i Ustavna rešenja sprečavaju novu profesionalizaciju u javnom tužilaštvu.

Novi položaj „gospodara krivičnog postupka,“ zahteva drugačiji oblik javne tužbe. I to u vidu jedinstvene „Advokature države“ koja objedinjava krivičnu i civilnu materiju (koju po pozitivnim propisima „pokriva“ Državno pravobranilaštvo). Ovo sve govori u prilog ideje da se formira jedinstvena javna advokatura umesto postojećeg organizacionog oblika javne tužbe pod nazivom Javno tužilaštvo čiji sam naziv deluje anahrono, kako ispravno zapažaju profesionalna udruženja javnih tužilaca.

Istovremeno, po istom predmetu postupalo je i Više javno tužilaštvo u Beogradu, takođe Odeljenje za opšti kriminalitet. Potom je došlo do konfuzije nadležnosti ovih tužilaštava sa Tužilaštvom za organizovani kriminal. Zatim je javni tužilac iz Višeg javnog tužilaštva u Novom Sadu upućen „na rad” u Tužilaštvo za organizovani kriminal i to na višu funkciju, bez prethodnog izbora na tu funkciju. Zapravo, javno tužilaštvo je primenilo neodgovarajući pravni institut upućivanja, za koji je u stručnoj javnosti ukazivano da nije u saglasnosti sa Ustavom. Takođe, preširoko je primenjen kao „dodatni princip” za promovisanje u višu tužilačku funkciju bez poštovanja zakonom utvrđene procedure izbora.¹⁷

Sve u svemu, nije ostvarena aktivizacija i maksimiziranje procesne uloge i javnog tužilaštva po Preporuci Rec(2000)19 Odbora ministara Saveta Evrope državama članicama o ulozi javnog tužilaštva u sistemu krivičnog pravosuđa.¹⁸ Razlog za to je kašnjenje prosleđivanja predmeta stvarno nadležnom - Tužilaštva za organizovani kriminal.

Na osnovu iznetih činjenice može se zaključak da je Vrhovno javno tužilaštvo odgovorno za ukupan postupak pa i za negativan efekat prevelikog broja obaveznih instrukcija viših tužilaca nižim tužiocima i za uticaj medija na nezavisnost u postupanju javnog tužilaštva.

Primetno je i da tužioci, čak i na najnižem nivou, moraju da traže uputstva od viših tužilaca u hijerarhiji o bilo kojoj krivičnoj stvari ako je direktno ili posredno povezana sa korupcijom. Tako, Vrhovno javno tužilaštvo omogućuje povređivanje javnog integriteta funkcije javnog tužioca. Istovremeno, dovodi se u opravdanju sumnju način rukovođenja unutar javnog tužilaštva, pre svega pod sumnju uticaja spolja.¹⁹ *Na kraju izveštajnog perioda, zabeležene su zabrinjavajuće potvrde ove sumnje. I to u vidu incidenta povrede javnog integriteta javnih tužilaca u izjavi Predsednika Republike da namerava da smeni javne tužioce koji ne po njegovom uverenju ne vrše krivični progon po zakonu i do opravdane reakcije pravosuđa.*²⁰

¹⁷ 1. Utvrđeni indeks reforme javnog tužilaštva (PRI) pokazao je nedostatke u radu i rukovođenju javnim tužilaštvom u Republici Srbiji, a da se pri tome nije išlo i u napred iznete pravne, zakonodavne i političke razloge takvog stanja. Ipak, ovaj dokument se uzima kao empirijski dokaz o nedostatku institucionalnog i operativnog kapaciteta javnog tužilaštva merenog po 28 profesionalna faktora po metodologiji Američke advokatske komore (udruženja pravnika).

2. PRI faktori Američke advokatske asocijacije su kreirani tako da ispunjavaju više funkcija. Prvo, da lideri i oni koji donose odluke mogu da iskoriste ove nalaze za određivanje prioriteta i fokus reforme. Drugo, ABA i druge organizacije koje obezbeđuju pomoć u oblasti vladavine prava mogu da koriste rezultate PRI za kreiranje efektivnijih programa pomoći usmerenih ka unapređenju kvaliteta tužilačkog sistema. Treće, PRI će katode omogućiti donatorskim organizacijama, liderima, nevladinim organizacijama, i međunarodnim organizacijama da pronađu informacije o strukturi, prirodi i stanju tužilačkog sistema do kojih inače teško dolaze u zemljama gde se PRI primenio. Četvrto, u kombinaciji sa JRI i LPRI, PRI doprinosi sveobuhvatnom razumevanju o tome kako vladavina prava funkcioniše u realnosti. Peto, rezultati PRI mogu katode da služe kao odskočna daska za lokalne inicijative zalaganja, kao što su kampanje obrazovanja o ulozi tužilaštva u demokratskom društvu, pitanja ljudskih prava, izrade pravnih akata, i sveobuhvatnih napora da se unapredi usaglašenost propisa sa ustanovljenim međunarodnim standardima koji važe za tužilačku funkciju.“

¹⁸ Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System; <https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2000/en/31721>

¹⁹ Vrhovno javno tužilaštvo je odgovoran za „ukupan negativan efekat prevelikog broja obaveznih instrukcija viših tužilaca nižim tužiocima i uticaj medija na nezavisnost u postupanju javnog tužilaštva, po kome su eksperti zaključili da i ako nije jasno koliko je jak spoljašnji uticaj na rad Republičkog javnog tužioca, ali je primećeno da je verovatnije postojanje situacije u kojoj javno tužilaštvo može biti pod uticajem sopstvene percepcije onoga što od njih žele pojedinci koji poseduju političku moć, a naročito onoga što mediji izveštavaju. Ovde treba imati u vidu da je određen broj medija, prema onom što je izvešteno, kontrolisan od strane političkih partija. Prijavljeno je i da tužioci, čak i na najnižem nivou, moraju tražiti uputstva od viših tužilaca u hijerarhiji o bilo kojoj krivičnoj stvari koja je makar posredno povezana sa korupcijom (ABA ROLI str. 32.)

²⁰ <https://uts.org.rs/category/aktuelno/saopštenja/> Skoro 600 sudija i tužilaca potpisalo je saopštenje povodom izjave predsednika Aleksandra Vučića da će „oni tužioci koji ne budu štitili poredak i zakon biti promenjeni”. Član Predsedništva

Vrhovno javno tužilaštvo snosi veliku odgovornost za nedostatke institucionalnog i operativnog kapaciteta javnog tužilaštva jer su principi hijerarhije, devolucije i supstitucije koji su u proteklom periodu bili sprovedeni pod sumnjom da su služili za manipulaciju ljudskim resursima u javnom tužilaštvu u smislu da se upravljalo kadrovima, umesto da se upravljalo znanjem. Takođe, postoji institucionalna odgovornost zbog prisustva teškog institucionalnog deficita u obliku postupanja bez određenih prioriteta, kao što je Visoka korupcija, a što je ekspertizom utvrđeno kao „slučajno nasumičnog postupanje kao iz lutrijskog bubnja - „Random Box“, a koja sintagma označava neodgovoran i nestručan odnos prema kriminalitetu. Naime, Vrhovno javno tužilaštvo dozvolilo isti visok trend krivičnog progona za krivično delo zloupotrebe službenog položaja prosečno godišnje, što je u odnosu na krivična dela korupcije (primanje i davanje mita) bilo i još uvek je u ogromnoj nesrazmeri i u ukazuje na neodgovarajuću politiku i taktiku krivičnog progona korupcije u kome se nedostatak dokaza o korupciji i slab rad javnog tužilaštva i policije u prethodnom postupku, zbog nedostatka transparentnosti u odlučivanju i izveštavanju u borbi protiv korupcije na svojevrsan način pokriva velikim brojem dela protiv službene dužnosti.

U slučaj pada nadstrešnice nisu proverene činjenice koje su opažene a mogle bi biti kvalifikovane kao indicije ili osnovi sumnje, Međutim, one ukazuju na zbir propusta u izvršenju građansko-pravnog posla (komercijalnog ugovor) koji kao rezultat imaju nezakonite uplate i isplate.²¹ Uočljivo je nasumično i neprofesionalno postupanje Vrhovnog javnog tužilaštva. Naime, uplitanje Višeg javnog tužilaštva u Beogradu u istragu dovelo je do kontaminiranja dokaza, a zatim do dugog nepotvrđivanja optužnice,²² uticalo je na nedovoljnost i nemoć advokature i suda da se suoči sa problemom „visoke korupcije“ koja je generisana od aktera javne politike.

Udruženja tužilaca Srbije Radovan Lazić kaže da je potpisalo više sudija, jer u pravosuđu Srbije ima otprilike četiri puta više sudija nego tužilaca, i da oni i dalje potpisuju.

²¹ Ekspertska grupa: To su sledeće činjenice: 1) Nije javno dostupna najmanje dokumentacija koju je izvođač bio u obavezi da obezbedi, 2) Nepostojanje dinamičkog plana „u kontekstu skraćanja rokova... za puštanje Stanične zgrade u javnu upotrebu“, 3) Nelogičnosti i protivrečnosti u Građevinskim dnevnicima, 4) Nedostatak Građevinske knjige, 5) Nedostatak dokumentacije o izvedenom stanju, 6) Nema potvrda nadležnih organa, 7) Nedostatak imenovanja konzervatora ili nezavisne tehničke kontrole, 8) Nesporna solidarna odgovornost investitora i izvođača radova, 9) Nije izvršen tehnički pregled, a povrh svega, i 10) Niz dokumenta nedostaje kao rezultat korupcije koju Ekspertska grupa ispravno tumači u širem smislu ne samo ekonomske već i političke korupcije, jer raspoloživa i nedostajuća dokumentacija budi sumnju na njihovo postojanje.

²² "Istraga kontaminirana od samog početka": Pet meseci od pada nadstrešnice - šta je utvrdila Anketna komisija - N1 Jovan Rajić je podsetio da je „istraga kontaminirana od samog početka. Na dan tragedije je neki buldožer došao da uklanja šut kao da je to srušena neka nelegalna nekretnina, a ne mesto nesreće. Oni su to uklonili, na taj način su rešili taj problem, sad nakon ovoliko vremena kada policija dobija takvu instrukciju, to je neozbiljno. Cela ova priča sa ovom istragom, sa nepotvrđivanjem optužnice ovako dugo, sa različitim tužilaštvima, bojim se da vodi, neću da ulazim u motive, jednom razvodnjavanju ove priče, rastakanju dokaza i dokaznog postupka čitavog, vodi tome da, bojim se, mi nećemo moći da saznamo zapravo pravu istinu i utvrdimo punu odgovornost ljudi koji su za ovo odgovorni“, kaže Rajić. On ističe da, „da se tužilaštvo postavilo onako kako je trebalo, da su ovaj problem percipirani iz perspektive korupcije, a onda povezano sa svim ostalim problemima, verovatno se ova komisija i ne bi oformila, ali je čitav aspekt ove priče ostao u zapečku“. „Ponovo se vraćam na prvu izjavu, za nadležnost suda, ona je trasirala put istrage, on je praktično rekao ovo nema nikakve veze sa političkom odgovornošću, sa korupcijom, ovo je struka i stalno se ponavljalo, do danas. U tom smislu bih rekao da je cilj ove komisije i onoga što mi radimo da se ne zaboravi, da se osvetli koliko je moguće taj aspekt koruptivnog delovanja“, kaže on. Petrović Škero ističe da je „brzina zbog potrebe investitora potpuno pretrčala brzinu za kvalitet, brzinu za bezbednost“. „Gledajući sve to, stigli smo do zakona leks specijalis za EXPO. Ova komisija je smatrala, bez obzira što EXPO nije vezan za tu stanicu, da moramo da obavestimo javnost. Zakon donosi odredbe koje se u EU zovu koruptivne odredbe“, kaže ona. Rajić kaže da se „tri meseca nakon svega što se dogodilo sa nadstrešnicom pojavljuje nacrt zakona gde se legalizuje situacija koja je dovela do urušavanja nadstrešnice“.

Da je na delovanju Vrhovnog javnog tužilaštva odlučujući spoljni uticaj odnosno uticaj trenutne vladajuće politike, potvrđuje činjenica da Vrhovno javno tužilaštvo nije sprovelo potpunu, delotvornu i sveobuhvatnu istragu uprkos brojnim indicijama i sumnji da je na javnom skupu „15 za 15“, na dan 15. marta 2025. godine u Beogradu, prema okupljenim građanima korišćeno neko sredstvo, recimo akustični uređaj ili neko drugo tzv. „manje smrtonosno oružje“ (*less lethal weapon*). Uz to, odluka Prvog osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu da je u ovom predmetu reč o krivičnom delu terorizma za koje je osumnjičeno N.N. lice i preduzimanje aktivnosti od ovog osnovnog javnog tužilaštva predstavlja zakonom nedozvoljenu uzurpaciju nadležnosti Višeg javnog tužilaštva u Beogradu a time i ometanje istrage.

Visok je stepen sumnje da je upotrebljen akustični uređaj ili neko srodno sredstvo koje se može okarakterisati kao „manje smrtonosno oružje“, dakle kao sredstvo prinude protiv mirnog protesta, pobuđuje ozbiljnu sumnju da je bezbednosni sektor Republike Srbije propustio da drži pod kontrolom nabavku, promet i posjedovanje oružja, posebno u situaciji kada po pozitivnim propisima Republike Srbije ova vrsta oružja nije nedozvoljena. Konsekventno, domaćim propisi ne identifikuju ovakva oružja pa samim tim njihova vrsta i borbeni status nisu uređeni, niti su garantovani mehanizmi za kontrolu njihovog korišćenja. To za posledicu ima izostanak budnosti od strane društva.

Sa svoje strane Vrhovno javno tužilaštvo nije primenilo princip kolaboracije (potkrepljivanja) dokaza dobijenih od ministarstava, obaveštajnih agencija i vojske. Primena ovog principa bi se u ovom slučaju sastojala u potvrđivanju verodostojnosti dokaza od nezavisne ekspertske ustanove, tako da pri utvrđivanju činjenica o postojanju ili nepostojanju akustičnog uređaja na lokacijama održavanja javnog skupa „15. za 15“ u Beogradu i činjenice da li je uređaj upotrebljen, nisu pribavljeni nezavisno potvrđeni dokazi (*Independently Corroborative Evidences*).

Uticaj političkog vrha vlasti, posebno predsednika republike, je neskriven u brojnim izjavama predsednika republike kao i u izjavi predsednika vlade u ostavci Vučevića koji je predložio da se ova kolaboracija vrši od strane stranih obaveštajnih agencija (FBI i FSB). Pri tome je zanemareno da ove obaveštajne agencije nemaju licence za sudske ekspertize, pošto se i njihovi dokazi proveravaju pred sudovima, već samo nezavisne eksperte ustanove (npr. naučnih instituta pri univerzitetima).

Vrhovno javno tužilaštvo je propustilo da pravno kvalifikuje delovanje predstavnika vlade i MUP-a u stvaranju konfuzije oko posjedovanja i upotrebe akustičnih uređaja. Inače, za ovu protivpravnost u radnjama funkcionera i državnih službenika primerena je i kvalifikacija postojanja elemente krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja iz koristoljublja, jer je jedna privatna kompanija dobila neosnovano pare iz Budžeta na ime provizije za nezakonit, nemoralan i štetan pravni posao.

Kriza bezbednosne i obaveštajne zajednice

Strategija bezbednosti Republike Srbije je regulisana u tri akta, koji imaju mnoge nedostatke. Srbija ima zakone koji regulišu rad državne službe bezbednosti i obaveštajne službe (Zakon o BIA, Zakon o osnovama sistema bezbednosti Republike Srbije, Zakon o nacionalnom savetu za bezbednost).²³ Međutim, ovi zakoni su nepotpuni i nisu usklađeni sa strategijama. Primera radi nije uspostavljena efikasna kontrola službi.

²³ Službe bezbednosti su organi javne vlasti zaduženi za zaštitu suvereniteta, stabilnosti i bezbednosti Republike Srbije i njenih građana, poput Ministarstva unutrašnjih poslova, Bezbednosno-informativne agencije, Vojnobezbednosne agencije i Vojnoobaveštajne agencije. Delokrug rada tih državnih organa je zaštita nacionalne bezbednosti, javnog reda, suvereniteta i ustavnog poretka Republike Srbije.

Istovremeno, važni akteri obaveštajnog rada nisu uključeni u rad Odbora za bezbednost Skupštine Srbije ili Saveta za nacionalnu bezbednost. Bezbednosne službe su u visokom stepenu politizovane. Na vodeće položaje postavljeni su ljudi bez ikakvih konkursa ili jasnih i koherentnih kriterijuma. Uz to, često, službe vode ljudi koji su ih vodili u doba Miloševića. To se odražava i na važne procese. Na primer, mnogi dokumenti su, još uvek, pod oznakom vojne/državne tajne. Često ova dokumenta sadrže podatke koji bi mogli da pomognu u razrešavanju mnogih događaja iz devedesetih godina koji još uvek opterećuju javnost Srbije (na primer, ubistvo mladih Srba u kafiću „Panda” u Peći 1998., bombardovanje zgrade RTS-a 1999, ubistvo gardista u Topčideru).²⁴

U cilju obračunu sa “obojenom revolucijom” i u pripremama “kontrarevolucije” u sistem je, 2021 godine, uvedena nova institucija: *Radna grupa za borbu protiv obojenih revolucija*. Javnost nisu dostupne informacije o radu ove grupe. Na osnovu javno dostupnih podataka može se zaključiti da je ova grupa saradnje sa Spoljno obaveštajnom službom Rusije (SVR).²⁵ Zadatak ove grupe je da nadgleda opozicione aktiviste, nevladine organizacije, nezavisne novinare, da normativno reguliše rad NVO kao i razmatra i preporučuje načine suprotstavljanja masovnim neredima i pokušajima destabilizacije poretka.²⁶ U radu ove grupe kao i saradnje sa obaveštajnom zajednicom Rusije Vučić se oslanja na podršku potpredsednika vlade Aleksandra Vulina. Zapravo, Vulin je u javnosti najistaknutiji promoter ove saradnje kao i promoter borbe protiv “obojene revolucije”.

Od početka protesta povodom pada nadstrešnice, bezbednosne službe posebnu pažnju, energiju i sredstva ulažu u povećanje sopstvene organizovanosti i opremljenosti. Pojačana je formalna i neformalna provera lojalnosti kadrova bezbednosne i obaveštajne zajednice kao i saradničke mreže. U javnost su dospela samo neke od informacija posle susreta tadašnjeg premijera Vučevića i rukovodilaca službi, 28. decembra 2024. godine, odnosno neposredno posle masovnog protesta građana na trgu Slavija u Beogradu. Sam Vučić je, u to doba, javno izjavio da postoji „potencijalni deficit” lojalnosti i to kod nižerangiranih pripadnika vojske, policije i bezbednosnih službi. Odnosno da postoji „prodor obojene revolucije u bezbednosne službe”. Po upotrebljenim ključnim rečima, koji su primerene *Radnoj grupi za borbu protiv obojene revolucije*, moguće je da se pretpostavi da su usledile mere pročišćavanja službi. Među njima su ubrzano penzionisanje i premeštanje na zadatke koji nisu od primarnog značaja za borbu protiv „obojene revolucije”. Izvesno je da su među kriterijumi za čistke i „simpatizer” ili „aktivni podržavaoci studentskog pokreta”. To se najpre odnosilo na MUP, VBA i VOA. U međuvremenu se prenelo na sve javne ustanove (poput Univerzitetskog kliničkog centra u Nišu, javnih komunalnih preduzeća, pravosudnih organa, javnih tužilaštva i obrazovnih ustanova sve do Privredne komore Srbije itd.).

Poseban bezbednosni izazov za vlast i uticajne društvene aktore, kao i za regionalnu bezbednost, je da vlast učini sve kako bi izbegla prekomernu upotrebu nasilja i oružane sukobe s građanima a pre svega da stavi pod kontrolu paravojne i parapolicijske snage, koje su u sprezi s organiziranim kriminalom, naročito narkobiznisom.²⁷ Da li je ova potreba među prioritetima Radne grupe pa i čitave bezbednosne i obaveštajne

²⁴ Istraživanje Centra za civilno-vojne odnose „Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretnja?” 2008; Security Policies in the Western Balkans, ur. Miroslav Hadžić, Milorad Timotić, Predrag Petrović, Centar za civilno vojne odnose, Beograd, 2010.

²⁵ <https://crt.rs/ubedljiva-podrska-gradjana-srbije-studentskim-zahtevima-i-protestima/>;
<https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-rusija-protiv-obojene-revolucije/33320734.html>

²⁶ <https://n1info.rs/vesti/ap-srbija-i-rusija-u-zajednickoj-borbi-protiv-obojenih-revolucija/>

²⁷ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-posljednja-dva-tjedna-dva-puta-razgovarali-sef-natoa-i-vucic-zasto/2653266.aspx>

zajednice moći će da se procenjuje kada bude više javno dostupnih podataka. Iz ove perspektive svestrana analiza događaja od 15 marta daće mnoge važne odgovore.

Stanje u MUP-u je u znaku neizvesnosti i nedovoljne koordinacije. Na primer, već godinama nema direktora policije. Plate za 46.000 zaposlenih se, od juna 2024., isplućuju, sa računa EPS-a i sa računa velikog kladioničarskog lanca. Jedan od efekata ovakvog načina plaćanja je da se „ ljudi osećaju poniženima, pa se pitanje lojalnosti i potencijalnog curenja informacija postavlja kao prioritet“.²⁸ U suočavanju sa omasovljenjem i teritorijalnom disperzijom pobune građana ogroman problem za režim predstavlja nedostatak kadrova ali i nespремnost mnogih pripadnika policije da interveniše protiv građana. Često angažovanje privatnih obezbeđenja kao i delovanje njihovih radnika prelazi preko zakonskog okvira.

Mnoga od ovih preduzeća rade u svojevrsnoj sivoj zoni. O tome govori i činjenica da nema pouzdanih podataka o broju kompanija i broju zaposlenih u ovom sektoru. Razlog za to je odsustvo objedinjene evidenciju za ova preduzeća. Procenjuje se da u Srbiji deluje oko 3.000 ovih kompanija, da zapošljavaju između 30.000 i 50.000 ljudi i da poseduju oko 47.000 komada oružja.

Privatna obezbeđenja su protivno zakonu koristila i sredstva koja predstavljaju ozbiljnu opasnost za ljudsko zdravlje i bezbednost (poput tipično vojnog sredstva garota).

Studija slučaja: Beograd 15. mart 2025.

U mobilizaciji građana za mirni protest studentski pokret je organizovao protesne marševe pod nazivom *Šetnje do Beograda - Ove noge nisu male*. Po uhodanoj praksi organizatori su putem društvenih mreža i neposrednom komunikacijom obaveštavali javnost.²⁹

Organizatori protesta „15 za 15“ (15 minuta za 15 žrtava pada nadstrešnice u železničkoj stanici u Novom Sadu) javnost su, po uobičajenoj metodologiji, obavestili o programu skupa. Pri tome su, po prvi put, najavili i mogućnost promene mesta na kome će biti glavna tribina odnosno mesta okupljanja. To je inače na prostoru (ispred Skupštine Srbije i zgrade Predsedništva Srbije ili Pionirskog parka). Ovom najavom Radna grupa za bezbednost okupljanja je uvažila sve pretnje vlasti posebno predsednika Vučić. Takođe, i činjenicu da su gradske vlasti, nedelju dana pre 15 marta, započele radove na rekonstrukciji ovog i još nekoliko gradskih trgova i obližnjih ulica. Ovi radovi su se odvijali usporeno i potpuno obustavljeni već 13. marta. U okviru plana koji je pripremljen znatno pre protesta „15 za 15“ i ovi „infrastrukturni radovi“ imale su za cilj da se oteža i umanjí broj građana na protestu. Bezbednosni rizik je povećan i operacijom koja bi se mogla nazvati „okupacija Pionirskog parka“ od strane pristalica vlasti i u koordiniranoj aktivnosti gradskih i drugih ustanova.

Sa svoje strane, organizatori građanskog protesta su učinili sve što je u njihovoj moći i odgovornosti da bi obavestili javnost o riziku. U cilju umanjivanja rizika izdate su brojne precizne instrukcije od značaja za

²⁸ <https://radar.nova.rs/drustvo/policija-15-mart-rezim-nasilje>

²⁹ Pojašnjena je osnovna ideja: da u naš plan uključimo ostala mesta kako bi pokazali jedinstvo, solidarnost i istrajnost u našem zajedničkom cilju - Ispunjenju studentskih zahteva. U akciji bi nam se pridružili student iz Bora, Subotice i okolnih mesta“. Takođe, određen je cilj akcije kao „pružanje međusobne podrške učesnika studentskog pokreta ali i dizanje svesti (buđenje) naroda o studentskim zahtevima i trenutnim dešavanjima u Srbiji“.

mirno odvijanje protesta. Sa svoje strane organizatori su poručili da 15. marta 2025. trebalo da bude „Dan koji Srbija neće zaboraviti”.³⁰ Bila je to poruka i javnosti, vlasti, a naročito predsedniku Vučiću.

Međutim, za Vučića je protest zakazan za 15. mart postao velika briga iz saznanja da studenti ne odustaju i da će biti masovno podržani građanima iz Beograda i drugih krajeva Srbije. Predsednik je svojim svakodnevnim nastupima, koje započeo 9. marta, najavljivao nasilje i isticao da će svi koji u tome budu učestvovali odgovarati za to: „Svi koji budu učestvovali u tome biće pohapšeni. Možda će nam biti potrebno 15 minuta, možda sat vremena, možda dva. Tako da država će umeti da se ponaša kao država i tu nema nikakve filozofije, a mi ćemo da ih pozivamo samo da bude mir, da ne pokušavaju nasilje, ali znam ja njih i, nažalost, uvek sam do sada bio u pravu... Oni znaju da to ne sme da bude „dan D“, da bi trebalo da izađu iz toga, nastave i bore se za svoje zahteve, a ne da budu zapamćeni po tome da je neko stradao prilikom pokušaja upada u Skupštinu”. (...) „Završiće mnogi iza rešetaka koji budu počinili krivična dela, ovi drugi će da shvate da su ih lagali ovi političari koji su im obećavali da je nasiljem nešto moguće da se učini, i to je to. Tako da ćemo, kako stvari stoje u subotu večer, da odsviramo kraj”.³¹ Ove „najave” su sadržale prebacivanja sve odgovornosti na organizatore skupa za kraj „obojene revolucije”. Sa neskrivenom zluradošću Vučić je isticao da je već napravio korice i nekoliko stranica udžbenika o tome kako je pobedio obojenu revoluciju.³²

Aleksandar Vučić je, posle javnog najavljivanja da će „svirati kraj” „obojene revolucije”, na sednici Glavnog odbora Srpske napredne stranke, najavio i „kontrarevoluciju”. Ova će se, po Vučićevim tvrdnjama, dogoditi 28. i 29. marta 2025., u Beogradu. I to kao „najveći slobodarski skup svih vremena u Srbiji”, odnosno protest „poštenih, pristojnih i časnih ljudi.”³³

Posle Sednice Glavnog odbora SNS, Vučić je, 12. marta, zloupotrebio centralnu informativnu emisiju (Dnevnik) javnog servisa RTS da ponovi svoje zlokobne „prognoze”. Vučićev nastup i nazivanje studenata „ruljom” od strane voditeljke RTS Bojane Mladenović bio je povod za iznenadnu akciju studentske blokade ulaza u zgradu javnog servisa. Bila je to nova prilika u kojoj su studenti potvrdili svoju odlučnost i osposobljenost za mirne potrebe. Istovremeno, jasno su ukazali na nameru vlasti da podstakne stepen nepoverenja i straha građana od dolazećeg skupa.

Sva upozorenja organizatora skupa „15. za 15”, kao i ukazivanja predstavnika diplomatskog kora da je neophodno da svaki učesnik skupa 15. marta bude bezbedan kao i da je odgovornost na vlastima da omogući njihovu slobodu kretanja,³⁴ nisu mogla da odvrte Vučića od realizacije ranije pripremanog plana aktivnosti za „razbijanja ‘obojene revolucije’”.

Vučić je najavljivao i da će biti „iznenađenja narednih” dana kada javnosti bude saopšten ko je sve dobijao novac za sprovođenje „obojene revolucije” u Srbiji. Posebno je naglašena uloga „kriminalne organizacije” USAID. Ona je, navodno, preko organizacije CRTA, prosledio 190.000 Evra za projekat „Da

³⁰ „Neka svima bude jasno - nećemo stati, nećemo dozvoliti da nas ignorišu, nećemo dozvoliti da ovaj dan prođe u tišini. Ovo je naš trenutak. Ovo je naš glas. Neka svi znaju - 15. marta, Srbija je u Beogradu” (Liflet „15. za 15”).

³¹ <https://www.politika.rs/sr/clanak/665726/vucic-u-subotu-ce-nesto-pokusati-nasiljem-tada-cemo-odsvirati-kraj>

³² „Nasmejaćete se kad budete videli kako sam to tehnički počeo da radim, a posvetiću se ozbiljno kad se sve ovo završi. Nadam se da ću, tokom leta, da završim i stvarno verujem da će to biti bestseller jer mislim da će mnogi narodi širom sveta i njihova rukovodstva moći mnogo iskustava da steknu i mnogo toga da nauče kako se mirno, bez upotrebe sile boriti protiv obojenih revolucija, kako pobediti ogroman novac koji je ubačen protiv vas za rušenje suverenih i nezavisnih država”.

³³ <https://www.politika.rs/sr/clanak/665726/vucic-u-subotu-ce-nesto-pokusati-nasiljem-tada-cemo-odsvirati-kraj>

³⁴ <https://nova.rs/vesti/politika/saznajemo-zapadne-ambasade-apelovale-na-vucica-da-se-osigura-bezbednost-ucesnika-protesta/>

smradovi odu". A, u „smradovima” je Vučić video svoju stranku i vlast iako se projekt koji je pomenuo odnosio na izgradnju regionalne deponije za smeće u Zrenjaninu.

Najverovatnije je da je taj plan rezultat rada *Radne grupe za suzbijanje obojene revolucije*. Taj plan je uključivao i uspostavljanje „zone zaštite”.

U Pionirskom parku, ispred kancelarije predsednika Srbije, u pripremama vlasti za odgovor na protest građana 15. marta a iz kasniju „kontrarevoluciju” koju je najavio Aleksandar Vučić, smešten je svojevrsni kamp. Kamp je ograđen i zaštićen višestrukim preprekama koje su, pored pomenutih traktora, uključivale ograde koje policija uobičajeno koristi pri obezbeđivanju javnih skupova i drugih manifestacija. Unutar kampa je organizovan „živi štit”. Ovaj štiti su, tokom višednevnog postojanja kampa, činile hiljade raznih građana: par desetina „studenata koji hoće da uče”, stotine funkcionera SNS-a i zaposlenih u javnim ustanova širom Srbije, pripadnici srpske zajednice sa Kosova koji su, pošto su napustili institucije Kosova, „na privremenoj socijalnoj pomoći” iz budžeta Srbije za koje je boravak u kampu predstavljao „radnu obavezu”. Osnovni ton izgledu i akterima delovanja „u odbrani Srbije i predsednika” i ovom kampu davale su stotine pripadnika privatnih obezbeđenja i „navijačkih grupa”. Ali i bivši pripadnici raspuštene jedinice „Crvene beretke” (jedinice za specijalne operacije koja je raspuštena posle učešća u ubistvu premija Zorana Đinđića), kao i preko dve stotine pripadnika paravojske koja je učestvovala u oružanom napadu na severu Kosova (tzv. Slučaj Banjska). Bilo je tu takođe pojedinca umešanih u ratne zločine tokom ratnih operacija na Kosovu (na primer, Goran Radosavljević Guri, nekadašnji komandant Žandarmerije i rukovodilac obuke u Nastavnom centru u Petrovom Selu u vreme kada su u tom centru ubijeni američki državljani braća Bitići). U aktivnosti „sviranja kraja obojenoj revoluciji” bile su uključene i stotine pripadnika kriminalnih grupa povezanih sa narko biznisom.³⁵ Angažovani su brojni pripadnici regularne policije (žandarmerije, specijalne jedinice i pripadnici javne bezbednosti), kao i pripadnici BIA). Postoje indicije da su u organizovanje i u aktivnostima „razbijanja obojene revolucije” bili uključeni i pripadnici Vojske Srbije.

Protest „15 za 15” je bio najmasovniji protesni skup građana u novijoj istoriji Srbije. Neformalne procene ukazuju da je u ovom protestu učestvovalo od 400 do 500 hiljada ljudi.³⁶

Protest je zvanično počeo oko 17 sati, na Trgu Slavija, čitanjem zahteva studenata. U 19 sati počela je petnaestominutna tišina. Tišina je prekinuta zbog napada na učesnike protesta na platou između Pionirskog parka i Narodne Skupštine. Napad na proteste je izvršene iz Pionirskog parka, sa mnogih zgrada od unapred pripremljenih grupa građana uključujući i para policijske grupe. Pravovremena i dobro izvedena bezbednosna akcija Radne grupe za bezbednost protesta, redara i mnogi mnogih učesnika protesta pre svega vojnih veterana i bajkera omogućila je da plato napuste protestanti i da specijalna policijska jedinica preuzme kontrolu tog prostora. Međutim, usledio je napad na protestante u ulici Kralja Milana. U ovom napadu upotrebljeno je „nepoznato sredstvo” (najverovatnije uređaj kolokvijalno nazvan “Zvučni top”) protiv više hiljada učesnika najmasovnijeg javnog potresa građana u istoriji Srbije.

O ovom događaju vlast nastoji da se sve svede na političku i medijsku raspravu. Sa svoje strane vlast predvođena predsednikom republike tvrdi da nije bilo „nikakvog nasilja” i da nikakav uređaj nije upotrebljen. To polaznu tezu predsednika Vučića podržao je ministar policije uz iznošenju najrazličitijih stavova. od

³⁵ <https://n1info.rs/vesti/malisc-radar-dosao-do-podatka-da-je-u-beograd-stigla-grupa-koja-je-ucestvovala-u-organizaciji-banjske/>

³⁶ <https://balkans.aljazeera.net/videos/2025/3/15/janjic-neformalna-procjena-je-da-je-400-do-500-hiljada-ljudi-na-protestu-u-beogradu>

potpunog negiranja da potvrđivanja da je „nešto“ ipak upotrebljeno, Sa svoje strane tužilaštvo je pokrenulo postupak utvrđivanja činjenica³⁷ a u pomoć je pozvana i Federalna služba bezbednosti iz Rusije.

Suočen sa mogućnošću nezavisne pa i međunarodno nadgledane istrage kao otvaranje ovog pitanja ugrožavanja ljudske bezbednosti upotrebom zakonom nedozvoljenih sredstava protiv građana Vučić je izjavio: „Ako se dokaže da su snage bezbednosti koristile zvučni top na protestu koji je održan u Beogradu 15. marta podnosim ostavku ... Kažem vam sada – ako su naše trupe koristile zvučni top ... Ja više nisam predsednik. Vi patetični lažovi, sram vas bilo“. Takođe, ministarstva unutrašnjih poslova i odbrane kao i Bezbednosno informativna agencija (BIA), su najpre kategorički odbacivali da poseduju i da su koristili „zvučni top“. Kasnije su davali izjave o posijanju ovih „uređaja“ a odricana upotreba. Istovremeno su preduzete mnoge aktivnosti koje sui male za cilj usmeravanje istrage. Tako je pozvao ministarku pravde Maju Popović da sazna ko širi optužbe za upotrebu „zvučnog topa“ od strane vlasti, dok je Tužilaštvo naložilo Ministarstvu unutrašnjih poslova da sprovede istragu.

Uvećavanju konfuzije doprineo je i potpredsednik vlade Srbije Vulin kada je preneo zahvalnost vlasti Srbije ruskim specijalnim službama za informacijama koje pomažu u borbi protiv obojene revolucije.³⁸

Kredibilna i transparentna istraga bi trebalo da utvrdio ne samo koje je sredstvo upotrebljeno, gde, kada i kako je nabavljeno, već i ko je izvršio ovaj akt. Posebno, ko je planirao i ko je naredio izvršenje tog akta. Izvesno je da će od nalaza ove istrage zavisiti i kvalifikacija ovog akta kao krivičnog dela.

Utvrđivanje činjenica o tome ko je planirao upotrebu nasilja protiv građana omogućiti će odgovor na pitanje da li je reč o policijskoj torturi ili o državnom terorizmu.

I ako, do sada, nisu utvrđene sve činjenice u vezi sa ovim bezbednosnim incidentima izvesno je: da je upotreba ovog uređaja protiv mirnih demonstranata pre svega odgovornost vlasti; da je time činom produbljen jaz između vlasti i naroda; da je izazvana opasnost za život i zdravlje većeg broja ljudi; da su je veliki broj građana obratio zdravstvenim i drugima ustanovama i organizacijama koje pružaju zdravstvenu i pravnu pomoć. Po podacima MUP bilo je 56 povređenih lica među kojima nisu oni građani koji su izloženi napadu iz „neidentifikovanog uređaja“. Ovi podaci o povređenim licima kao i izolovanim incidentima među učesnicima kao i da je policija privela ukupno 31 lice, pokazuju da je skup bio miran. Ali da je „sviranje kraja“, najverovatnije, u režiji vlast dovelo Srbiju u stanje visokog bezbednosnog rizika. Brine to što je ponašanje vlasti doprinelo povećanju bezbednosnog rizika naročito tolerisanjem postojanja i angažovanja, za političke interesa pripadnika vlasti, parapolicijskih snaga, uključujući i one koje su u čvrstoj vezi s organiziranim kriminalom, naročito sa narkobiznisom.

³⁷ O ovome vidi više u delu ovog izveštaja „Postupanje Vrhovnog javnog tužilaštva“.

³⁸ <https://n1info.rs/vesti/vulinovo-priznanje-u-suzbijanju-protesta-pomaze-nam-ruska-obavestajna-sluzba/>

TREĆI DEO: STRATEGIJA MANIPULACIJE JAVNIM NARATIVOM

Elektronski i pisani mediji o pobuni građana

Radio-televizije Srbije (RTS), javni medijski servis koji uživa status najgledanijeg i najuticajnijeg izvora informisanja u zemlji, često je predmet kritika opozicije, studenata i nezavisnih novinara zbog izostanka objektivnog izveštavanja i marginalizovana protesta. RTS ipak zadržava izvesnu programsku izbalansiranost u poređenju sa komercijalnim televizijama sa nacionalnom frekvencijom. S obzirom na činjenicu da ga finansiraju građani, očekivanja od javnog servisa su posebno visoka.

Nasuprot tome, komercijalne televizije sa nacionalnom frekvencijom, u koje spadaju *TV Pink*, *TV Prva*, *TV Happy* i *TV B92*, deluju kao okosnica propagandnog aparata vlasti. Njihovo delovanje karakteriše potpun izostanak objektivnog informisanja, oslanjanje na senzacionalizam i potiskivanje svakog oblika alternativnog narativa. Veliki deo prihoda ovih medija dolazi iz javnih sredstava kroz oglašavanje javnih preduzeća, što ih dodatno veže za političku moć.

Pored toga, kroz kablovsku mrežu Telekoma Srbija stvoren je kablovski prostor u kome dominiraju režimski kanali kao što su *K1*, *Tanjug TV*, *Kurir TV* i *TV Informer*. Telekom Srbija je većinski u državnom vlasništvu, sa preko 50% udela koji pripada Republici Srbiji, čime ovo javno preduzeće postaje ključni akter u oblikovanju medijskog pejzaža. Ovi mediji funkcionišu kao medijska glasila vlasti, zaduženi za diskvalifikaciju opozicije, targetiranje studenata i širenje teorija zavere. U njima se emituju specijalne emisije, kvazi dokumentarni filmovi i debatni formati bez predstavnika opozicije, što dodatno doprinosi zatvorenosti javnog prostora za bilo kakvu vrstu disonantnog mišljenja.

Tabloidi poput, kao što su *Informer*, *Kurir*, *Alo*, *Večernje novosti* i *Politike* imaju značajnu ulogu u oblikovanju svakodnevne percepcije i stvaranju afekta kod građana, naročito starije dobi. Reč je o dnevnim novinama koje imaju i štampana izdanja i internet portale, čime ostvaruju dvostruki uticaj – kroz kioske i društvene mreže. Njihove naslovne strane često su pune ratne terminologije, etiketiranja i dehumanizacije aktera protesta. Ovi mediji ne samo da ignorišu realne uzroke protesta i iskrivljuju njihov tok, već ih preoblikuju u zavere, pokušaje puča ili strane intervencije.

Oni takođe služe za normalizaciju *teorija o stranim agentima i targetiranje NVO sektora*, a sve u cilju cementiranja slike o opoziciji kao unutrašnjem neprijatelju.

Studija slučaja medijske manipulacije javnim narativom

Početak: pad nadstrešnice i poricanje odgovornosti

Dana 1. novembra 2024. godine, na železničkoj stanici u Novom Sadu došlo je do urušavanja nadstrešnice pri čemu je stradalo 16 osoba. Predsednik Vučić je iste večeri, sa čuđenjem, izjavio da ta

nadstrešnica „nikada nije rekonstruisana“, što se ubrzo pokazalo kao neistina.³⁹ Sledećih dana provladini mediji pokušavaju da relativizuju odgovornost navodeći da se „nesreće dešavaju“. Implicira se da je konstrukcija nadstrešnice bila problematična još prilikom prvobitne izgradnje 60-tih, čime se pokušava retroaktivno preusmeriti odgovornost sa aktuelnih vlasti na navodne tehničke propuste iz prošlih decenija. U ovoj fazi se uspostavlja diskurzivna matrica – izbegavanje odgovornosti, poricanje veze sa sistemom, i zamena teza.

Prvi protesti i konstrukcija narativa o „nasilnoj opoziciji“

Početkom novembra u Novom Sadu i Beogradu počinju svakodnevni protesti i simbolične blokade raskrsnica u 11.52, odnosno vreme pada nadstrešnice. Organizuju se minuti ćutanja za žrtve. Provladini mediji reaguju odmah plasirajući narativ o tome da „protesti maltretiraju obične građane“, fokusiraju se na „nervozne prolaznike koji negoduju“. Izveštavanje je senzacionalističko. Emituju se izjave „običnih prolaznika“ koji „žure kod lekara“, „na posao“, „po dete“. U više navrata, zabeleženi su slučajevi u kojima su se ispred kamera pojavljivali upravo takvi prolaznici, a za neke od njih se kasnije ispostavilo da su aktivisti vladajuće stranke. Kada je ova informacija postala javno poznata, takvi inscenirani prilozi su prestali da se pojavljuju, što dodatno sugeriše da je prethodno plasirana medijska slika bila svesno konstruisana. Cilj je bio da se empatija preusmeri sa izražavanja saosećanja prema žrtvama urušavanja nadstrešnice na navodno oštećene „građane koje blokade sputavaju“, a da se učesnici protesta demonizuju.

Nekoliko dana nakon početka protesta, u Novom Sadu dolazi do incidenta ispred Gradske kuće, tokom komemoracije i protesta zbog tragedije. U jednom trenutku manja grupa neidentifikovanih osoba počela da razbija prozore i pokuša da uđe u zgradu. Pojedini demonstranti su, prema izveštajima, pokušali da zapale deo ulaznog hola. Policija je bila raspoređena u blizini, ali nije sprečila napad niti intervenisala u početnoj fazi incidenta, što je izazvalo dodatnu sumnju u moguće tolerisanje ili dopuštanje nasilja.⁴⁰

Iako nije bilo dokaza da su učesnici protesta povezani sa nasiljem, vlast i provladini mediji odmah su počeli da promovišu narativ o „nasilnoj opoziciji“ koja pokušava da destabilizuje državu. Predsednik Vučić je izjavio da je reč o „jezivim nasilnim protestima protiv države Srbije“, a incident je iskorišćen za širu kampanju kriminalizacije protesta. Iako nijedan od napadača nije identifikovan, a bezbednosne službe nisu pružile informacije o organizatorima, incident je poslužio kao za početak medijske kampanje diskreditacije protesta.

Targetiranje studenata i demonizacija protesta

U decembru dolazi do radikalizacije narativa: studenti Fakulteta dramskih umetnosti definišu zahteve i blokiraju svoj fakultet. Ubrzo, režimski mediji objavljuju njihove lične podatke (npr. pasoš Lazara i njegovog brata), uz optužbe da su „plaćenici“, „strani agenti“ i „produžena ruka hrvatskih službi“. Kampanja difamacije dostiže vrhunac kad tabloidi objavljuju tekstove u kojima se studenti prikazuju kao „anarhisti koji žele kaos“. U paraleli s tim, N1 i Nova S označeni su kao „izdajnici“.

U drugoj polovini novembra dolazi do eskalacije napetosti na univerzitetima, nakon što su studenti Fakulteta dramskih umetnosti (FDU) fizički napadnuti od strane nepoznatih lica tokom minuta ćutanja kojim su odavali poštu stradalima u Novom Sadu. Kasnijom proverom utvrđeno je da su neki od napadača kadrovi

³⁹ N1, „Vučić o tragediji u Novom Sadu: Nadstrešnica nije obnavljana“, 1. novembar 2024. <https://n1info.rs/vesti/vucic-o-tragediji-nadstresnica-nije-obnavljana/>.

⁴⁰ 021.rs, „FOTO, VIDEO: Šta se dogodilo u Novom Sadu – Pomen, razbijanje Gradske kuće, Vučić pred naprednjacima.“ 6. novembar 2024. <https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/392492/FOTO-VIDEO-Sta-se-dogodilo-u-Novom-Sadu-Pomen-razbijanje-Gradske-kuce-Vucic-pred-naprednjacima.html>.

vladajućom strankom. Napad je izazvao talas solidarnosti širom Srbije, te studenti FDU pokreću blokadu svog fakulteta. Ubrzo se blokade šire i na druge fakultete u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kragujevcu. Studenti formulišu zajedničke zahteve za prekid blokada, uključujući procesuiranje lica koja su napala studente.⁴¹

Odmah nakon početka blokada, režimski mediji započinju koordinisanu kampanju targetiranja studentskih predstavnika. Pored toga, studenti se u tabloidima prikazuju kao „plaćenici“, „strani agenti“ i „produžena ruka hrvatskih službi“, dok ih naslovne strane nazivaju „anarhistima koji žele kaos“. Paralelno s tim, televizije sa nacionalnom frekvencijom i kablovski kanali targetiraju i medije koji prenose studentske stavove, poput N1 i Nova S, označavajući ih kao „izdajničke“ i „antidržavne“.

Primer koji ilustruje odnos tabloida prema studentima bio je objavljivanje fotografije pasoša studenata, braće Lazara i Luke Stojakovića, u listu *Večernje novosti*. Objavljivanje ovih fotografija dodatno je iskorišćeno za fabrikovanje narativa da studentske proteste „predvode Hrvati“, budući da su braća Stojaković posedovala i hrvatske pasoše, što je tabloide navelo da insinuiraju njihovu povezanost sa hrvatskim službama. U pitanju je međutim bilo dvojno državljanstvo stečeno po osnovu rođenja njihovog oca, koji je tokom operacije „Oluja“ 1995. izbegao u Srbiju.⁴² Ova činjenica je svesno prećutana u provladinim medijima, a identitet studenata instrumentalizovan u cilju targetiranja celokupnog studentskog pokreta.

Narativ o separatizmu i građanskom ratu

Dana 15. februara 2025. godine, povodom Dana državnosti Srbije, održan je skup u Sremskoj Mitrovici na kojem je predsednik Aleksandar Vučić predstavio tzv. „Narodnu deklaraciju o Vojvodini“. Ova deklaracija usvojena je „narodnom aklamacijom“ tokom skupa. Deklaracija naglašava neraskidivu vezu između Vojvodine i Srbije, ističući da „Vojvodina nije tek deo Srbije, Vojvodina jeste Srbija“.⁴³

Ovaj događaj bio je deo šire kampanje vlasti, koja je, bez konkretnih dokaza, povezivala opozicione inicijative sa separatističkim ciljevima. U tom kontekstu emitovani su specijalni sadržaji, uključujući kvazi dokumentarne filmove poput „Dosije: Vojvodina“ (TV Informer), u kojima se opozicioni akteri, nevladine organizacije i studenti predstavljeni kao deo tog „plana“ da se otcepi Vojvodina.⁴⁴ Film i slični medijski sadržaji koristili su stari narativ iz 1990-ih o spoljnim neprijateljima i unutrašnjim izdajnicima i etiketiranje protesta kao antinacionalnog čina, u cilju mobilizacije na porukama o „ugroženosti države“.

Incident ispred RTS-a – diskreditacija kroz dezinformaciju

Nekoliko dana pre velikog protesta 15. marta, tokom studentskih okupljanja ispred zgrade RTS-a u Beogradu, došlo je do incidenta u kojem je policajac u civilu L.B. zadobio udarac. Predsednik Vučić je odmah na društvenim mrežama objavio fotografiju sa povređenim policajcem, uz tvrdnju da su ga napali studenti koristeći bokser. U svojoj izjavi naveo je: „Nasilnici misle da im je sve dozvoljeno. Nije.“

⁴¹ N1. „Studenti FDU-a pozivaju na blokade svih fakulteta i traže procesuiranje napadača od petka.“ 20. novembar 2024. <https://n1info.rs/vesti/studenti-fdu-a-pozivaju-na-blokade-svih-fakulteta-i-traze-procesuiranje-napadaca-od-petka/>.

⁴² 021.rs. „Povratak devedesetih: Novosti targetiraju studente zbog hrvatskog državljanstva.“ 8. februar 2025. <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/397831/Povratak-devedesetih-Novosti-targetiraju-studente-zbog-hrvatskog-drzavljanstva.html>.

⁴³ Radio Slobodna Evropa. „Deklaracija o Vojvodini: Koje efekte proizvodi njeno usvajanje?“ 15. februar 2025. <https://www.slobodnaevropa.org/a/deklaracija-o-vojvodini-efekti-usvajanja/33350396.html>.

⁴⁴ Informer. „Dosije Vojvodina: Istina o planovima za razbijanje Srbije – dokumentarni film večeras u 21h.“ 15. februar 2025. <https://informer.rs/politika/vesti/989190/dosije-vojvodina-dokumentarni-film>.

Nedugo zatim, na društvenim mrežama pojavljuju se snimci koji jasno pokazuju da policajca u civilu udara pripadnik žandarmerije, verovatno u metežu ili greškom.⁴⁵ U audio snimku koji je kasnije procureo u javnost, sam policajac L.B. potvrđuje da ga je udario kolega.

Uprkos dokazima, režimski mediji ignorišu ove informacije i nastavljaju sa narativom da su studenti nasilni, radikalizovani i opasni. RTS u svom izveštaju umanjuje značaj snimka, navodeći da „studenti tvrde“ da je policajac pogođen od strane kolege. Ovaj slučaj je zato paradigmatičan primer pokušaja kriminalizacije protesta kroz manipulaciju informacijama.

Zvučni top – manipulacija realnošću

Dana 15. marta 2025. godine, tokom do tada najvećeg građanskog protesta u Beogradu, oko 19 časova održan je minut ćutanja za žrtve stradale u padu nadstrešnice. U tom trenutku, među okupljenim demonstrantima osetio se talas uznemirenosti. Grupa ljudi se spontano razmakla, a brojni prisutni izjavili su da su čuli čudan, visoko frekventni zvuk koji je izazivao fizičku nelagodnost – vrtoglavicu, pritisak u glavi i mučninu. Na osnovu svedočenja i snimaka koji su se pojavili na mrežama, posumnjalo se da je protiv okupljenih građana korišćen tzv. „zvučni top“.

Iste večeri, predsednik Vučić je negirao korišćenje bilo kakvog specijalnog uređaja, nazivajući sve koji to tvrde „bednim lažovima“. Sledećeg jutra, MUP, BIA i Vojska izdali su usaglašena saopštenja u kojima poriču posedovanje i upotrebu takvog uređaja. Više javno tužilaštvo saopštilo je da će svi koji „šire paniku i lažne informacije o zvučnim oružjima“ biti procesuirani.⁴⁶

Međutim, 18. marta uveče, ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić priznaje da policija poseduje sonični uređaj, ali da on „stoji u kutijama u magacinu“ i da nije stavljen u upotrebu. Dan kasnije, 19. marta, opozicioni mediji i političari objavljuju ugovore o nabavci akustičnog uređaja dugog dometa (LRAD) i fotografije vozila na kojima je on bio montiran na vozilu koje se nalazilo ispred Narodne skupštine. Dačić i sam ubrzo priznaje da je uređen ipak „raspakovan“, da bi potom novinarima pokazao vozilo Žandarmerije na kojem je bio montiran LRAD uređaj i demonstrirao kako on radi.⁴⁷

Brojni građani koji su prisustvovali protestu prijavili su simptome poput mučnine, vrtoglavice i pritiska u ušima zdravstvenim ustanovama u Beogradu, uključujući Urgentni centar. Međutim, nijedna od ovih ustanova nije javno saopštila broj prijavljenih slučajeva, niti je potvrdila da su prijave bile u vezi sa delovanjem visokofrekventnog zvuka. Opozicioni mediji i pojedini lekari tvrdili su da su zdravstvene ustanove bile instruisane da izbegavaju komentare na tu temu.⁴⁸ Nijedan provladin medij nije objavio svedočenja građana, iako su ona bila brojna na društvenim mrežama, u opozicionim medijima i u izjavama učesnika protesta. Nasuprot tome, građani koji su svedočili uznemirujućem događaju prikazani su ili kao obmanuti ili kao da su i sami manipulativni.

⁴⁵ https://n1info.rs/vesti/video-na-snimcima-se-jasno-vidi-da-je-policajca-povredjenog-ispred-rt-a-udario-zandar/?utm_source=chatgpt.com/.

⁴⁶ Radio Slobodna Evropa. „Zvučni top i reakcije vlasti.“ RSE, 19. mart 2025. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbiaj-zvucni-top/33363225.html/>.

⁴⁷ Nedeljni. „Dačić o LRAD uređaju: Koristimo ga za upozorenje, a zabranjeno je korišćenje u funkciji zvučnog topa.“ Nedeljni.rs, 19. mart 2025. <https://www.nedeljni.rs/dacic-o-lrad-uredjaj-koristimo-za-upozorenje-a-zabranjeno-je-koriscenje-u-funkciji-zvucnog-topa/>.

⁴⁸ Vreme. „Ćutnja Urgentnog centra i simptomi navodnog zvučnog udara.“ Vreme, 18. mart 2025. <https://vreme.com/vesti/cutnja-urgentnog-centra-i-simptomi-navodnog-zvucnog-udara/>.

Slučaj Odžaci – fabrikovani atentat i „građanski rat“

Dana 22. marta 2025. godine, u večernjim satima, u opštini Odžaci došlo je do pucnjave u kojoj je ranjen muškarac, B.M. (45), koji je prevezen u Klinički centar Vojvodine sa povredama opasnim po život. Incident se isprva tretirao kao lokalni kriminalni slučaj, ali režimski tabloidi (Informer, Alo) brzo su plasirali narativ da je u pitanju politički motivisan napad, pri čemu su isticali da je „pristalica protesta pucao na člana SNS-a“.

Specijalna emisija na TV Pink emitovana je te večeri pod naslovom koji sugerise pokušaj građanskog rata, uz fraze poput „pala je srpska krv“, „studenti su pokrenuli oružani obračun“. U njoj se oglasio i Branko Babić, biznismen blizak vlasti, koji je proteste označava kao pretnju po stabilnost države.

Muškarac koji je bio označen kao izvršilac, taksista i penzionisani policajac M.M. (78), sam se prijavio policiji nakon što je, zbog medijskih navoda i pretnji linčom na društvenim mrežama, osetio da je njegova bezbednost ugrožena. Policija je saopštila da protiv njega nije otvorena istraga, niti je osumnjičen za bilo kakvo krivično delo. Ipak, njegovo ime i fotografije nastavile su da se pojavljuju u tabloidima i na portalima koji nisu obustavili kampanju dezinformisanja ni nakon zvaničnih demantija.⁴⁹

Nezavisni mediji i opozicioni aktivisti su razotkrili da ni napadač ni žrtva nemaju istaknute političke funkcije i da nema nikakvih dokaza o političkoj pozadini sukoba, navodeći da je reč o fabriciranju krize zarad diskreditacije protesta.

U znak otpora ovakvoj manipulaciji, građani Odžaka organizovali su protest pod sloganom „Odžaci se ne boje“, ukazujući da lokalna zajednica ne prihvata propagandne konstrukcije koje imaju za cilj izazivanje straha i podele.

Ovaj slučaj funkcioniše kao paradigmatički primer propagandne taktike u kojoj se lokalni incident iskoristi za konstrukciju narativa o nasilju, haosu i unutrašnjem neprijatelju, čime se podriva legitimitet protesta i kreira lažna slika o zemlji u haosu koji oni izazivaju.

Medijski inženjering i narativna kontrola: Strategije poricanja, demonizacije i zastrašivanja

Gaslajting – poricanje stvarnosti kao kontrolna strategija

Pojam gaslajting označava sistematsko poricanje, relativizaciju i iskrivljavanje realnosti kako bi se kod građana stvorila sumnja u sopstvenu percepciju.

Vlast koristi ovu tehniku na više nivoa: Zvučni top: fizički simptomi i masovno iskustvo građana bivaju negirani; kasnije se priznaje postojanje uređaja, ali uz redefinisane njegove uloge.

Incident ispred RTS-a: snimak koji dokazuje da policajac udara policajca ignoriše se; ostaje samo prvobitni narativ o nasilnim studentima.

Slučaj Odžaci: građanin koji je targetiran kao bez osnova ostaje izložen stigmatizaciji iako je policija potvrdila da nije pod istragom, pri čemu se demonstrantima pripisuje namera da izazovu građanski rat.

⁴⁹ Vreme. “Pucnjava u Odžacima – tabloidi već izmišljaju građanski rat.” Vreme, 23. mart 2025. <https://vreme.com/drustvo/pucnjava-u-odzacima-tabloidi-vec-izmisljaju-gradjanski-rat/>.

Ovaj obrazac služi da pasivizuje građane, umanju poverenje u sopstveni doživljaj događaja i spreči formiranje otpora. U javnosti se stvara atmosfera kao da postoje dve paralelne stvarnosti: ona dokumentovana činjenicama i svedočenjima, i ona koja postoji u medijima pod kontrolom vlasti.

Provladini mediji uopšte ne izveštavaju o suštinskim aspektima protesta. Izostaju podaci o broju okupljenih, zahtevima demonstranata, njihovim porukama i govornicima. Učesnicima se gotovo nikada ne daje prostor da javno izraze svoje stavove, dok se protesti u potpunosti prećutkuju ili se o njima izveštava isključivo kroz prizmu incidenata. Time se stvara informativni vakuum, a protesti postaju nevidljivi za publiku provladinih medija.

Narativ o „građanskom ratu“ i etnonacionalistička mobilizacija

Kroz ceo period protesta, režimski narativ insistira na tome da opozicija, studenti i NVO žele da izazovu haos, krvoproliće i cepanje države. Kroz ceo period protesta, režimski narativ insistira na tome da opozicija, studenti i NVO žele da izazovu haos, krvoproliće i cepanje države. Ova teza koristi se za „kontrolu štete“ kod biračkog tela vladajuće stranke i za zastrašivanje neutralnih građana.

Uporišta tog diskursa su:

- Reaktivacija etnonacionalističke matrice iz 1990-ih – kroz prizivanje jezika o "izdajnicima", "separatistima", "unutrašnjim neprijateljima", i "stranim agentima";
- Oživljavanje trauma i resentimana iz ratova u bivšoj Jugoslaviji, sa učestalim referencama na "Sarajevo", "Zagreb", "Prištinu" kao centre zavere protiv Srbije;
- Specijalne emisije, poput „Dosije: Vojvodina“, koje kroz format sličan dokumentarcu sugerišu da su protesti deo separatističkog i subverzivnog plana.

Cilj ovakvog narativa je da se protest delegitimizuje tako što se predstavi kao pretnja opstanku države, a ne kao legitimna borba građana za odgovornost i pravdu. Vlast se pozicionira kao jedini faktor stabilnosti i mira, dok se svaki izraz nezadovoljstva tumači kao deo zavere.

Demonizacija i dehumanizacija protivnika

Protivnici režima ne prikazuju se kao politički akteri sa drugačijim mišljenjem, već kao neprijatelji – strani plaćenici, izdajnici, huligani, teroristi.

Studenti su označeni kao ekstremisti, povezivani sa stranim centrima moći, hrvatskim službama, pa čak i sa kriminalnim strukturama.

NVO su targetirane kao centri „obojene revolucije“ sa „mrežom finansiranja“ iz inostranstva.

Nezavisni mediji koji ne dele narativ vlasti označeni su kao „strani agenti“ i „lažljivci“.

Funkcija ovih narativa je dvostruka: delegitimizacija svakog političkog ili građanskog otpora i priprema javnog mnjenja za opravdavanje potencijalnih represivnih mera.

Zamena uloga – od odgovornosti sistema ka narativu o ugroženosti

Umesto da preuzme odgovornost za systemske greške (kao što je urušavanje nadstrešnice), vlast konstruiše narativ u kojem je sama žrtva. Kritika vlasti prikazuje kao napad na državu, a ne kao zahtev za pravdom.

Predsednik Vučić se pozicionira kao poslednja linija odbrane od haosa, odnosno jedini garant stabilnosti i mira. Svaka kritika, bilo da dolazi sa univerziteta, iz civilnog društva, tumači se kao deo koordinisanog napada. Ponavljaju se tvrdnje o planiranju atentata, stranom mešanju i nasilnim scenarijima za preuzimanje vlasti.

ČETVRTI DEO: DELOVANJE POLITIČKIH ORGANIZACIJA

Političke stranke vladajuće koalicije

Predstavnici vladajuće koalicije u svojim javnim nastupima uveravaju sebe i javnost da imaju kapaciteta i nespornu podršku većine građana. Istovremeno, pojednostavljaju problem s kojima su suočeni. Na primer, studentske pokrete predstavljaju kao izmanipulisane mlade ljude i decu. U nameri podsticanja straha od ugroženosti vođe i zaštitom vođe, učestali su pozivi na tzv. sve srpsko jedinstvo i stvaranje “pokreta” za odbranu vođe i države. Lista “neprijatelja” i “mrzitelja” ima tendenciju eksponencijalnog rasta. Među navodnim opasnostima prednjače “kolektivni zapad” i “oni u okruženju koju su uvek služili stranim interesima, uvek žele da imaju podršku međunarodne zajednice, umesto da razgovaraju sa Srbijom”, kako tvrdi Vučić. Tu su i politička opozicija kao i neistomišljenici po najrazličitijim pitanjima (od pravca razvoja Srbije do pitanja “kopanja jadarita”).

Od novembra 2024. godine, političko vođstvo i politički život u Srbiji bio je suočene sa tendencijom osnaživanja postojećeg oblika autoritarne vlasti i nastavkom parcijalnih, a na srednji rok neodrživih, ekonomskih i infrastrukturnih reformi. Odsustvo promene političke volje vlasti i nesposobnost promene dosadašnjih politika su, po najrazličitijim političkim i životnim pitanjima, podsticali produbljivanje i širenje rascepa između vlasti i društva, odnosno javnosti. To je nametnulo i pitanje neposredne budućnosti Vučićeve vlasti, odnosno o smeni sadašnje vlasti.

Parlamentarne opozicione stranke

Parlamentarna opozicija nema zajednički nastup niti koordinaciju svog delovanja u skupštini i javnosti. U povremenim aktivnosti postiže se ad hoc saradnja i solidarnost. Efekti takvog delovanja su ograničeni, Nemerljivo manji od javnog uticaja studentskog i građanskog aktivizma. Za sada nema ni jasno definisane političke ponude koja bi bila alternativna u odnosu na politiku vlasti. Pojedine parlamentarne i van parlamentarne političke stranke a posebno lokalne inicijative, pokreti i grupe imaju mnoge zajedničke tačke sa studentskim protestima i aktivne su u građanskom aktivizmu i podršci studentskim aktivnosti. To se posebno vidi u Vojvodini (na primer, Novi Sad, Zrenjanin, Indija itd) ali i u centralnoj Srbiji (Beograd, Niš, Zaječar, Kraljevo, Valjevo, Čačak, Kragujevac, Čuprija itd).

Uviđajući ove zajedničke aktivnosti i interese za promenom stanja, vlast posebno predsednik Vučić, vode kampanju kriminalizovanja i dehumanizovanja opozicije posebno proevropske. Uz to, vlast nastoji da potpuno isključi opoziciju iz rada lokalnih, pokrajinske i republičke skupštine. U tome se koriste i mere sprečavanja fizičkog prisustva opozicionih odbornika i poslanika u zgradi skupština. Ne usteže se ni od zloupotrebe policijskih pa i žandarmerijskih snaga.

U srpskom parlamentu do sada je bilo različitih incidenata, od polivanja vodom, čupanja mikrofona, pravljenja buke vuvuzelama i pištaljkama, isticanja transparenata, do fizičkih obračuna, ali pirotehnička

sredstva nisu korišćena. Ipak, njih je bilo u drugim parlamentima, u Prištini, Rimu, Budimpešti, Kijevu, Tirani, Nju Delhiju.

Raniji incidenti, naročito nedavni, nisu doneli puno koristi opoziciji u namerama da spreči Skupštinu da usvoji zakone koje je vlast nameravala. Međutim, ovi sadašnji događaju se usred studentskih protesta koji traju već mesecima zbog tragedije u kojoj je u padu nadstrešnice u Novom Sadu poginulo 15 ljudi, a dvoje je teško povređeno. Blokade fakulteta organizovane su na većini državnih fakulteta, u bojkotu je i deo srednjih i osnovnih škola, a na poziv studenata održano je nekoliko masovnih protesta u gradovima Srbije, pa su političke prilike znatno drugačije.

Kome su incidenti u Skupštini više odgovarali, da li vlasti ili opoziciji, teško je proceniti. Sa jedne strane, mnogi smatraju da je incidentima opozicija podrila uspeh studentskih protesta, dajući vlastima pledoaje za narativ o pokušajima nasilne promene vlasti. Sa druge, međutim, na društvenim mrežama ima i mišljenja kojima se pozdravlja "aktivni pristup" opozicije koja nije samo pasivno bojkotovala sednicu.

PETI DEO: STANJE ZAŠTITE PRAVA NA FIZIČKI I PSIHIČKI INTEGRITET GRAĐANA

U ovom Izveštaju *Ad hoc mehanizam* polazi od određenja ljudska bezbednost (human security) kao koncept koji se fokusira na zaštitu pojedinaca od pretnji koje mogu ugroziti njihov život, dostojanstvo i osnovna prava. Ovaj koncept obuhvata i Zdravstvenu bezbednost (zaštita od bolesti, epidemija, zaštita mentalnog zdravlja i zdravstvene nege); Ličnu bezbednost (zaštita od zlostavljanja, nasilja, kriminala i sukoba).⁵⁰ Takođe, političku bezbednost (zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda).

U ovom izveštajnom periodu je vidljiv porast ugroženosti lične bezbednost. To se odnosi i na povećanje rizika pre svega učesnika mirnih protesta od nasilja uključujući i nasilje pripadnika organizovanog kriminala; ekstremističkih pretnji po fizičku sigurnost građana; nedostatka vladavine prava (pre svega u obliku ne poštovanja ili selektivne primene zakona); eskalacija javnih napada predstavnika vlasti (predsednika republike, predsednice Narodne skupštine, članova vlade, pokrajinskih i lokalnih vršilaca vlasti) na novinare, političke neistomišljenika, aktiviste građanskih i političkih pokreta, organizacija i inicijativa; zabrinjavajuća je pojava da se odlukama vlade u ostavci uslovljavaju i ograničavaju ekonomska (umanjivanje ličnih dohodaka učesnicima protesta protiv vladine politike) i socijalna prava (ucenjivanje primalaca socijalne pomoći ili građanima sa Kosova koje je Vlada Srbije proglasila za oblast od posebne socijalne brige da se priključuju provladinim političkim manifestacijama, da se sukobljavaju sa građanima anti drugačijeg političkog opredeljenja; nefunkcionisanja institucija (neblagovremen, neefikasan i pristrastan rad javnih tužilaštava,

⁵⁰ U periodu na koji se odnosi ovaj izveštaja forenzički stručnjaci *Ad hoc mehanizma* (specijalisti za sudsku medicinu iz tri univerzitetska centra u Srbiji) nisu mogli da uspostave neposredni kontakt sa žrtvama čija je bezbednost bila ugrožena raznim vidovima kršenja ljudskih prava, kao što su mučenje i zlostavljanje. Stoga nisu imali priliku da razmatraju i analiziraju medicinsku dokumentaciju o telesnim povredama, odnosno da izvrše uvid u lekarske izveštaje, otpusne liste i slične dokumente. S toga su medicinski podaci prikupljeni iz javno dostupnih izvora (medijski izveštaji, faksimili medicinskih izveštaja objavljenih u sredstvima javnog informisanja i slično).

Informacije o pojedinačnim događajima, koji su u toku aktuelnog izveštajnog perioda bili predmet naše analize, dobijene su iz medijskih napisa, izveštavanja elektronskih medija i društvenih mreža (X, Instagram, Facebook i dr.). U pojedinim slučajevima, putem navedenih kanala, pribavljene su javno dostupne fotografije događaja i/ili povreda te video zapisi; kada su ovi materijali ispunjavali minimalne kvalitativne uslove za interpretaciju, uzimani su u razmatranje i analizu.

Iako su izvori informacija brojniji, izostanak neposrednog kontakta sa žrtvama i pregled prikupljene dokumentacije, kao i nemogućnost direktnog uvida u dokaze prikupljene u okviru istražnog postupka, predstavljaju ograničavajući faktor u radu forenzičkih eksperata *Ad hoc mehanizma* tokom izveštajnog perioda. Takođe, nisu ostvareni kontakti sa advokatima koji zastupaju interese osoba izloženih zlostavljanju i mučenju ili onih koje su, prilikom događaja za koje postoji sumnja u kršenje njihovih ljudskih prava, pretrpeli različite vidove telesnih povreda. Ovo se odnosi kako na advokate u svojstvu branilaca osoba protiv kojih je pokrenut krivični postupak (npr. zbog sumnje na izvršenje krivičnog dela ometanja službenog lica u obavljanju poslova bezbednosti) nakon što su zadobile povrede prilikom postupanja policijskih službenika, tako i na advokate koji zastupaju osobe koje su bile žrtve mučenja kao oštećene u krivičnom postupku protiv policijskih službenika osumnjičenih za mučenje ili zlostavljanje.

Iz navedenih razloga, u ovom izveštaju, biće prikazana samo ilustrativni slučaj (videti Peti deo - Neistražena smrt pok. Dalibora Dragijevića u Policijskoj stanici Boru).

sporost sudskih postupaka, nefunkcionisanje i nedelotvornost institucije Zaštitnika građana naročito u njegovoj ulozi nacionalnog mehanizma za prevenciju torture); učestali primeri zloupotreba službi bezbednosti (o čemu govori i analiza događaja od 15 marta 2025, u Beogradu) itd.

Ad hoc mehanizam ukazuje da su mučenje i zlostavljanje prisutni u policijskoj praksi u Srbiji i u izveštajnom periodu. Međunarodni i domaći izvori, poput CPT-a, Specijalnih izveštilaca UN-a i Zaštitnika građana, ukazuju na kontinuirane probleme tokom hapšenja, ispitivanja i protesta. Uprkos postojanju zakonskih normi, praksa ukazuje na sistemske propuste i potrebu za reformama. Blagovremena sudsko medicinska ekspertiza je ključna u pružanju dokaza koji podržavaju žrtve i omogućavaju procesuiranje odgovornih.⁵¹

Prema izveštajima, najčešće metode torture uključuju fizičko nasilje poput udaraca pesnicom, šamaranja, šutiranja, elektro šokova i gušenja plastičnim kesama. Takođe, za nanošenje povreda koriste se predmeti poput bejzbol palica i metalnih lanaca. Ove metode ostavljaju ozbiljne fizičke i psihološke posledice, a često su usmerene ka iznuđivanju priznanja ili zastrašivanju uhapšenih i zadržanih.

U poslednjih nekoliko godina, od vremena pandemije COVID-19, svedočili smo većem broju protesnih okupljana građana. U vezi sa ovim demonstracijama brojni su navodi o korišćenju sile tokom samih protesta, ali i pri hapšenju i policijskom zadržavanju učesnika demonstracija. Vredno je pažnje pomenuti da iako je u policijskoj dokumentaciji često stajalo da nisu uočene vidljive povrede, lekari u zatvorskim ustanovama evidentirali su telesne povrede koje nisu bile u skladu sa zvaničnim policijskim izveštajima. Tokom 2024. godine zabeleženi su brojni incidenti policijske brutalnosti. Na primer, smrt Dalibora Dragijevića u toku policijskog zadržavanja u službenim prostorijama PS Bor, u aprilu, kao i slučaj Ilije Kostića, koji je pretrpeo teže povrede u Novom Sadu. Ovi slučajevi izazvali su veliku pažnju medija i javnosti, ističući potrebu za hitnim reformama i većom odgovornošću i efikasnošću institucija ne samo u procesuiranju slučajeva i eliminaciji nekažnjivosti, već i u efektivnim preventivnim strategijama.

U periodu koji započinje urušavanjem nadstrešnice iznad glavnog ulaza železničke stanice u Novom Sadu 1. novembra 2024. godine, pravosudni organi i službe bezbednosti Republike Srbije ušli su sa velikim teretom zbog značajnih nedostataka i propusta u njihovom dotadašnjem radu. Brojni slučajevi njihovog postupanja, koje nije bilo u skladu sa važećim zakonima kao i odredbama Ustava o jemstvu ljudskih prava koje se neposredno primenjuju, dovele su do velikog nepoverenja u rad institucija koje čine državni aparat, stvorena je svest da je u Srbiji ugrožena vladavina prava,⁵² da je urušena Ustavom utvrđena podela vlasti⁵³, te da je politička grupacija koja je na vlasti, okupljena oko Srpske napredne stranke, suprotno Ustavu⁵⁴ vlast potčinila

⁵¹ Zaštita prava na fizički i psihički integritet građana podrazumeva skup pravnih i institucionalnih mehanizama kojima se štite telesna nepovredivost i mentalna dobrobit pojedinca, kao jedno od osnovnih ljudskih prava koje je garantovano brojnim međunarodnim instrumentima poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Evropske konvencije o ljudskim pravima, kao i Ustavom Republike Srbije i brojnim zakonima Republike Srbije. Pojedini aspekti zaštite ovog prava su: pravo na pravično suđenje i zaštitu od nezakonitog lišavanja slobode; zabrana mučenja i zlostavljanja, zabrana telesnog kažnjavanja; pravo na medicinsku sigurnost i informisani pristanak; pravo na privatnost i zaštitu ličnih podataka; zaštita mentalnog zdravlja.

⁵² Ustav Republike Srbije, član 3.

⁵³ Ustav Republike Srbije, član 4 stav 2 i član 3 stav 2.

⁵⁴ Ustav Republike Srbije, član 5, stav 4.

sebi, odnosno volji njenog lidera.⁵⁵ Navedeno je znatno produbljeno u narednih pet meseci, odnosno od pada nadstrešnice do dana sačinjavanja ovog izveštaja. Navodimo najznačajnije slučajeve.

Neistražena smrt pok. Dalibora Dragijevića u Policijskoj stanici u Boru. Pok. Dalibor Dragijević je 7. aprila 2024. godine preminuo u Policijskoj stanici u Boru. U saopštenju Ministarstva unutrašnjih poslova, objavljenom istog dana, navedeno je da se radi o prirodnoj smrti Međutim, javnost je nakon nekoliko dana, putem medija, saznala da pok. Dalibor preminuo nasilnom smrću, odnosno od posledica mučenja, kao i da je to zaključak specijalista sudske medicine Instituta za sudsku medicinu u Beogradu koji su obavili obdukciju leša, te dokumentovali i detaljno opisali tragove povreda. Navedeno je izazvalo uznemirenje javnosti, koje je u narednom periodu pojačano nedostatkom bilo kakvih informacija o postupanju u predmetu od strane postupajućeg Višeg javnog tužilaštva u Nišu. Zabrinjavajuća je okolnost da uprkos brojnim zahtevima, tužilac nije dozvolilo ocu pok. Dalibora da ostvari svoje pravo da izvrši uvid u spise predmeta i sazna relevantne okolnosti o smrti njegovog sina do kojih je došlo tužilaštvo. Takođe, odbijeni su zahtevi Beogradskog centra za ljudska prava da se dostave elementarne informacije o postupanju u predmetu, sa obrazloženjem da bi to navodno ugrozilo vođenje predistražnog postupka. Uprkos brojnim obraćanjima punomoćnika oca pok. Dalibora upućenim Višem javnom tužilaštvu u Nišu, Apelacionom javnom tužilaštvu u Nišu i Vrhovnom javnom tužiocu, sa zahtevom da se ubrza i učini delotvornije postupanje, predmet je i u momentu sačinjavanja ovog izveštaja, znači gotovo punih godinu dana, u fazi predistražnog postupka. Naime, policijski službenici koji sprovode predistražne radnje po nalogu javnog tužioca očigledno još nisu dostavili sve relevantne podatke o ubistvu pok. Dalibora od strane njihovih kolega, takođe policijskih službenika, tako da još nije pokrenuta istraga. Očigledno je da su neblagovremenim i neefikasnim postupanjem, posebno tolerisanjem i opravdavanjem takvog postupanja policija i celokupno javno tužilaštvo uključeni u prolongiranje utvrđivanja činjenica u vezi mučenja i ubistva pok. Dalibora. Indikativno je da je Zaštitnik građana pokrenuo postupak kontrole rada policije tek nakon dva meseca od smrti pok. Dalibora, kao i da javnosti, kao ni po pojedinačnim zahtevima, do danas nije pružio ni jednu jedinu informaciju o svom postupanju, iako je Zakonom o zaštitniku građana propisan rok od tri meseca za završetak postupka.

Uprkos obaveštenju koje je objavilo Ministarstvo unutrašnjih poslova⁵⁶ i inicijalnom izveštavanju medija,⁵⁷ da je Dragijević umro prirodnom smrću, na osnovu pisanja „Radara“ može se retrospektivno zaključiti da je Više javno tužilaštvo u Zaječaru odmah, pošto je obdukcija bila završena, dobilo obaveštenje „o preliminarnom nalazu da je smrt nasilna“⁵⁸. S druge strane, Više javno tužilaštvo u Zaječaru je saopštilo

⁵⁵ Od maja 2023. godine predsednik Srpske napredne stranke je aktuelni premijer u ostavci Miloš Vučević, međutim nekadašnji predsednik stranke i aktuelni predsednik Republike Srbije Aleksandar Vučić je i dalje najuticajnija ličnost, lider u toj stranci, koji često vodi glavnu reč i na sednicama Vlade i neposredno daje naloge Vladi i ministrima. „Preminuo osumnjičeni za pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela“

⁵⁶ „Preminuo osumnjičeni za pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela“, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije – Saopštenja, 07.04.2024.; dostupno na: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/aktuelno/saopstenja/a4e68161-ae13-4aa4-b676-49a7d0eb2c2b> [pristupljeno 01.04.2025.]

⁵⁷ „Iako je naložena obdukcija, već je izvesno da je Dalibor Dragijević umro od srčanog udara“ prema pisanju Republike od 07.04.2024. u članku „SRCE NIJE IZDRŽALO! Nije tačno da je brat nestaloj devojčicinog ubice, koji je umro u zatvoru, bio zdrav! KOMŠIJE OTKRILE NEPOZNAT DETALJ IZ ŽIVOTA DALIBORA DRAGIJEVIĆA!“; dostupno na: <https://www.republika.rs/hronika/hronika/532296/nestala-devojica-dalibor-dragijevic-drugi-srcani-udar> [pristupljeno 01.04.2025.]

⁵⁸ „Kesa na glavu, čizma za vrat“, Radar, Izdanje 7, 25.04.2024.; dostupno na: <https://radar.nova.rs/drustvo/policijska-tortura-kesa-na-glavu-i-cizma-za-vratom/> [prestupljeno 01.04.2025.]

da „nije dobilo zapisnik o obdukciji D.D. i ne može[...] da potvrdi[...] navode koje su objavili pojedini mediji“ što je, kako izveštava „Blic“, izjavio Miodrag Canović, glavni javni tužilac Višeg javnog tužilaštva u Zaječaru.⁵⁹

U javnosti je poznato da je Daliboru Dragijeviću je u ranim jutarnjim satima „pozlilo i uprkos pravovremenom reagovanju policijskih službenika i lekara Doma zdravlja u Boru koji su pokušali reanimaciju, on je u 3,10 časova preminuo, a od strane lekara mrtvozornika konstatovana je prirodna smrt“⁶⁰. Znamo još da je „Dalibor Dragijević je uhapšen 6. aprila“.⁶¹ Takođe, podaci ukazuju na to u periodu od hapšenja do smrti, Dalibor Dragijević nije sve vreme bio u službenim prostorijama policije: „Policajci iz Beograda su dali skoro identične izjave, da su izveli Dalibora Dragijevića iz policijske stanice u Boru oko 15 časova 6. aprila i da su ga vratili posle 12 sati, uz navode da mu je pozlilo. Policajci iz stanice iz Bora rekli su da su ga oni priveli i da su ga zatim preuzele kolege iz Beograda“.⁶²

Mediji su izvestili 25. aprila 2024. godine da je „po prijemu izveštaja sa obdukcije od Instituta za sudsku medicinu u Beogradu, Više javni tužilaštvo u Zaječaru podnelo predlog za zamenu nadležnosti u postupku povodom smrti Dalibora Dragijevića.“⁶³ U istom članku navodi izjava Zaječarskog javnog tužilaštva „Ovo je u skladu sa metodologijom za istragu u slučajevima zlostavljanja“. Zapravo, „Apelaciono javno tužilaštvo u Nišu ovlastilo je Više javno tužilaštvo u Nišu da u skladu sa Metodologijom za istragu u slučajevima zlostavljanja propisanom Opšte obaveznim uputstvom Republičkog javnog tužioca O. br. 3/17 od 26.09.2017. godine, preduzme radnje i mere radi utvrđivanja okolnosti pod kojim je 07.04.2024. godine preminuo Dalibor Dragijević“.⁶⁴

Dakle, već je sa prijemom obdukcionog zapisnika javnom tužilaštvu u Zaječaru bilo jasno da je smrt Dalibora Dragojevića bila nasilna i u vezi sa zlostavljanjem, odnosno mučenjem (torturom). Od Dragijevićeve smrti do ovog momenta je proteklo oko tri sedmice.

Istragu u ovom slučaju preuzelo je Više javno tužilaštvo u Nišu ali u javnosti nema dostupnih podataka o tome dokle se stiglo u postupku. Tako se, npr. oko četiri meseca od prebacivanja istrage u Niš, u septembru 2024. godine, izveštava da je Više javno tužilaštvo u Nišu „odbilo [...] zahtev za pristup informacijama od javnog značaja povodom smrti Dalibora Dragijevića“.⁶⁵ Štaviše, „za osam meseci, koliko je obdukcioni nalaz u niškom tužilaštvu, ovo tužilaštvo nije podiglo ni Naredbu o sprovođenju istrage, što je neophodno da bi se

⁵⁹ „Glavni javni tužilac se oglašio o navodima medija da je jedan od osumnjičenih za ubistvo Danke Ilić preminuo nasilnom smrću: Evo šta je rekao“, Blic, 19.04.2024., dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/oglasio-se-javni-tuzilac-za-blic-nakon-navoda-da-je-dalibor-dragojevic-premino/z2bhr7g> [prestupljeno 01.04.2025.]

⁶⁰ Videti gore: Republika od 07.04.2024., članak „SRCE NIJE IZDRŽALO! Nije tačno da je brat nestalaj devojčicinog ubice, koji je umro u zatvoru, bio zdrav! KOMŠIJE OTKRILE NEPOZNAT DETALJ IZ ŽIVOTA DALIBORA DRAGIJEVIĆA!“

⁶¹ Videti gore: Blic, 19.04.2024.: „Glavni javni tužilac se oglašio o navodima medija da je jedan od osumnjičenih za ubistvo Danke Ilić preminuo nasilnom smrću: Evo šta je rekao“.

⁶² „Prikriivanje surovog policijskog ubistva“, Radar, broj 40, 10.12.2024.; dostupno na: <https://radar.nova.rs/drustvo/dalibor-dragijevic-policijsko-ubistvo/> [prestupljeno 01.04.2025.]

⁶³ „Latest information about death of Dalibor Dragijevic in police custody in Bor: This is prosecution's response“, Telegraf, 25.04.2024; dostupno na <https://www.telegraf.rs/english/3879623-latest-information-about-death-of-dalibor-dragijevic-in-police-custody-in-bor-this-is-prosecutions-response> [prestupljeno 01.04.2025.]

⁶⁴ „Javilo se tužilaštvo: Poznato ko preuzima slučaj nasilne smrti u policijskoj stanici u Boru“, Direktno, 26.04.2024.; dostupno na: <https://direktno.rs/vesti/hronika/523660/dalibor-dragijevic-nasilna-smrt-bor-policijska-stanica.html> [prestupljeno 01.04.2025.]

⁶⁵ „I dalje tajni podaci o smrti Dalibora Dragijevića, brata osumnjičenog za ubistvo Danke Ilić“, Novi magazin, 06.09.2024., dostupno na: <https://novimagazin.rs/vesti/332876-i-dalje-tajni-podaci-o-smrti-dalibora-dragijevica-brata-osumnjicenog-za-ubistvo-danke-ilic> [pristupljeno 01.04.2025.]

započela bilo kakva istraga. Sve što je niško tužilaštvo uradilo je slanje jalovih zahteva za potrebnim obaveštenjima SUK-u, za koje se ne zna ni da li je dobilo odgovor“.⁶⁶

Oko 8 meseci nakon Dragijevićeve smrti, mediji su objavili podatke sadržane u obdukcionom zapisniku.⁶⁷ Tom prilikom, u članku, se navodi da iz „Obdukcionog zapisnika, a zatim iz Nalaza i mišljenja veštaka proizlazi da je Dalibor Dragijević [...] ubijen dok je bio u policijskom zadržavanju“, uz konstataciju da „broj povreda koje je Dragijević imao na telu, nedvosmisleno ukazuju kroz kakvu je policijsku torturu prošao“. Radar je, od kako navodi deset strana obdukcionog zapisnika objavio osam; nisu objavljene kopije stranica broj 4 i 5. Na objavljenom kopiji obdukcionog zapisnika se vidi da je dokument primljen u Višem javnom tužilaštvu u Zaječaru dana 22. aprila 2024. godine i da je zaveden pod brojem KTR 185/24.

Iz delova obdukcionog zapisnika koji su učinjeni dostupni javnosti jasno se nameću sledeći zaključci: Na delovima tela koji nisu pokriveni odećom bile su vidljive telesne povrede:

Na čelu, u levoj polovini, veća nagnječenja kože (oko 5x4,5 cm); na licu, u levoj polovini, veća nagnječina kože (oko 9x5 cm), što je bilo praćeno i krvnim podlivom u potkožnom mekom tkivu; krvni podliv na vežnjačama levog oka; na levoj ušnoj školjki, u zaušnom predelu i u levom donjoviličnom uglu, neposredno ispod uha, krvni podliv (oko 8x5 cm); u donjem delu levog obraza, na „najmanje tri mesta ovalno, pojedinačno, do veličine veće jagodice prsta“, krvni podlivi (ukupna površina oko 4,4x3,5 cm); više oguljotina u nosnom predelu; u desnoj polovini čeonog predela nagnječine kože (oko 4x2,5 cm); na licu, u desnoj polovini, u predelu jagodice i okolini spoljašnjeg dela oka, nagnječine (oko 9x4 cm); na bratku, sa desne strane, krvni podliv (oko 3x1,5 cm); na desnoj bočnoj strani vrata krvni podlivi (oko 2,5x2 cm), što je bilo praćeno i krvnim podlivom u potkožnom mekom tkivu; u predelu levog ružnog zgloba, prugaste oguljotine i krvni podlivi kože – povrede koje položajem i karakteristikama mogu odgovarati povredama nastalim primenom sredstva prinude – lisicama; na levoj nadlanci, krvni podliv (oko 5x5 cm); duž desne podlaktice, ručnog zgloba i na nadlanci, oguljotine i krvni podlivi.

Ustanovljene su povrede koje su mogle dovesti do spoljašnjeg krvarenja: manje rane-prskotine na sluzokoži levog obraza i manja rana iznad unutrašnjeg gležnja desne noge.

Na ostalim delovima tela, uobičajeno pokrivenim odećom, ustanovljene su povrede: nagnječine kože na gornjoj strani levog ramena (oko 6x7 cm) i prednje gornje strane desnog ramena (oko 13x7 cm), kao veoma rasprostranjeni krvni podliv na gornjoj i zadnjoj strani levog ramena (oko 28x30 cm) i u levom lopatičnom i podlopatičnom predelu (oko 10x9 cm i 11x10 cm); na zadnjegornjoj strani desnog ramena i njegovoj okolini – duž nadlaktice – „skoro do lakta“, kao i u lopatičnom predelu, veoma rasprostranjeni krvni podliv (oko 55x22); na levoj nadlaktici, na više mesta, oguljotine i nagnječine kože (oko 6x3 i 14x10 cm) i na zadnjoj strani lakata oguljotine i nagnječine (levo oko 15x14 cm, desno oko 13x10 cm).

Povrede koje su svojim karakteristikama indikativne za primenu metoda mučenja (torture): masivni krvni podlivi na desnom stopalu, uključujući taban, praćene otokom, odlubljenjem i razorenjem potkožnog mekog tkiva tabana; masivni krvni podlivi potkožnog mekog tkiva levog tabana, za koje je utvrđeno da je odlubljeno i razoreno; povrede koje svojim karakteristikama ukazuju da su nastale dejstvom obličastog

⁶⁶ „Policijska značka kao štit od kazne: Kontinuitet brutalnosti obeležio godinu za nama“, Danas, 22.12.2024., dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/kontinuitet-policijska-brutalnost/> [pristupljeno 01.04.2025.]

⁶⁷ Vidi gore: Radar, broj 40, 10.12.2024.; „Prikriivanje surovog policijskog ubistva“

predela, npr. palicom („pendrek“), i u desnom sedalnom predelu, u vidu paralelne pruge, krvni podliv kože i potkožnog mekog tkiva, a u okolini, na velikoj površini i nagnječine kože (oko 28x18 cm).

Povrede koje se nisu mogle videti spolja na telu, a utvrđene su pri unutrašnjem pregledu leša: više krvnih podliva tkiva poglavine; krvni u lobanjskoj duplji, tzv. akutni subduralni hematoma; krvarenje između listova mekih moždanića, tzv. subarahnoidalna hemoragija; prelomi kostiju grudnog koša: tela grudne kosti, rebra obostrano – desno, od 1. do 9., a od 2. do 4. i dvostruko, najvećim delom na prednjoj strani grudnog koša (uz pripoj za grudnu kost i na spoju koštanog i hrskavičavog dela), a jednog rebra (9.) na zadnjoj strani, u lopatičnoj liniji; levo, od 3. do 9., a od 3. do 5. i 9. dvostruko, najvećim delom na prednjoj strani grudnog koša (uz pripoj za grudnu kost, na spoju koštanog i hrskavičavog dela i u prednjoj pazušnoj liniji), a jednog rebra (9.) na zadnjoj strani, u spoljašnjoj lopatičnoj liniji.; opsežne povrede potkožnog mekog tkiva trupa i udova, uglavnom lokalizovano na mestima na kojima su ustanovljeni spolja, na koži, vidljivi znaci povređivanja.

Iz zaključka o uzroku smrti, navedenog u obdukcionom zapisniku, vidi se da je utvrđeno da je „nasilna“ smrt Dalibora Dragijevića nastupila „usled poremećaja disanja i cirkulacije zbog višestrukih nagnječenja mekih tkiva i preloma kostiju“, kao i da su ove povrede nanesene „višekratnim dejstvom tupine aktivno zamahnutog mehaničkog oruđa“.

Analiza slučaja, zasnovana na javno dostupnim podacima, omogućava izvođenje sledećih zaključaka:

Dalibor Dragijević, nakon hapšenja, nije sve vreme boravio u službenim prostorijama policije; naime, on je od službenih lica bio u jednom periodu izveden.

Imajući u vidu brojnost, opsežnost i karakteristike povreda koje su opisane u dostupnom delu obdukcionog zapisnika proizilazi da je jedan broj ovih povreda morao biti vidljiv jer su se nalazile na odećom nepokrivenim delovima tela – licu, vratu, šakama. Zbog opsežnih i brojnih povreda koje imao, Dragijević je svakako morao trpeti bolove, a fizički bolovi su se mogli intenzivirati pri izvođenju pokreta. Povrede na stopalima, posebno tabanima, činile su hod Dragijeviću ekstremno bolnim, ako ga nisu i gotovo onemogućavale da se oslanja težinom svog tela na povređena stopala.

Trebalo bi imati u vidu da je dužnost policijskih službenika da pri zadržavanju građana vizuelnim pregledom, pored ostalog, utvrde da li ima vidljivih povreda s kojima je neko došao, odnosno doveden u službene prostorije. Takođe, pored neposrednog postavljanja pitanja zadržanom građaninu o tome da li ima nekih zdravstvenih tegoba i/ili povreda, policijski službenici su obučeni za to da na osnovu posmatranja izvedu zaključak o tome da li je nečije opšte stanje poremećeno, npr. da li bi osoba mogla biti u znatnijoj meri pod dejstvom supstanci, ima mentalne smetnje ili na neki drugi način odaje utisak osobe čije je zdravlje kompromitovano.

Iako u javnom prostoru nisu dostupni podaci iz zvaničnih policijskih evidencija u vezi sa lišenjem slobode sada pokojnog Dalibora Dragijevića, na osnovu činjenice da je nakon hapšenja bio smešten u službene prostorije policije, a da pri tome nije bio pozvan lekar – jer o tome u javnom prostoru nema podataka – proizilazi da on nije imao telesne povrede koje su kasnije utvrđene pri obdukciji. Ovo se odnosi na prvo dovođenje Dragijevića u službene prostorije, kao i one nakon njegovog izvođenja.

Sve navedeno ukazuje na potpuni izostanak zaštitnih mera kojima se sprečava mučenje osoba koje su lišene slobode – zadržane u policiji. Ovaj zaključak se uklapa u brojne zaključke Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja (CPT) u vezi sa posetama Srbiji. Naime, CPT permanentno, više od dve decenije ukazuje vlastima Republike Srbije da je problem mučenja (torture) izražen u postupanju policijskih službenika, kao i da zaštitne mere, uključujući lekarske preglede, ili ne postoje ili, ukoliko se obavljaju samo formalno, odnosno

na način koji ne obezbeđuje prevenciju i zaštitu od mučenja koje, kada su ispravno primenjene, ove mere pružaju.

Izostanak preventivnih mera, dakle odlučne akcije izvršne vlasti u Republici Srbiji, posebno najviših predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova, u skladu sa brojnim preporukama CPT, u ovom slučaj je direktno doveo do gubitka ljudskog života. Pored toga, činjenica da do dana objavljivanja ovog izveštaja nije identifikovano odgovorno lice, odnosno odgovorna lica, odnosno da nije podignuta optužnica za mučenje i zlostavljanje Dalibora Dragijevića, koja je rezultira njegovom smrću, samo je jedan u nizu slučajeva u kojima se nekažnjivošću za ovakvo postupanje pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova, ali i pripadnika drugih bezbednosnih službi, sa najviših vrhova vlasti šalje poruka da je ovakvo ponašanje prihvatljivo za vlast.

Pok. Stanimir Brajković je preminuo 4. februara 2024. godine u Kazneno-popravnom zavodu u Beogradu – Padinskoj Skeli, gde je izdržavao kaznu zatvora zbog neplaćene novčane kazne za prekršaj (bacanje petardi). Javnost je obaveštena o tome nakon mesec dana. Više javno tužilaštvo u Beogradu je saopštilo da je obavljena obdukcija kojom je utvrđeno da je on preminuo nasilnom smrću. Trojica dvadesetogodišnjaka koji su delili ćeliju sa Brajkovićem osumnjičeni su da su ga skoro mesec dana pre smrti svakodnevno zlostavljali. Dan pre smrti, pok. Brajković je bio na lekarskom pregledu zbog povreda koje je zadobio. Međutim postupajući zdravstveni radnik nije konstatovao bilo kakve povrede i Brajković je vraćen u istu ćeliju. Narednog dana, po obdukcionom nalazu, preminuo je usled zadobijenih povreda, gubitka veće količine krvi i poremećaja disanja i cirkulacije zbog obostranih preloma rebra i grudne kosti i nastupelih komplikacija. Osumnjičeni su uhapšeni i određen im je pritvor. Ministarstvo pravde je u svom naknadnom saopštenju navelo da je Uprava za izvršenje krivičnih sankcija odmah po saznanju za smrt pok. Brajkovića obavestila policiju i nadležno javno tužilaštvo, da su protiv odgovornih lica u KPZ u Beogradu – Padinskoj Skeli pokrenuti postupci unutrašnje kontrole i postupci za utvrđivanje disciplinske odgovornosti a da je upravnik tog zavoda zbog ovog događaja smenjen. Potom je Više javno tužilaštvo u Beogradu saopštilo da je u postupku vanrednog nadzora i unutrašnje kontrole u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija utvrđeno da je 11 zaposlenih u KPZ u Beogradu – Padinskoj Skeli načinilo teške propuste u radu i da su svi oni suspendovani do okončanja disciplinskih postupaka, da bi krajem juna bilo uhapšeno petoro zaposlenih. Krajem jula, VJT u Beogradu je saopštilo da je Višem sudu u Beogradu podnelo optužni predlog protiv svih uhapšenih službenika KPZ u Beogradu – Padinskoj Skeli za nesavestan rad u službi, a početkom septembra VJT u Beogradu je podiglo i optužnicu protiv trojice okrivljenih za krivično delo teškog ubistva pok. Brajkovića. Početak glavnog pretresa u krivičnom postupku protiv službenika Uprave za izvršenje krivičnih sankcija je dva puta odlagan, poslednji put krajem januara 2025. godine. Ono što zabrinjava je da je dva dana pre smrti pok. Brajkovića tim Zaštitnika građana obavio posetu KPZ u Beogradu – Padinskoj Skeli radi praćenja sprovođenja preporuka Evropskog komiteta sa sprečavanje mučenja o poseti Srbiji 2021. i 2023. godine. Iz sadržine izveštaja o poseti proizlazi da tim Zaštitnika građana nije uočio bilo kakve indicije koje bi ukazivale na zlostavljanje nad ovim građaninom, iako se poseta, između ostalog, odnosila na proveru kvaliteta lekarskih pregleda lica lišenih slobode i ispunjavanja obaveze obaveštavanja javnih tužilaca o povredama uočenim na licima lišenim slobode.

Javna rasprava o izmenama i dopunama krivičnih zakonika. Ministarstvo pravde je od 1. oktobra do 1. novembra 2024. godine sprovelo javnu raspravu o Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika i Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku. Nacrt zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika sadržao je mnogobrojna sporna rešenja povodom kojih je stručna pravnička javnost oštro reagovala. Pojedina od tih rešenja odnosila su se na krivičnopravni okvir zabrane

mučenja i drugih oblika zlostavljanja koji bi se usvajanjem tih odredaba dodatno pokvario. Naime, Nacrtom je bilo predviđeno brisanje krivičnog dela iznuđivanja iskaza iz člana 136 KZ i proširivanje spiska krivičnih dela kažnjivih kaznom doživotnog zatvora i istovremenom zabranom uslovnog otpusta. Kao argumentacija za brisanje krivičnog dela iznuđivanja iskaza, u obrazloženju Nacrta zakona stajalo je da se osnovni oblici tog krivičnog dela i krivičnog dela zlostavljanja i mučenja iz člana 137 KZ podudaraju, što navodno dovodi do neujednačene prakse u kvalifikaciji i odmeravanju kazni, kao i da je brisanje iznuđivanja iskaza u skladu sa Zaključnim zapažanjima Komiteta UN protiv torture da se jedinstveno formuliše zakonski opis dela koji obuhvata oba krivična dela. Ova argumentacija radne grupe Ministarstva pravde nije sasvim tačna. Iako postoji preklapanje zakonskih opisa pomenutih krivičnih dela u jednom delu, ono nije ni izbliza potpuno, te se brisanjem krivičnog dela iznuđivanje iskaza ne može postići zadovoljavajući rezultat u pogledu sveobuhvatnog inkriminisanja i sankcionisanja krivičnog dela mučenja i drugih oblika zlostavljanja. Drugo, Komitet UN protiv torture ni u jednom svom dokumentu nije tražio od srpskih vlasti da iz krivičnog zakonodavstva brišu krivično delo iznuđivanja iskaza, već da u njemu u potpunosti implementiraju definiciju torture, odnosno mučenja, sadržanu u članu 1 Konvencije protiv mučenja i drugih surovih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni i postupaka. Komitet protiv mučenja gotovo dve decenije upućuje ovu preporuku našim vlastima u zaključnim zapažanjima o periodičnim izveštajima Srbije o poštovanju Konvencije protiv mučenja. Suočeno sa opravdanom kritikom opisanih rešenja iz Nacrta od strane stručne javnosti, kao i pod teretom izraženog nezadovoljstva građana zbog načina donošenja zakona, Ministarstvo pravde je odustalo od najavljenih izmena propisa.

Povređivanje Ilije Kostića u PU Novi Sad. 21. novembra 2024. godine. 74-godišnji Ilija Kostić je priveden u Policijsku upravu u Novom Sadu kao osumnjičeni za izvršenje krivičnog dela napad na službeno lice, iz razloga što je tokom blokade zgrade pravosudnih organa u Novom Sadu biber sprejom isprskao lice policijskog službenika. Tri dana kasnije, na društvenim mrežama i u medijima proširila se vest o tome da je on pretrpeo mučenje od policijskih službenika u zgradi policije. Prema Kostićevoj izjavi datoj medijima njemu su dvojica službenika nanela po jedan udarac rukom u glavu, a jedan od njih ga je i kolenom udario u međunožje, upućujući mu psovke. Tokom zadržavanja u policiji, Kostić je nekoliko puta pregledan od strane lekara i na jednom od pregleda je uočen otok testisa. Narednog dana, 22. novembra, saslušan je pred tužiocem Osnovnog javnog tužilaštva u Novom Sadu kome je prijavio mučenje koje je pretrpeo i izjavio da bi mogao da prepozna policajce koji su ga maltretirali. Kostiću je izrečen kućni pritvor. Dva dana nakon toga mu je u UKC Vojvodine, zbog težine nanetih povreda, amputiran testis. Rad na predmetu je preuzelo Osnovno javno tužilaštvo u Sremskoj Mitrovici koje je donelo naredbu o sprovođenju istrage prema dva N.N. izvršioca za krivična dela zlostavljanja i mučenja i nanošenja teške telesne povrede. Uprkos navodima u medijima da je u zlostavljanju Kostića bio uključen i načelnik PU u Novom Sadu, tužilaštvo je saopštilo da načelnik novosadske policijske uprave nema nikakvo svojstvo u ovom predmetu i da stoga nije bio saslušan. Po nalogu tužilaštva, Sektor unutrašnje kontrole MUP je pribavio snimke sa nadzornih kamera iz policijskog objekta u kojem se mučenje desilo, ali nije poznato da li je na njima uočeno mučenje. Za sada u javnosti nisu dostupni podaci o daljem postupanju u ovom predmetu.

Neutvrđena odgovornost policijskih službenika koji su prebili mladog demonstranta I.K. u blizini Matematičke gimnazije. Krajem oktobra 2024., Zaštitnik građana je sačinio izveštaj kojim je u postupku po pritužbi Beogradskog centra za ljudska prava potvrdio da je grupa policijskih službenika mučila jednog mladića kojeg je 18. decembra 2023. godine, za vreme trajanja građanskog protesta ispred zgrade Republičke izborne komisije, privela policija zbog navodnog nasilničkog ponašanja. Navedeno je da je Sektor unutrašnje kontrole pribavio snimke sa policijskih video kamera u neposrednoj blizini Matematičke gimnazije, te da je

uvidom u pribavljene video zapise uočeno kako tri N.N. lica u civilnom odelu privode druga tri N.N. lica u pravcu Matematičke gimnazije, da je u dvorištu Matematičke gimnazije uočeno više uniformisanih policijskih službenika Žandarmerije i više N.N. lica u civilnom odelu, kao i da je uočeno „postupanje policijskih službenika u civilnom odelu prema jednom N.N. muškom licu a oko 23.00 časova i postupanje uniformisanog policijskog službenika koji preduzima službenu radnju stavljanja sredstava za vezivanje navedenom N.N. muškom licu, nakon čega ga odvodi do službenog vozila“. Nakon što je video snimke koje pokrivaju dvorište Matematičke gimnazije SUK dostavio Zaštitniku građana, ispostavilo se da je „postupanje policijskih službenika... prema jednom N.N. muškom licu“ zapravo predstavljalo akt mučenja: „U 22.29 časova, vidi se kako lice za koje SUK u svom izveštaju navodi da je policijski službenik u civilnom odelu prilazi... i zadaje mu dva snažna udarca šakom u predelu lica, a zatim ga hvata za vrat, gura ga, da bi ga zatim uz pomoć još jednog policijskog službenika u civilnom odelu upotrebnom fizičke snage oborio na stomak, pri čemu on ne pruža nikakav otpor... Nakon što je pet minuta ležao na tlu, prišao mu je ponovo jedan policijski službenik u civilu, nagnuo se iznad pritužioca i četiri puta ga otvorenom šakom udario po glavi. Ovakvom postupanju prema pritužiocu, osim drugih policijskih službenika Odeljenja za javni red i mir u civilu, prisustvovali su i pripadnici Žandarmerije, koji su se minut pre toga vratili na lice mesta, ali niko nije reagovao. Tačan broj policijskih službenika nije moguće utvrditi zbog ugla pod kojim je postavljena kamera i čestih ulaska i izlaska iz kadra.“

Iz obrazloženja izveštaja proizlazi da je Zaštitnik građana od strane MUP bio obavešten da je Policijska uprava za Grad Beograd Sektoru unutrašnje kontrole dostavila akt u kojem je navedeno da se zbog lošeg kvaliteta video zapisa, nedovoljno osvetljenog prostora, režima snimanja u noćnim uslovima i udaljenosti lica od kamere nije moglo sa sigurnošću utvrditi koji policijski službenici su postupali prema podnosiocu pritužbe. Zaštitnik građana zaključuje da izjašnjenje MUP o nemogućnosti utvrđivanja identiteta policijskog službenika nije uverljivo iz razloga što su, osim video zapisa, bile dostupne evidencije sa rasporedima i radnim zadacima policijskih službenika, kao i mogućnost da se saslušaju pritužilac i drugi policijski službenici za koje je poznato da su se nalazili na mestu zlostavljanja. Zaštitnik građana je ocenio da su provere koje je izvršio MUP u cilju identifikacije odgovornih službenika za mučenje podnosioca pritužbe bile nepotpune i da ih je neophodno ponoviti. Međutim, nejasno je iz kog razloga ovo nije navedeno među preporukama koje je Zaštitnik građana uputio Ministarstvu unutrašnjih poslova. Ono što dodatno baca senku na postupanje policije i tužilaštva u ovom slučaju je to što je protiv zlostavljanog lica I.K. policija podnela krivičnu prijavu i što je nakon njegovog ispitivanja postupajući javni tužilac Višeg javnog tužilaštva u Beogradu predložio njegovo pritvaranje. Ohrabruje da je postupajući sudija za prethodni postupak takav predlog odbio, ukazavši u svojoj odluci na nedostatak bilo kog razloga za pritvor.

Prebijanje anesteziologa dr Nikole Radića u Novom Sadu od strane policijskih službenika i pripadnika ličnog obezbeđenja Predraga Rankovića Peconija, vlasnika Happy televizije. Sredinom decembra 2024, javnost je obaveštena da su 3. novembra, u Kosovskoj ulici u Novom Sadu, četvorica pripadnika Jedinice za obezbeđenje određenih ličnosti i objekata MUP-a i dvojica neidentifikovanih lica pretukli novosadskog anesteziologa dr Nikolu Radića. Događaj se desio ispred restorana u kojem je sedeo vlasnik televizije Happy, Predrag Ranković Peconi, kojeg su obezbeđivala navedena lica. Nakon što je Radić negodovao zbog nepropisno parkiranog službenog automobila koji je preprečio trotoar, policajci u civilu, zajedno sa još dva nepoznata lica, brutalno su ga napali. Radić je nakon prvih udaraca pao na tlo, ali su napadači nastavili da ga tuku, nanevši mu teške telesne povrede. Kada je na mesto događaja došla patrola policije, policajci u civilu koji su tukli Radića su se legitimisali i naveli da ih je Radić napao, a da su ga oni savladali kako bi ga zaustavili u daljem napadu na njih. Policijska patrola je privela Radića u PS Klisa pod optužbom da je napao policajce. Budući da se žalio na jake bolove, pozvana je hitna pomoć koja je Radića pregledala, a lekar hitne pomoći

mu je izdao uput za rendgen. O događaju je iste večeri obaveštena dežurna tužiteljka OJT u Novom Sadu koja je naložila da se proverí da li postoji video-nadzor koji pokriva mesto na kome se dogodio incident, da se pronađu građani koji su prijavili događaj i da se izvrši uviđaj mesta događaja. Radić je pregledan u UKC Vojvodine gde su konstatovane teške telesne povrede u vidu kontuzije grudnog koša i stomaka, preloma leve podlaktice i višestrukih obostranih preloma rebara. Istog dana, pribavljen je video-snimak događaja zabeležen sigurnosnim kamerama. Sutradan, ministar unutrašnjih poslova izjavio je da su policajci koji su pretukli dr Radića suspendovani, da su im oduzete legitimacije i oružje i da su uz krivičnu prijavu za nanošenje teških telesnih povreda izvedeni pred tužioca OJT u Novom Sadu 19. novembra 2024. Nejasno je iz kog razloga su osumnjičeni policijski službenici izvedeni pred tužilaštvo tek 16 dana nakon događaja. Nakon saslušanja svih osumnjičenih, javni tužilac je predložio određivanje pritvora, ali je sud doneo rešenje kojim im je izrečena mera zabrane napuštanja stana (tzv. kućni pritvor). Javnosti nije poznato na koji vremenski period je ova mera bila izrečena četvorici pripadnika MUP-a, kao ni dalje preduzeti koraci u ovom postupku.

Izbacivanje advokatkinje Kristine Todorović iz PS Zvezdara 15. marta 2025. godine i uskraćivanje lica lišenih slobode na pristup advokata. Ovde treba naglasiti da je osim nasilnog postupanja, neproporcionalne i prekomerne upotrebe policijskog ovlašćenja prema adv. Kristini, problem i u tome što je policijski službenik na taj način ujedno brutalno prekršio pravo lica lišenog slobode da se bez odlaganja susretne sa svojim advokatom. Ukazujem da blagovremen pristup advokata licu lišenom slobode, odmah po njegovom hapšenju, predstavlja jedan od najznačajnijih zaštitnih mehanizama od zlostavljanja, prepoznat kao važeći standard u postupanju prema licima lišenim slobode, sadržan u brojnim međunarodnim ugovorima koje je Srbija ratifikovala, standardima tele UN i SE, kao i u preporukama koje je u svojim izveštajima Evropski komitet za sprečavanje mučenja upućivao Srbiji. Takođe, sporno je i to što su dvojica učesnika javnog skupa (kojima od strane policije advokatkinji Todorović nije omogućeno da pristupi) uhapšena i dovedena u policijsku stanicu, držana u PS Zvezdara nekoliko sati, da bi na kraju bili pušteni bez i jednog dokumenta o razlogu i osnovu njihovog lišenja slobode.

Policijski pretres prostorija i dokumentacije Građanskih inicijativa i Crte shodno informacijama američkog predsednika o malverzacijama sredstava USAID-a. Dana 25. 02. 2025. godine oko 9:20 časova, velika grupa od oko 20 policijskih službenika UKP, naoružanih pištoljima ušla je u Kuću ljudskih prava, koja se nalazi u zgradi br. 4 u ulici Kneza Miloša, u Beogradu. Potom je oko deset policijskih službenika, od koji je nekoliko oko pasa imalo vidno istaknute pištolje, ušlo u prostorije organizacije Građanske inicijative. Uprkos što je policijskim službenicima ukazano da je nepotrebno isticanje oružja koje su nosili oko pasa, uz napomenu da se nalaze u radnom prostoru mirnih građana, većinom žena, policijski službenici su odbili da ih sklone iz vidokruga zaposlenih, na koji način su kod njih izazvali intenzivan strah. Na pitanje zaposlenih i naknadno pristiglog zakonskog zastupnika Građanskih inicijativa po kom osnovu prisutni policijski službenici postupaju, naveli su da nemaju pisani nalog već da postupaju po „neformalnom, usmenom zahtevu Višeg tužilaštva u Beogradu” da pribave kopije dokumentacije koja se odnosila na projekat podržan od strane USAID. Pozvali su se na ovlašćenja iz člana 286. stav 2 Zakonika, ukazavši da im ta odredba omogućuje da bez pisanog akta tužioca obave razgovor sa zakonskim zastupnicima Građanskih inicijativa i da pribave potrebnu dokumentaciju. Uprkos navedenom, suočeni sa primedbom o neosnovanosti njihovog postupanja, postupajući policijski službenici su oko 18:30 časova, nakon 9 sati od momenta kada su započeli postupanje, zastupniku Građanskih inicijativa omogućili delimičan uvid u pisani akt KTRKO 23/25 Višeg javnog tužilaštva u Beogradu, Posebnog odeljenja za suzbijanje korupcije, tužiteljke Jelene Milutinović Zijkić, kojim se zahteva prikupljanje potrebnih obaveštenja od Građanskih inicijativa na osnovu člana 286. stav 2 Zakonika. Kako nije omogućen nesmetan uvid u celokupan tekst tog akta, ostaje nejasno da li je taj akt postojao u momentu

započetog postupanja, te da li su tada zastupnici Građanskih inicijativa obmanuti da ne postoji pisani akt ili je isti naknadno sačinjen. Način kako je postupano u predmetnom slučaju, davanjem imperativnih naloga da mora da se stavi na uvid i preda sva tražena dokumentacija, sve u prisustvu naoružanih policajaca, ukazuje da je postupano kao da se sprovodi pretres. Naime, postupanje policije sadržinski nije se razlikovalo od uobičajenog postupanja tokom pretresa po članu 156 stav 1 Zakonika, pa je izlišno predstavljati ga kao operativnu radnju po nalogu tužilaštva. Zaposleni u Građanskim inicijativama bili su autoritativno pozvani da predaju na uvid i fotokopiraju traženu dokumentaciju, a prostorije Građanskih inicijativa su napustili tek po prikupljanju svega onoga što su tražili. Pored toga, okolnost da je od strane tužioca bilo naloženo da se oduzmu samo fotokopije dokumentacije sama po sebi govori o tome da nije postojala bilo kakva hitnost u postupanju, koju inače podrazumeva postupanje policije u smislu člana 286 Zakonika, jer bi u suprotnom bila oduzeta originalna dokumentacija zbog opasnosti od njenog uništavanja i slično. Konačno, potpuno izjednačavanje sadržine operativnog postupanja policije po članu 286 ZKP, sa ili bez naloga tužioca, s jedne strane, i dokazne radnje pretresanja prostorija, suštinski dovodi do izigravanja uslova i procedure koju Zakonik propisuje za dokaznu radnju pretresanja stana i drugih prostorija kojom se pribavljaju dokazi i kojom se zadire u nepovredivost stana i drugih prostorija. U nedostatku saglasnosti zastupnika Građanskih inicijativa, predmetno postupanje je moralo biti sprovedeno u skladu sa članom 155 Zakonika, što podrazumeva postojanje naredbe suda o pretresanju, koja u ovom slučaju nije postojala.

Predmetno postupanje koje je sadržalo sve elemente pretresa, nije moglo biti sprovedeno kao pretresanje bez naredbe, zato što nije bio ispunjen ni jedan od propisanih uslova članom 158 stav 1 Zakonika, odnosno nije postojala saglasnost držaoca prostorije, niko nije zvao u pomoć, nije postojala potreba neposrednog hapšenja učinioca krivičnog dela, niti izvršenja odluke suda o pritvaranju ili dovođenju okrivljenog, niti radi otklanjanja neposredne i ozbiljne opasnosti za ljude ili imovinu.

Više o konkretnom slučaju i načinjenim povredama videti u pritužbi koju sam u svojstvu punomoćnika Građanskih inicijativa uputio 5. marta 2025. godine Sudiji za prethodni postupak Višeg suda u Beogradu, na postupanje preduzeto 25. 02. 2025. godine prema organizaciji Građanske inicijative, u prostorijama u Beogradu, u ul. Kneza Miloša br. 4, od strane pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova, Direkcije policije, Uprave kriminalističke policije, Odeljenja za borbu protiv korupcije, koju dostavljam u prilogu. Punomoćnik CRTA je pritužbu podneo tek 12. marta, sa istovetnom sadržinom (promenjeni su samo naziv organizacije, par vremenskih odrednica i imena učesnika pretresa).

Netačno prikazivanje da su studenti povredili neuniformisanog pripadnika žandarmerije koji je bio među učesnicima skupa ispred RTS-a. Lazar Bačić, pripadnik žandarmerije koji je 10. marta 2024. godine u civilu bio u Aberdarevoj ulici nakon što su studenti pozvali na blokadu zgrade RTS-a je bio povređen. To je prva nesporna činjenica incidenta. Druga je da mu je povređeno levo oko. Tu činjenicu potvrđuje fotografija koju je iste večeri objavio predsednik republike, koji se slikao sa povređenim Bačićem. Treća nesporna činjenica su video snimci koji više nego jasno pokazuju trenutak kada muškarac u civilu dobija udarac u glavu, gubi ravnotežu i pada na ulicu. Peta činjenica je da mu je taj udarac, kako se vidi na snimcima, zadao uniformisani pripadnik Žandarmerije. Dodatna informacija je da je Bačić, pripadnik beogradskog odreda Žandarmerije. Sa svim činjenicama na stolu, situacija je očigledna: žandarm u uniformi udario je žandarma u civilu. Snimci iz Abardareve pokazuju i kako Bačić, nakon što je povređen, krvav odlazi sa mesta napada. Reaguju studentski redari i građani. Nude pomoć. Ove činjenice nisu sprečile zvaničnike i institucije da tvrde potpuno drugačije. MUP je saopštio da je povređeni policajaca rekao da je udaren bokserom iako se na snimku vidi da je u pitanju udarac pesnicom. Predsednik republike je, samo pola sata posle napada na Bačića,

na Instagramu objavio fotografiju sa Bačićem, navodeći da je Bačić policajac, koga su napali boljševički plenumaši, i kako tvrdi predsednik, udarili ga bokserom.⁶⁸ Za to vreme, na društvenim mrežama objavljeni su snimci na kojima se jasno vidi ko je udario policajca u civilu. Više javno tužilaštvo u Beogradu saopštava da je naložilo policiji da hitno identifikuje osobe koje su sinoć nasrnule na pripadnike Žandarmerije i udarile ih s leđa, a podataka o toku istrage do danas nema.

Pokušaj ubistva vozilom u pokretu studentkinje koja je 16. januara 2024. godine mirno stajala na trotoaru tokom blokade raskrsnice kod Vukovog spomenika u Beogradu. O ovome ima dosta izveštaja i medijskih prikaza. Ovaj akt naletanja, odnosno prolaska vozilom kroz masu učesnika javnog okupljanja, koje tužilaštva kvalifikuju kao pokušaj ubistva, podstrekao je Predsednik republike izjavama da nije nezakonito prolaziti kroz masu demonstranata koja blokira ulice ukoliko skup nije uredno prijavljen. Ministar unutrašnjih poslova je tim povodom izjavio da policija ne može da obezbeđuje javna okupljanja koja nisu prijavljena i koja su po njemu nezakonita, zaboravljajući da je u svakom slučaju zadatak policije da štiti građane, pre svega njihov fizički integritet.

Fizički napad na studente u noćnim satima 28. januara 2025. godine ispred prostorija SNS u Novom Sadu. 28. januara 2025. godine, oko tri sata, studente su fizički napali članovi Srpske napredne stranke ispred prostorija te stranke u Novom Sadu. Jedna devojka je teže povređena, dislocirana joj je vilica i ima povrede po celom telu, zbrinuta je u Univerzitetskom kliničkom centru Vojvodine. Nekolicina studenata je prošla sa lakšim telesnim povredama. Napad se desio, kako se navodi u medijima, kada su studentkinja i student sa Medicinskog fakulteta ispred prostorija Srpske napredne stranke na kantu za smeće zalepili nalepnicu koja je poziv na protest 1. februara u Novom Sadu. Tada su dva nepoznata lica, kratko ošišana, izašla iz prostorija Srpske napredne stranke i odmah nasrnula na mladiće i devojke. Studenti u blokadi su osudili napade i zahtevali su da se odgovorna lica u što kraćem periodu identifikuju i da se prema njima postupa u skladu sa zakonom. „Apelujemo na sve nadležne institucije da se što pre uključe i počnu da rade svoj posao. Dosta nam je krvi“,⁶⁹ naveli su studenti.

⁶⁸ „Vučić objavio fotografiju sa povređenim policajcem, pa studente nazvao „boljševičkim plenumašima“, Nedeljnik, 11.03.2025., dostupno na: <https://www.nedeljnik.rs/vucic-objavio-fotografiju-sa-povredjenim-policajcem-pa-studente-nazvao-boljsevic-kim-plenumasima/>

⁶⁹ „Napadnuta grupa studenata u Novom Sadu“, RTV, 28.01.2025., dostupno na: https://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/napadnuta-grupa-studenata-u-novom-sadu_1602102.html

ŠESTI DEO: ULOGA I DELOVANJE SPOLJNIH AKTERA

Sagledavanje interesnog utemeljenja odnosa vlasti Srbije i spoljnih igrača, pokazuje da spoljni igrači slede svoje geopolitičke, ekonomske i bezbednosne interese kada prednost daju „vođi“ nad drugim akterima života u Srbiji. Sa svoje strane vlast Srbije i sam Vučić su, već deset godina, aktivni partner u konflikt menadžmentu EU i SAD kao i u igrama sa Rusijom i Kinom.

U liku „netašnog“ pa i „lošeg momka“ Vučić i Srbija vide se kao „platforma za strane uticaje“, pre svega Rusije a i Kine. Za EU i SAD, kao i za Rusiju i Kinu, oni su dužnici koji žive na odloženo plaćanje, ne isporučuju dogovoreno. Sve u svemu, nepouzdan partner kome se ispostavljaju računi za neispunjena obećanja, uz dodatne uslove i kontrolu. Dugovi mu se naplaćuju i preuzimanjem prirodnih resursa uključujući vlasništva nad zemljištem i uspostavljanje monopola na eksploataciju. Primeri za to su rudarenje kineskih državnih kompanija čije je vlasništvo nad zemljištem u Istočnoj Srbiji već registrovano i u katastarima i projekat Rio Tinto u Zapadnoj Srbiji.

„Litijumska karta“ koju su zaigrali Vučić i vlast Srbije je prihvatljiva mnogim poslovnim i političkim elitama SAD i EU, posebno Nemačke, Češke i Poljske koje imaju potrebe za litijumom a nisu spremne da eksploatišu sopstvene rezerve retkih ruda.

Geopolitika za sada nije saveznik pobune građana protiv totalitarne vlasti.

Evropska delegacija EU u Srbiji je do sada samo izrazila zabrinutost zbog povređivanja studentkinje automobilom tokom blokade saobraćaja u Beogradu, i ukazala da pravo na okupljanje mora biti šticeeno kada se mirno ostvaruje.⁷⁰

Evropski parlament većinski je podržao studente i na svojoj raspravi o Srbiji zaključio da su „srpski studenti glas nade i svesti celog Balkana“.⁷¹ Evropski mediji su za zakašnjenjem počeli izveštavati o studentskim protestima ističući njihovu upornost i odlučnost da idu do kraja.

Prva poseta Tonina Picule, izvestioca Evropskog parlamenta za Srbiju, protekla je u neprijateljskoj atmosferi. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić, premijer u ostavci Miloš Vučević, kao i Milenko Jovanov, šef poslaničke grupe SNS-a u Skupštini Srbije, odbili su da se sa njime sretne. Picula je izneo realnu ocenu koja, između ostalog, ukazuje na to da je Srbija „visoko polarizovana zemlja“ koja prolazi kroz „ozbiljne političke krize“ i postavlja se pitanje da li „zaista ima evropsku orijentaciju“. Posebno je istakao „velike nedostatke u kritičnim oblastima, kao što su vladavina prava, sloboda medija, izborni okvir, uporna rasprostranjenost korupcije u mnogim oblastima i reforma javne uprave“.⁷²

⁷⁰ <https://www.nin.rs/drustvo/vesti/66406/eu-o-gazenju-studentkinje-veoma-smo-zabrinuti-pravo-na-okupljanje-mora-biti-sticeno>

⁷¹ <https://n1info.rs/vesti/poslanici-evropskog-parlamenta-o-situaciji-u-srbiji/>

⁷² <https://www.bbc.com/serbian/articles/c8e7d3j2jnyo/lat>

Picula je u jednom intervju nakon završetka posete Srbiji izjavio da „nakon razgovora koje je imao ovog trenutka nije jasno u kom pravcu celi proces ide i kakva će biti dalja politička artikulacija nepomirenih interesa koji se suočavaju kako u institucijama, tako i izvan njih“.⁷³

Bez obzira na to što nema izjašnjavanja zvaničnika EU, svetski mediji su počeli pomnije da prate situaciju u Srbiji što se odražava i na odluke nekih poslovnih partnera. Tako je Međunarodni sajam South East Europe (SEE) Mobility, koji je bio zakazan za 24. i 25. april u Beogradu, otkazan zbog toga što kompanije izlagači iz zemalja Evropske unije (EU) smatraju da postoji bezbednosni rizik za njihove predstavnike, jer najviši funkcioneri Srbije etiketiraju lica iz inostranstva kao neprijatelje.⁷⁴

Od 15. marta 2025. godine započinje nova faza u odnosu međunarodne politike prema krizi u Srbiji. Višemesečno ignorisanje studentske i građanske pobune protiv vlasti, započinje izjašnjavanje političara posebno „zapada“ koji još uvek imaju oprezne komentare o događajima u Srbiji. Na osnovu dosadašnjih izjava posebno, reakcija pisanih i elektronskih medija, podrška „stabilokratiji“ Aleksandra Vučića nije velika garancija, naročito ne za regionalnu stabilnost i bezbednost.⁷⁵

Zvaničnih reakcija u regionu nema osim Vlade Republike Srpske koja je, kao i predsednik Republike Srpske Milorad Dodik, aktivna u borbi protiv „obojene revolucije“ odnosno protiv studentskih i građanskih protesta u Srbiji.⁷⁶

Nakon protesta od 15. marta učestalo je izjašnjavanje EU zvaničnika. Na primer, EU komesarka za proširenje Marta Kos izjavila je: „Neviđeni broj građana Srbije danas je mirno demonstrirao u Beogradu, pozivajući na vladavinu prava i jake, odgovorne demokratske institucije. Trebalo bi da usledi dogovor o reformama koje su neophodne za evropski put Srbije“. Međutim, usledila je u najmanju ruku iznenađujuća zahvalnost „svima koji su obezbedili bezbednost učesnika“. U stvarnosti, skup je prekinut od strane učesnika protesta, zbog nasilnog delovanja podržavalaca vlasti i neadekvatnog delovanja pripadnika MUP-a. Posebno drastične političke posledice je imao bezbednosni incident koji je mogla da organizuje i sprovede samo vlast.

EU komesarka za proširenje Marta Kos je sastanak Vučićem, 20. marta, u Briselu, ocenila kao „konstruktivan“. Pri tome je izbegla javnu ocenu krize u kojoj se Srbija pa i vlast Srbije nalazi. Umesto toga navode da su razgovarali o konkretnim koracima na putu Srbije prema EU i primeni Plana rasta za Zapadni Balkan. Uz, napomenu o „važnosti civilnog društva i neovisnih medija u tom procesu“.⁷⁷ Ova izjava Kos je, kao prethodna izjašnjavanja o vlasti Aleksandra Vučića, produbila već postojeće nepoverenje javnosti Srbije prema političkom vođstvu EU i „evropskoj budućnosti“ sa vlašću Vučića.

Reč je o u osnovi istoj poruci koju su poslale Kos i predsednica EK Ursula von der Leyen, koja sadrži zahvalnosti „svima koji su zaštitili sigurnost svih učesnika protesta“. Kako je u vreme izricanja ove izjave bilo vidljivo, domaćoj i međunarodnoj javnosti zahvaljujući izveštavanju medija o ugrožavanju ljudska bezbednosti građana koji su učestvovali u protestu.

⁷³ <https://n1info.rs/vesti/picula-za-n1-politicki-kapaciteti-eu-da-se-ozbiljnije-angazuje-u-srbiji-nisu-neki/>

⁷⁴ <https://n1info.rs/biznis/otkazan-medjunarodni-sajam-u-beogradu-najvisi-funkcioneri-srbije-etiketiraju-lica-iz-inostranstva-kao-neprijatelje/>

⁷⁵ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-posljednja-dva-tjedna-dva-puta-razgovarali-sef-natoa-i-vucic-zasto/2653266.aspx>

⁷⁶ Novi imidž Srbije u regionu - studentska, a ne Vučićeva Srbija, 9. mart/ožujak, 2025. Omer Karabeg (<https://www.slobodnaevropa.org/a/most-imidz-srbija-protesti-studenti-vucic/33340908.html>)

⁷⁷ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-posljednja-dva-tjedna-dva-puta-razgovarali-sef-natoa-i-vucic-zasto/2653266.aspx>

SEDMI DEO: PREPORUKE

Stanje u Srbiji ima sve odluke vanredne situacija odnosno duboke političke krize i eskalacije bezbednosne destabilizacije. To kao prioritet nameće sledeće aktivnosti:

1. Podstaći i podržati inicijative i aktivnosti koje omogućuju da se uspostave pravila i mehanizama deskalacije tenzija i bezbednosnih rizika. Cilj je postizanje demokratskog dogovora o mehanizmu mirovnog, političkog i demokratskog izlaska iz sadašnje izlasku iz sadašnje političke krize. U rad ovog mehanizma (poput okrugli sto o normalizaciji stanja; okrugli sto demokratskog dogovora; okrugli sto o prenosu vlasti i slično). Neophodno je da se u izgradnju i rad ovog mehanizma uključe najrelevantniji akteri političkog i društvenog života, i to: predstavnici pobunjenih građana (studentskih, lokalnih građanskih i političkih pokreta, strukovnih, sindikalnih i drugih organizacija građanskog društva) koji imaju nespornu podršku javnosti. Zatim predstavnici vladajućih i opozicionih parlamentarnih organizacija, grupa i inicijativa.
2. Preporučuje se formiranje Nezavisne ekspertske komisije za utvrđivanje relevantnih činjenica za celovito sagledavanje stanja ljudske bezbednosti, ljudskih prava i sloboda u Srbiji, počev od 1 novembra 2024. godine. Pre svega, neophodno je da se utvrdi akteri, posledice i odgovornost za nepoštovanje ustavom i zakonom utvrđenih uslova za primenu mera vanrednog stanja koje su određene ustavom i zakonima Srbije kao i međunarodnim dokumentima (posebno Poveljom UN i Saveta Evrope).
3. U Srbiji, početkom 2025 godine, je uočljivo narastanju radikalizma i ekstremizma sve do povećanja rizika od terorističkog delovanja, često u znaku etno nacionalizma, rasizma i u pozivu na veroispovesti. Posebna pažnja zaslužuju pojave oružanog nasilja među građanima, naročito onog koje je povezano sa političkim i kriminalnim motivima. Preporučuje se da Vrhovno javno tužilaštvo Srbije obnovi aktivnosti koje su prekinute 2011. godine. Ove aktivnosti se tiču delovanja ekstremističkih organizacija (poput „Srpske desnice“, „Nacionalnog stroja“ i „Srpske Sparte“) i povezanosti ovog delovanja sa političkim strankama a naročito sa nosiocima javnih ovlašćenja.
4. Potrebno je da se unapred delovanje postojećih institucija i unutrašnje i javne (parlamentarne i druge) kontrole delovanja bezbednosne zajednice. Pre svega aktiviranje postojećih mehanizama parlamentarne i druge kontrole. Preporučuje se formiranje Nacionalne bezbednosne agencije (NBA) koja bi kontrolisala i sarađivala u unapređenju delovanja BIA, VBA, tužilaštava i drugih organa u suočavanju sa izazovima po nacionalnu bezbednost Srbije.
5. Hitnim merama, u skladu sa ustavom i zakonima Srbije, potrebno je preispitati da li je delovanje institucija od posebnog javnog značaja (naročito Ustavni sud, Agencije za borbu protiv korupcije, poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i Zaštitnik građana) u skladu s njihovim ustavom i zakonima utvrđenim pravima i obavezama. Posebno da li njihovo delovanje i nedelovanje doprinosi osnaživanju ljudske bezbednosti, ljudskih prava i sloboda u Srbiji.

6. Potrebno je da se delovanje državnih organa usaglasi s njihovom odgovornošću za obezbeđivanja slobode javnog mirnog okupljanja koje proizilaze iz Ustava Republike Srbije, međunarodno prihvaćenih obaveza i domaćeg zakonodavstva. Pre svega da se dosledno uvažavaju smernice koje su UN, uz pomoć svojih nezavisnih eksperata i specijalnih izvestilaca za slobodu mirnog okupljanja, razvili i koje utvrđuju kako bi država i trebalo da postupaju sa masama i protestima.
7. Neophodno je da nadležni organi sprovedu svestrana istragu u cilju utvrđivanja svih relevantnih okolnosti u vezi sa izazivanjem straha i panike među učesnicima mirnog protesta, 15. marta 2025, na prostoru trga Nikole Pašića i, događaja u 19:11 sati duž ulice Kralja Milana u Beogradu. Pozivaju se nosioci državnih funkcija pre svega predsednik Republike ali i MUP i tužilaštva da ne ometaju kredibilnu i transparentnu istragu koja bi trebalo da je planirao i ko je naredio izvršenje akta neposrednog ugrožavanja ljudske bezbednosti, prava i sloboda učesnika protesta uključujući upotrebu zakonom ne dozvoljenih uređaja kao i nasilja nad građanima koje su izvršile policijske grupe. Od izuzetnog značaja je da se utvrde sve činjenice u vezi sa bezbednosnim incidentima odnosno upotrebom zakonom nedozvoljenih uređaja ili oruđa koja je izazvala opasnost po život i zdravlje velikog broja učesnika protesta. Od značaja za zaustavljanje dalje bezbednosne destabilizacije Srbije je da se utvrdi uloga vršilaca državnih funkcija u ovom incidentu od visokog bezbednosnog rizika.
8. Za efikasnu prevenciju mučenja i zlostavljanja, uz podršku najviših organa vlasti, neophodno je uspostaviti nultu toleranciju prema ovakvom postupanju, ojačati medicinske protokole uz zaštitu privatnosti žrtava, obučiti zdravstvene radnike za prepoznavanje i dokumentovanje telesnih i psiholoških posledica zlostavljanja i obezbediti dosledno procesuiranje odgovornih kroz efikasne, transparentne i odgovorne mehanizme.

PRILOG 1.

AKTIVNOSTI STUDENTSKO-GRAĐANSKOG POKRETA HRONOLOGIJA DOGAĐAJA (01.11.2024 - 31.03.2025)*

UVODNE NAPOMENE (studentski i građanski otpor)

Studentski otpor je direktan odgovor na strukturalnu krizu i aktuelno društveno, socijalno i političko stanje u Srbiji. Studentski protesti su postali ključni faktor promena u društvu, posebno i zbog sve veće podrške građana. Prema istraživanjima javnog mnjenja nevladine organizacije CRTA oko 80 odsto građana podržava studente. Građani veruju da protesti mogu doneti pozitivne promene (46 odsto njih smatra da zemlja ide u dobrom pravcu naspram 38 odsto koji misle suprotno). Rast optimizma u pogledu budućnosti zemlje, kako pokazuju podaci iz istraživanja, jasno proizilazi iz energije koju su doneli studentski protesti, a ne iz poverenja u državnu politiku i stanje ekonomije. Studentima veruje gotovo 60 odsto građana, a isto toliko smatra i da predsednik Republike nije nadležan za rešavanje studentskih zahteva.⁷⁸

Studenti odbijaju da se nazovu političkim pokretom, ali, kako ističe istoričarka Olga Manojlović-Pintar, „njihovo kretanje, marševi i pešačenja kroz brojna mesta oblikuju i njih same“.⁷⁹ Studenti su za sada jedini akteri s moralnim legitimitetom i jedini kojima društvo veruje. Manojlović-Pintar ističe da su ovi protesti „specifična buna koja će izroditi novi ideološki pokret, postajući zamajac velikih društvenih promena u Evropi, pa čak i globalno“.⁸⁰ Najveći uspeh protesta leži u tome što su iz temelja prodrmali društvo, koje se polako oslobađa straha od vlasti. Međutim, ostaje otvoreno pitanje kako će se ta energija pretočiti u političko delovanje i dalje oslobađanje od represije.

Studenti uporno negiraju da njihovi zahtevi nisu ispunjeni. Tako su na skupu u Kragujevcu pročitali pismo u kojem se ističe da “Pravda neće doći uz bat nogu obuvenih u vojničke čizme s punom ratnom opremom na leđima. Doneće je bat nogu onih čija ramena nose glavu koja slobodno misli.”⁸¹ Na studentskom skupu u Nišu, usvojen je **Studentski edikt** koji sadrži odredbe o slobodi, državi, pravdi, mladosti, dostojanstvu, znanju, solidarnosti i budućnosti.

Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS) je izvestila da su od početka studentskih demonstracija do 20. februara zabeležena 73 napada na mlade, uključujući hapšenja, govor mržnje i zastrašivanje aktivista.⁸²

* Obrada: S.Lilić (01.04.2025).

⁷⁸ <https://crt.rs/ubedljiva-podrska-gradjana-srbije-studentskim-zahtevima-i-protestima/>

⁷⁹ <https://autonomija.info/olga-manojlovic-pintar-iz-studentskog-pokreta-radja-se-jedan-novi-ideoloski-pokret/>

⁸⁰ <https://www.novosti.rs/vesti/politika/1466493/10-razloga-zbog-kojih-mitropolit-joanikije-nije-smeo-potpise-pismo-protiv-srpske-pravoslavne-crkve-patrijarha-srpskog>

⁸¹ <https://autonomija.info/procitano-studentsko-pismo-u-kragujevcu-kraj-je-zimskog-sna-a-java-obecava/>

⁸² <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/koms-vise-od-70-napada-na-mlade-od-pocetka-studentskih-blokada/>

Studentski protesti su ogolili nefunkcionalnost državnih institucija, neprofesionalnost i korumpiranost sistema, ali isto tako duboko nezadovoljstvo građana koje je kulminiralo tragedijom u Novom Sadu. Iako je studentski protest inspirisao narodni ili građanski pokret, on se još nije konstituisao u političkog aktera i pored masovnih skupova u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu.

(a) Protesti i blokade u novembru 2024.

Serija masovnih protesta je počela nakon urušavanja nadstrešnice železničke stanice u Novom Sadu **1. novembra 2015**, tragediji u kojoj je poginulo 15 lica, a dvoje teško povređene. Prema raspoloživim podacima (sredina februara 2025) protesti su se proširili na 276 gradova i mesta u Srbiji i traju. Proteste predvode studenti koji traže odgovornost za urešavanje nadstrešnice. Osnovni simboli i poruke studentskih blokada i građanskih protesta su "Ruke su vam krvave", "Korupcija ubija" i "Hoćemo pravdu" (npr. parola srednjoškolaca: "nećemo raspust, hoćemo pravdu").

Pad nadstrešnica doveo je do opšte zabrinutosti javnosti u Srbiji, pri čemu su mnogi doveli u pitanje strukturalni integritet i nadzor nad održavanjem javne infrastrukture. Vlasti jesu pokrenule istragu o uzrocima incidenta, ali je frustracija rasla zbog obmane javnosti da "rekonstrukcija nadstrešnice nije vršena". Međutim, ispostavilo se da ipak jeste rekonstruisana, kao i da se okleva da se pokrenu postupci političke i krivične odgovornosti.

Rani protesti su prvenstveno imali oblik svakodnevnog tihog bdenja (11:52-12:07) za žrtve kolapsa. Međutim, ovi protesti su počeli da se pretvaraju u masovnije demonstracije, uz optužbe prema policiji i lokalnim vlastima za nemar i korupciju. Demonstranti su počeli da zahtevaju transparentnu istragu o događaju i objavljivanje dokumentacije u vezi sa incidentom.

Predsednik Aleksandar Vučić, ministar građevinarstva Goran Vesić, javno preduzeće Infrastruktura železnice, kao i provladini tabloidni mediji prvobitno su tvrdili da nadstrešnica opšte nije rekonstruisana, iako su video snimci o rekonstrukciji bili dostupni na Internetu, na kojima se vidi da Vesić zvanično otvara rekonstruisanu železničku stanicu Novi Sad. Suočen sa optužbama i negodovanjem javnosti, Vesić je podneo ostavku, ali je naveo da se „ne oseća odgovornim“.

Neke od početnih demonstracija, međutim, postale su incidentne. Tako je meta bila zgrada Gradske kuće u Novom Sade na koju su demonstranti bacali crvenu farbu i pokušali da uđu. Policija je odgovorila suzavcem i hapšenjima, što je dodatno podstaklo tenzije. Osnovano se sumnja da su ove i drugi akti nasilja rezultat režimskih provokacija u nastojala da kompromituju proteste. Ministar trgovine (i bivši ministar građevinarstva) Tomislav Momirović podneo je ostavku na ministarsku funkciju **20. novembra** (u ostavci se zakleo na „večnu lojalnost predsedniku Vučiću“). Sutra dan uhapšen je i aktuelni ministar građevinarstva Goran Vesić i još 11 lica (ali je posle šest dana pušten).

Funkcioner vladajuće Srpske napredne stranke (SNS) Vladimir Đukanović je **21. novembra** na svom Tviter nalogu prokomentarisao proteste u narativu pretnje i govora mržnje: „Moramo se boriti protiv anarhoterorista, lažnih komunističkih intelektualaca, pseudo-elite koja antisrpskim stavovima hara Srbijom. Vreme je da se ovo zaustavi na svakom prvom mestu i na svakom društvenom koraku, a ne daj Bože, ako treba, ovaj ološ više neće moći da teroriše ovu državu i da se samo hrabro bori.“

Studentske blokade počele su **22. novembra 2024.** godine na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu kao reakcija na napad na studente za vreme "tišine" i odavanja počasti žrtvama tragedije u Novom Sadu.

Nakon Fakulteta dramskih umetnosti, ubrzo su usledili i drugi fakulteti i srednje škole. Studentima se pridružuju građani koji svakodnevno sprovode blokade saobraćaja u tzv. gromoglasnoj tišini od 11:52 do 12:07, (15 minuta za 15 žrtava). Tog dana, studenti i profesori Fakulteta dramskih umetnosti okupili su se u neposrednoj blizini Fakulteta da odaju počast nastradalim u Novom Sadu. Skup je najavljen nadležnima u skladu sa zakonom. Međutim, skup je napala organizovana grupa, u okviru koje su, između ostalog bili i neki visoki funkcioneri vladajuće stranke SNS.

Nakon ovog napada, studenti su u znak protesta **25. novembra** započeli okupaciju fakulteta. Ubrzo je usledio Filozofski fakultet u Novom Sadu, kome su se pridružili Filozofski, Filološki, Prirodno-matematički i Fakultet političkih nauka u Beogradu. Demonstranti su održavali 15-minutne proteste blokadom saobraćaja u 11:52.

U ovom periodu (i kasnije) bilo je nekoliko "namernih automobilskih incidenata" sa povređenim demonstrantima. Tako je **29. novembra** na blokadi saobraćaja u Požarevcu došlo do incidenta kada je čovek u automobilu na haubi „poneo“ jednog protestanta. Kako se vidi na video snimcima dostupnim na društvenim mrežama, čovek u automobilu želi da prođe kroz blokadu, dok ispred njega stoji jedan građanin. Automobil kreće, čovek pokušava da ga zaustavi, okreće se i pada na haubu, ali vozač ne staje, čak i ubrzava. Tom prilikom je Vučić u ciničnom narativu izjavio "(...) Neko mu je skočio na haubu, jer je čovek hteo da prođe, pa kaže da uhapsimo čoveka koji je vozio automobil. Kako bre da uhapsite čoveka koji nije kršio zakon? Išao čovek svojim putem. Jeste li vi pri svesti, umijte se hladom vodom, protrljajte oči, izbacite krmelje. Ti si stao nekom na put, rekao mu – ne dam ti da prođeš, čovek prođe, a vi mu skačete po automobilu". Takođe, Vučić je izjavio i da: „Nasilje sprovode oni koji ne prijavljuju svoje skupove, koji gaze Ustavom zagarantovanu slobodu kretanja, i to moram da kaže svakome, i ljudima iz SNS, i SPS-a i svakom drugom, kad god to budu radili“.

Krajem novembra u štampu je procurio audio-snimak, na kojem glas Damira Zobenice, potpredsednika Skupštine Vojvodine i funkcionera Srpske napredne stranke, savetuje ostalim članovima stranke da vređaju i napadaju demonstrante koji blokiraju puteve. Zobenica je ubrzo nakon curenja podneo ostavku, a nekadašnji potpredsednik pokrajinske Vlade Goran Ješić podneo je protiv njega krivičnu prijavu.

(b) Protesti i blokade u decembru 2024.

Početkom decembra se u Beogradu se blokade fakulteta proširuje i na Elektrotehnički, Pravni, Filozofski i Fakultet likovnih umetnosti. Takođe, učenici nekih srednjih škola počeli su da organizuju 24-časovne blokade škola. Do sredine decembra, više od 50 fakulteta, uključujući tri najveća univerziteta u Beogradu, Novom Sadu i Nišu, kao i više srednjih škola obustavilo je nastavu i ušlo u protest.

U namernom automobilskom incidentu **6. decembra**, tokom 15-minutne blokade u centru Beograda, automobil je prošao kroz masu i povredio četiri člana Beogradske filharmonije koji su protestovali. Orkestar je osudio napad, a vozač je uhapšen.

Protestima se pridružila i Advokatska komora Srbije koja je **11. decembra** organizovala jednodnevni štrajk zbog „sistematskog i dugotrajnog mešanja izvršne vlasti u rad sudske vlasti i kršenja principa podele vlasti u demokratskom društvu“.

Studenti su **11. decembra** demonstrirali ispred javnog medijskog servisa (RTS), zbog emitovanja tvrdnji Vučića da demonstrante finansiraju zapadne zemlje koje nastoje da destabilizuju Srbiju. Istog dana Vučić je napravio ustupke uključujući obećanje da će svi dokumenti u vezi sa katastrofom biti objavljeni, najavio da

su svi demonstranti koji se trenutno drže pušteni na slobodu i obavezao se da će pomilovati sve demonstrante ako budu osuđeni.

Čačku su **12. decembra** studenti Fakulteta tehničkih nauka i Agronomskog fakulteta organizovali protest koji je počeo sa 15 minuta ćutanja. Poljoprivrednici u centralnoj Srbiji su **13. decembra** traktorima blokirali Ibarsku magistralu. Istog dana, u Novom Sadu, grupa od četiri huligana pokušala je da svojim vozilom Porše naleti na demonstrante i nakon toga ih fizički napala. Napadači su kasnije uhapšeni: ispostavilo se da je jedan od napadača bio aktivni policajac. Premijer Miloš Vučević je **15. decembra** u televizijskom intervjuu rekao da „ne možete da srušite državu zbog 15 poginulih, ni 155, ni 1.555“. Zbog izrazito negativnih reakcija Vučević se kasnije izvinio. Mladenovački srednjoškolci su **17. decembra** sa 15 minuta ćutanja odali počast žrtvama urušavanja nadstrešnice.

„Ko je tebe šta pitao?“, odgovor je studenata **18. decembra** na pozive za razgovor koje im upućuje predsednik Aleksandar Vučić. Kako kažu, njihovi zahtevi upućeni su nadležnim institucijama i odgovore očekuju od njih, a ne od predsednika Srbije, te ne vide razlog zašto bi se na ove pozive odazvali. Studenti odgovore očekuju od institucija nadležnih za ispunjavanje njihovih zahteva, što predsednik nije, te ga „niko nije ništa pitao“, zaključujući da režim na ovo nema odgovor.

Komentarišući učešće srednjoškolaca u protestima, Vladimir Đukanović, visoki funkcioner SNS, izjavio je **19. decembra**, da su „deca vlasništvo države do punoletstva“. Izjava je izazvala ozbiljnu reakciju Poverenice za zaštitu ravnopravnosti, koja je izjavu ocenila kao „potpuno neosnovanu, opasnu i za svaku osudu“. Đukanović je svoju izjavu branio tvrdnjom da je „metaforična“ i „izvučena iz konteksta“.

Tihi protest produžen za jedan minut **20. decembra** je u znak sećanja na žrtvu uboda nožem u jednoj školi u Zagrebu.

Kao odgovor na policijsku brutalnost i plaćene huligane koji su napali civile i demonstrante, lideri opozicije, studenti, poljoprivrednici i nezavisni demonstranti organizovali su **22. decembra** protest velikih razmera na Trgu Slavija u Beogradu. Procenjeno prisustvo bilo je između 100.000 i 102.000 ljudi, što predstavlja najveći protest u Beogradu i Srbiji (po slobodnom) prisustvu u zabeleženoj istoriji.

Vučić je **24. decembra** uputio pretnje studentima izjavom: „Da izađem da ih vređam, da izađem da se tučem, da izvedem Kobre da ih razbacamo sve, ne bi trebalo šest-sedam sekundi (...)“. Ova izjava je naišla na široke osudu i izazvala je brojne memove učenika, ismevajući Vučića i njegovu frazu „razbacati“. Inače, Kobre nisu formacije za održavanje javnog reda, već specijalna grupa za bezbednost državnih funkcionera.

Studenti i demonstranti su **25. decembra** uputili 1.000 pisama u Vrhovnoj javnoj tužiteljki Zagorki Dolovac u kojima su je pozvali da „počne da radi svoj posao“. Istog dana, zaposleni u srpskoj obaveštajnoj agenciji BIA nezvanično su posetili majku jednog od studenta organizatora, na njenom radnom mestu. Ona je ovaj potez protumačila kao „pretnju i pritisak“. Drugi organizatori su dobijali telefonske pozive da dođu u kancelarije BIA „na prijateljski razgovor“, ali zvanični pozivi nisu uručeni. Uveče je u Užicu, ispred gradske kuće, protestovalo preko 2.000 ljudi. Lokalna vlast, koju vodi SNS, ugasila je uličnu rasvetu ispred sale, ali su demonstranti doneli prenosni agregat.

Demonstranti su **27. decembra** blokirali put u Ivanjici. Incident se dogodio kada je vozač automobilom u punoj brzini prošao kroz okupljenu gomilu. Kada se njegovo vozilo zaustavilo, okupljeni demonstranti su ga napali, međutim, odmah ga je zaštitila policija u civilu koja je stajala u blizini i dozvolila mu da napusti područje bez pravnih posledica. Istog dana 200 zaposlenih u RTS-u potpisalo je peticiju podrške protestima.

Vučić je **29. decembra** javno optužio osam studenata sa Fakulteta elektrotehnike i računarstva (FER) iz Zagreba koji su bili u poseti svojim kolegama studentima u Beogradu, da su organizovali proteste u ime hrvatske obaveštajne agencije (SOA). Imena hrvatskih studenata objavljena su bez njihove saglasnosti u provladinim tabloidnim medijima, a po izlasku iz Srbije od strane srpske granične policije dali su im alkoholna pića uz napomenu da "pozdrave SOA". Hrvatski premijer Andrej Plenković opisao je Vučićevu tvrdnju o studentima iz Zagreba kao „smešnu“.

Vučić je **31. decembra** najavio postojanje tzv. lojalističke frakcije u SNS-u, čijih je: „17.000 članova u tajnosti položilo krvnu zakletvu“, koji su „proruski orijentisani“ i „malo suviše ekstremni za njegov ukus“. Otkrio je i da je među članovima ove formacije i njegov brat. Ova izjava izazvala je dosta kontroverze: prema nekim analitičarima, ona nije usmerena na demonstrante, već na nelojalne članove SNS-a, dok su drugi izrazili sumnju da Vučić uopšte može da okupi 17.000 lojalnih aktivista. Grupa građana potpisala je peticiju tražeći zvaničnu policijsku istragu o postojanju „lojalista“.

(c) Protesti i blokade u januaru 2025

U Aleksandrovcu je **3. januara** održan studentski protest, najveći u istoriji grada. Učenicima su se pridružili i drugi građani, među kojima i neki od njihovih profesora. Istog dana, posle runde pregovora sa sindikatima prosvetnih radnika, premijer Vučević je izjavio da će svi prosvetni radnici koji odluče da štrajkuju biti otpušteni i smenjeni. Ova izjava izazvala je široke negativne reakcije među prosvetnim radnicima koji su tu izjavu okarakterisali kao „arogantnu“ i „uvredljivu“. Požarevački srednjoškolci su **6. januara** organizovali protest koji je počeo 15 minuta ćutanja.

Režimski tabloid *Večernje novosti* objavio je slike hrvatskih pasoša na kojima se nalaze imena i lični podaci dvojice studentskih demonstranata, tvrdeći da su „hrvatski špijuni“ poslati da „destabilizuju Srbiju“. Međutim, ispostavilo se da u pitanju studenti imaju dvojno državljanstvo Srbije i Hrvatske i da su iz porodice srpskog izbeglice iz Hrvatske. Studenti su najavili da će tužiti tabloid zbog kršenja srpskog zakona o zaštiti podataka, a javnost je naširoko osudila tekst.

Demonstranti u Beogradu okupili su se **10. januara** ispred Palate pravde, a potom blokirali obilaznici u centru Beograda. Protesti su održani i u Novom Sadu, Nišu, Zrenjaninu i Kikindi.

Demonstranti su se **11. januara** okupili ispred kancelarija BIA u Novom Sadu, pozivajući zaposlene u BIA "na prijateljski razgovor". Zgradu je strogo čuvala policija. U Kragujevcu je istovremeno organizovan veliki protest lokalnih srednjoškolaca, kojima su se pridružili i medicinski radnici. Studenti Fakulteta inženjerskih nauka u Kragujevcu kazali su da osuđuju čin vandalizma osobe koja je u noći 10. januara pocepala transparente okačene ispred fakulteta: "Pretpostavljamo da je to bila osoba iz pripremljene grupe ljudi sa zadatkom da cepa i uklanja flajere koji su pozivali na protest. (...) Nadamo se da se takvi slučajevi neće ponavljati i da neće prerasti u bilo kakve pokušaje fizičkih napada i na same studente", naveli su studenti.

Oko 20.000 učenika i građana okupilo se **12. januara** ispred Ustavnog suda Srbije u Beogradu, tražeći procesiranje odgovornih za urušavanje nadstrešnice i iskazujući podršku sindikatu školskih radnika koji je najavio generalni štrajk. Protest je počeo sa 15 minuta ćutanja. Istovremeno, studenti u Nišu organizovali su protest ispred Rektorata Univerziteta u Nišu. Na drugom spratu zgrade Rektorata postavili su transparent sa natpisom "Obustava rada zbog protesta". Studenti Građevinskog fakulteta u Beogradu saopštili su da su otkazali događaje najavljene za doček srpske Nove godine, odnosno za 13. januar uveče. Studenti su upozorili

da su neki ljudi dolazili na fakultet i da su pretili studentima, te da je to dovelo do otkazivanja događaja prethodno zakazanih za srpsku Novu godinu.

Kasno uveče, **13. januara**, nepoznate osobe su fizički napale studente koji su blokirali beogradski Pravni fakultet, među kojima je bila i jedna studentkinja. Ukupno šest lica je povređeno. Policija je intervenisala i jedan od napadača je uhapšen. Šestoro studenata koji su tokom noći blokirali Pravni fakultet u Beogradu povređeno je u tri incidenta koja su izazvale nepoznate osobe, saopšteno je na Instagram profilu Studenti u blokadi: "Jedna studentkinja je gurnuta niz stepenice i pala je na glavu, a zatim je, zajedno sa još pet studenata Pravnog fakulteta, prevezena kolima hitne pomoći do Urgentnog centra, kako bi im bila pružena prva pomoć", napisali su studenti. Po završetku incidenta nepoznate osobe došla su kolima, kako bi uklonile dokaze sa platoa ispred Pravnog fakulteta, tvrde studenti i zahtevaju da se osobe koje su napale njihove kolege pronađu, identifikuju i procesiraju. Studentkinja Pravnog fakulteta A. J. kaže da su napadači ušli sa nekim u zgradu fakulteta, jer su, zbog Nove godine, puštali unutra i prijatelje studenata i dodaje da je sve bilo normalno dok mladić, kojeg je kasnije policija privela, nije počeo da cepa plakate.

Najveći sindikat prosvetnih radnika (NSPRS) je **14. januara** najavio jednodnevni generalni štrajk, nezadovoljan politikom Vlade prema nastavnicima i profesorima. Predstavnici sindikata su zvanično izrazili podršku studentima i najavili da će se pridružiti protestima. Istog dana, sindikat radnika Elektroprivrede Srbije, najavio je i generalni štrajk. U centru Beograda hiljade studenata marširalo je na mitingu, izražavajući svoju podršku napadnutim studentima prava i generalnom štrajku.

Tokom 15-minutne blokade "tišine" u centru Beograda **16. januara**, tamnoplavo vozilo marke Ford Focus projurilo je kroz studente koji su protestovali, noseći jednu studenticu na krovu automobila više metara bez zaustavljanja. Povređena studentkinja je odvedena u bolnicu, a vozač je uhapšen i optužen za pokušaj ubistva. Ovaj incident izazvao je veliki gnev i bes: kasnije tokom dana hiljade ljudi okupilo se u Beogradu, Novom Sadu, Zrenjaninu, Kragujevcu i Kraljevu, dok su se u Nišu neki od profesora fakulteta pridružili studentskoj blokadi. Kao odgovor na proteste u Kraljevu, gradonačelnik Kraljeva i funkcioner SNS Predrag Terzić objavio je na društvenim mrežama post u kome širi mržnju i studente optužuje da su "ustaše". To su isto učinili i ostali funkcioneri SNS u Kraljevu i Čačku.

U Čačku su **16. januara** huligani upali u porodičnu kuću učitelja Đorđa Matijevića koji je i predstavnik sindikata, preteći mu da glasa protiv generalnog štrajka. Nastavnik je ranije tokom dana imao sastanak sa predsednikom opštine Milunom Todorovićem, gde je od njega zatraženo da glasa protiv štrajka. Ovo je izazvalo negodovanje širom Čačka i sledećeg dana hiljade ljudi se okupilo u znak podrške učitelju.

Opozicioni članovi preuzeli su **17. januara** Gradsku skupštinu Novog Sada, ali ubrzo bili izbačeni od strane policije u opremi za razbijanje demonstracija. Kasnije tokom dana, stariji muškarac je sa džepnim nožem pokušao je da napadne studente koji su protestovali ispred Medicinskog fakulteta u Novom Sadu, ali su mu studenti oduzeli nož. Istog dana demonstranti su se okupili u Vranju, gde su naglas pročitana imena 15 žrtava urušavanja nadstrešnica. Zaposleni u javnom servisu RTS-a javno su izrazili podršku studentskom protestu. Uveče tog dana studenti i građani organizovali su masovni protest ispred zgrade RTS-a u Beogradu, nezadovoljni načinom na koji je RTS izveštavao o protestima, jer RTS u jednom izveštaju uporedio simbol "crvene krvave ruke" (sa porukom "korupcija ubija") demonstiranata sa simbolom Hamas-a. Desetine hiljada okupilo se i protest je počeo sa 15 minuta tišine. Potom su učenici prodefilovali sa džinovskom lutkom "Kobra", parodirajući ranije Vučićeve izjave o specijalcima Kobre, i sa džinovskim sendvičem namenjenim generalnom direktoru RTS-a, parodirajući kliše da se pristalice SNS-a kada dolaze na mitinge plaćaju sendvičima (tzv. sendvičari). Radnici RTS-a okupili su se na balkonu i pokazali transparente „Zaposleni u RTS-

u podržavaju studente” i „Ne možete da nas pregazite”, aludirajući na napade vozilima na demonstrante. Tom prilikom studenti demonstranti su pustili javni audio snimak svojih zahteva:

1. objavljivanje **celokupne dokumentacije** o rekonstrukciji Železničke stanice,
2. **odbacivanje optužbi** protiv uhapšenih i privedenih studenata, aktivista i građana na prethodnim protestima povodom tragedije u Novom Sadu,
3. **podnošenje krivičnih prijava** protiv svih napadača na studente, profesore i građane,
4. **povećanje budžeta** za fakultete za 20 odsto.

Advokatska komora Srbije je **18. januara** najavila sedmodnevni generalni štrajk za 20. januar. U tom periodu advokati neće prisustvovati ni jednom sudskom postupku. Upitan o štrajku advokata, Vučić je advokate uporedio sa „mafijom”. Advokatska komora osudila je Vučićevo istupanje i najavila protest. Istog dana, nastavnici i profesori protestovali su u Novom Sadu, tražeći ostavku rektora (D. Madić) tamošnjeg univerziteta i optužujući ga da podržava napade na studente. U Pirotu su protestovali i prosvetni radnici. Učenici, nastavnici i građani protestovali su i u Kragujevcu. Studenti su najavili da će blokada sva tri mosta u Novom Sadu (Most slobode, Varadinski most i Žeželjev most) biti obavljena 1. februara, povodom obeležavanja tri meseca od obrušavanja nadstrešnice, a istovremeno i Dana grada.

Oko 10.000 nastavnika, profesora, studenata i građana protestovalo je **19. januara** u Čačku u znak podrške napadnutom učitelju Matijeviću. Učenici su nosili kartonsku repliku buldožera, kao referencu na revoluciju buldožera. Ispred kancelarija SNS-a demonstranti su stali i uzvikivali „fašisti, fašisti”, „ostavke” i gađali prozore jajima. U Kraljevu je gradonačelnik Predrag Terzić izviždan u javnosti zbog svojih objava protiv studentskih demonstranata. U Beogradu je protestovalo 20.000 prosvetnih radnika kojima su se pridružili studenti. Protest je simbolično trajao 45 minuta (kao školski čas). Zbog postojanja nekoliko različitih sindikata prosvetnih radnika, odluka o štrajku je na kraju prepuštena pojedinačnim školama. Oko 35 odsto škola, kako osnovnih tako i srednjih škola širom Srbije, odlučilo je da stupi u štrajk 20. januara. U Subotici su studenti i građani protestovali u centru grada, izražavajući podršku advokatima i prosvetnim radnicima. I ovaj protest počeo je sa 15 minuta tišine.

Roditelji su se **20. januara** okupili ispred nekoliko novosadskih osnovnih škola da izraze podršku nastavnicima. U beogradskoj opštini Surčin, desetine lica sa kapuljačama, povezanih sa SNS, pokušalo je nasilno da uđe u osnovnu školu koja je štrajkovala i verbalno pretili direktoru i nastavnicima. Neki roditelji su došli da pomognu nastavnicima, snimili napadače, koji su se na kraju povukli. U Zrenjaninu je Ministarstvo prosvete naložilo školskim inspektorima da uđu u osnovne škole koje su proglasile štrajk, ali su oni to odbili. U nekim školama u Beogradu i Novom Sadu roditelji su se okupili i proterali školske inspektore. Studenti su protestovali i u Novom Pazaru, gde je ćutanje produženo na 16 minuta, u znak protesta zbog blage kazne za smrt studenta E. Bakana u saobraćajnoj nesreći. I zaposleni u Elektroprivredi Srbije proglasili su štrajk i najavili da će se pridružiti protestima.

Tzv. ljudi sa kapuljačama su **21. januara** na nadvožnjacima na beogradskom autoputu postavili transparente sa slikom crvenog srednjeg prsta sa natpisom „Ovo je odgovor srpskog naroda na vašu obojenu revoluciju”. Mnogi istaknuti članovi SNS, uključujući i gradonačelnika Kraljeva, takođe su podelili sliku srednjeg prsta na svojim profilima na društvenim mrežama. Srednji prst je takođe nacrtan preko noći u nekoliko beogradskih školskih dvorišta, ali su đaci preko njih crtali cveće. Termin „obojena revolucija”, iako

uobičajen u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza, nikada nije bio u širokoj upotrebi u Srbiji. Aktivisti su skinuli transparente, ali je jednog aktivistu napala osoba sa kapuljačom koja je postavila transparent: napadač je kasnije snimljen i objavljen je njegov identitet. U Obrenovcu su protestovali srednjoškolci i građani. U večernjim satima 21. januara, policija u civilu upala je u beogradski hotel u kome su boravili studenti iz inostranstva na međunarodnoj konferenciji u organizaciji ERSTE fondacije. Policija je odvojila pet studentkinja iz Hrvatske, odvezla ih u policijsku stanicu, optužila ih za pomaganje protestima i deportovala ih. Ovaj čin osudila je Hrvatska, ali i demonstranti u Srbiji.

Do **22. januara** desetine malih, srednjih i preduzeća širom Srbije najavilo je da će se pridružiti generalnom štrajku 24. januara. Neke maloprodajne veb lokacije na mreži su bile privremeno van mreže za vreme "tišine" 11:52 - 12:07. Zaposleni u tehnološkim kompanijama sa sedištem na Novom Beogradu pridružili su se studentima u blokadama puteva i protestima. U Čačku su se protestu pridružili medicinski radnici. Istog dana dva poslanika SNS-a su zvanično podnela ostavke, bez obrazloženja.

Demonstranti su **23. januara**, tokom protesta u Kraljevu, gađali jajima lokale funkcionere SNS i gradonačelnika Predraga Terzića, koji je bio ispred kancelarija. Demonstranti su uzvikivali „ubice, ubice“. Istog dana, u otvorenom pismu, 17 sudija je javno izrazilo podršku zahtevima studenata. Preko stotinu različitih kompanija je javno izjavilo da će podržati generalni štrajk i da neće raditi 24. januara.

Generalni štrajka održan je **24. januara**, kao i veliki protesti u Apatinu, Beogradu, Gornjem Milanovcu, Jagodini, Lazarevcu, Leskovcu, Kragujevcu, Nišu, Novom Sadu, Novom Pazaru, Petrovcu na Mlavi, Staroj Pazovi i Vlasotincu. U Lazarevcu su se učenicima pridružili rudari iz rudnika "Kolubara". U Beogradu su srednjoškolci, advokati i tehnološke kompanije organizovali protest zajedno sa studentima. Dve kolone demonstranata prešle su sa obe strane Brankov most i simbolično spojile dve strane reke. Medicinski radnici i radnici u ustanovama socijalne zaštite ili su napustili svoja radna mesta dok su demonstranti prolazili ili su davali izjave podrške. U Novom Sadu, opozicione stranke su na kratko vreme blokirale autoput motornim vozilima.

Protest u Jagodini bio je specifičan jer je organizovan istog dana kada i veliki skup SNS-a, doduše nekoliko sati ranije. Uprkos tome, nije bilo prijavljenih incidenata u gradu. U beogradskoj opštini Voždovac meštani su pokušali da fizički zaustave autobus koji je vozio pristalice SNS za Jagodinu. Pristalice SNS su stigle kasnije popodne organizovanim autobusima. Predsednik Vučić je, govoreći na skupu SNS-a, rekao da želi mir i stabilnost, da „deca treba da idu u škole“ i da „neće sankcionisati Rusiju, niti bilo koji drugi prijateljski narod“. Takođe, najavio je i formiranje novog političkog pokreta.

Tokom protesta na Novom Beogradu, crni automobil je pregazio dvojicu studenata i teško ih povredio. Nakon toga, demonstranti su opkolili vozilo i demolirali ga. Policija u civilu uhapsila je vozača (mladu ženu). Studenti su najavili da će 27. januara organizovati celodnevnu blokadu raskrsnice Autokomande u centru Beograda. Kao meru odmazde, Ministarstvo prosvete pozvalo je škole da smanje januarske plate prosvetnim radnicima koji štrajkuju.

U prepodnevnom satima **25. januara**, preko 650 "bajkera" (motociklista) iz različitih bajkerskih klubova okupilo se u Beogradu, doniralo hranu studentima koji su blokirali Fakultet dramskih umetnosti, a zatim krenuli u centar grada, u znak podrške povređenoj studentkinji na protestu na Novom Beogradu (u ulici Jurija Gagarina). U ovom incidentu povređena je studentkinja koju je udario automobil. Na video snimku koji kruži društvenim mrežama, vidi se kako je automobil studentkinju nekoliko metara nosio na haubi, nakon čega je

ona pala i udarila glavom o ivičnjak. Novobeogradska policija privela je M.S. (1999) koja je vozilom oborila devojkicu (26) za vreme studentskog protesta, a na teret joj se stavlja krivično delo teško ubistvo u pokušaju.

Poljoprivrednici iz gradova i sela oko Novog Sada formirali su kolone i sa svojim traktorima krenuli ka gradu. Njihov proklamovani cilj je bio da parkiraju traktore ispred studenata koji protestuju i tako ih zaštite od mogućih napada. U blizini Rumenke, poljoprivrednike je blokirala jedinica žandarmerije sa opremom za razbijanje demonstracija, zabranivši im dalje kretanje. Poljoprivrednicima su u pomoć pritekli studenti iz Novog Sada i jedinica je na kraju bila prinuđena da se povuče. Do fakulteta u Novom Sadu stiglo je oko 30 traktora. Građani su protestovali i u Mladenovcu, Pirotu, Prijepolju, Smederevu, Svrliju, Vršcu i Zrenjaninu.

Ujutru **26. januara**, poljoprivrednici iz Banatskog Novog Sela sa svojim traktorima krenuli su ka Beogradu. Njihov cilj je bio da snabdevaju hranu studentima koji blokiraju beogradski Poljoprivredni fakultet i da tamo ostave najmanje 10 traktora kao štit od mogućih napada. Bajkeri su 26. januara organizovali protest u Kragujevcu, odajući pomen žrtvama sa 15 minuta tišine. Građani su protestovali i u Nišu, Subotici, Varvarinu i Zaječaru.

Studenti, bajkeri i poljoprivrednici na traktorima **27. januara**, blokirali su važnu raskrsnicu Autokomande u centru Beograda. Blokada je počela sa 15 minuta tišine i trajala je 24 sata. Desetine hiljada su prisustvovala blokadi: učenici su igrali odbojku i društvene igre i pravili roštilj. Rano sutradan đaci su očistili raskrsnicu. Istovremeno, građani su protestovali u Prokuplju i Kuršumliji. Građevinski inženjeri su najavili protest 29. januara, podržavajući studente i tražeći od Ministarstva građevinarstva da izmeni Zakon o planiranju i izgradnji i imenuje stručnjake na ključna mesta u nadležnim institucijama.

Težak incident se dogodio **28. januara** oko 3 sata posle ponoći. Studente koji su lepili plakate u Novom Sadu napale su maskirane osobe sa bejzbol palicama ispred mesnih kancelarija SNS. Nakon ponovljenih poziva i 30 minuta čekanja na dolazak ekipe Hitne pomoći, povređeni studenti su prevezeni u bolnicu. Jedna studentkinja je teško povređena i sa slomljenom vilicom. Ovo je izazvalo proteste na društvenim mrežama i studenti su najavili novi protest u Novom Sadu. Oko 10 časova okupili su se studenti i na prozorima kancelarija SNS u Novom Sadu ispisivali „ubice“. Na konferenciji za novinare održanoj u 11 časova premijer Miloš Vučević i gradonačelnik Novog Sada Milan Đurić, obojica članovi SNS, podneli su ostavke, navodeći kao razlog ovaj napad. Vučević je obavestio javnost i da su napadači zaista došli iz kancelarija SNS. Uhapšena su četvorica napadača, svi sa prethodnim kriminalnim dosijeom. Njihova imena su ubrzo objavljena, a fotografije iz policijske stanice našle su se na društvenim mrežama. Neki korisnici društvenih mreža pronašli su nekoliko starih fotografija Vučevića i njegovog sina zajedno sa nekim od napadača (uprkos glasinama da je to mogući razlog za ostavku, poznanstvo veza sa napadačima nije zvanično potvrđeno). Najmanje dvojica od četvorice napadača su ranije sarađivali sa gradom Novim Sadom na promovisanju reciklaže i zaštite životne sredine, za šta su dobili sredstva iz gradskog budžeta.

Tokom ovog dana, poljoprivrednici su traktorima blokirali regionalni put kod Bresnice, u centralnoj Srbiji. Najavili su da će tamo ostati 24 sata. Druga grupa poljoprivrednika blokirala je traktorima Ibarsku magistralu kod Kraljeva na 24 časa. U večernjim satima u Novom Sadu, Beogradu, Čačku, Kragujevcu, Nišu i Pirotu hiljade ljudi okupilo se u maršu solidarnosti sa napadnutim studentima. U Nišu su studenti ispisivali „ubice“ na prostorijama SNS-a i najavili blokadu glavnog saobraćajnog kružnog toka.

Posle Vučevićeve ostavke, predsednik Vučić je rekao da će pomilovati studente i profesore koji su optuženi u vezi sa protestima i najavio veliku rekonstrukciju Vlade, dodajući da razmišlja i o raspisivanju

parlamentarnih izbora. Među pomilovanim je bila i dekanica Filološkog fakulteta u Nišu, koja, međutim, nikada nije bila obaveštena o tome da se protiv nje vodi neki sudski postupak.

Hiljade građana protestovalo je **29. januara** u Gornjem Milanovcu, a stotine se okupilo u Lapovu. U Ivanjici su srednjoškolci i njihovi nastavnici organizovali protest koji je počeo sa 15 minuta ćutanja. Direktor škole je doneo hranu za učenike koji žele da se vrate na nastavu. Međutim, đaci su tu hranu dali psima lualicama, snimili i podelili video. Beogradski studenti su najavili da će 1. februara krenuti peške od Beograda do Novog Sada u znak podrške tamošnje blokade mostova. Srednjoškolci beogradske opštine Zemun najavili su 24-časovnu blokadu Zemunske gimnazije. Istog dana, magazin *Nova ekonomija* objavio je tekst u kome se otkriva da je šef kabineta predsednika Vučića Ivica Kojić imao ulogu u projektu rekonstrukcije i adaptacije pruge ka Mađarskoj, uključujući i novosadsku. Prema mejlovima koje je objavilo Više javno tužilaštvo u Novom Sadu, Kojić je obećao izvođaču da će ubrzati aktivnosti na ovom projektu.

Stotine studenata beogradskih fakulteta krenulo je **30. januara** u dvodnevnu šetnju od Beograda do Novog Sada kako bi pružili podršku novosadskim kolegama u blokadi sva tri mosta u tom gradu i na taj način obeležili tri meseca od rušenja nadstrešnice. Ministarstvo unutrašnjih poslova je saopštilo da će obezbediti pešačku rutu. Na trasi su studente dočekali građani i zaposleni u Telekomu Srbija, državnoj telekomunikacionoj kompaniji. Građani Stare Pazove, grada na njihovoj ruti, dočekali su učenike vatrometom i preko 150 kilograma besplatne hrane. Pre nego što su studenti stigli u Inđiju, gradonačelnik grada, član SNS-a Marko Gašić, zaključao je ulaz u salu u kojoj su učenici trebalo da prespavaju. Stanovnici su tada ponudili svoj privatni smeštaj, a jedan vlasnik kluba je ponudio svoj noćni klub. Studenti su odlučili da se drže zajedno i proveli noć na otvorenom, spavajući na stiroporu. Ujutro su krenuli za Novi Sad.

Građani su protestovali u Grdelici, Kostolcu i u Pećincima, uprkos pretnjama da bi mogli ostati bez posla. Istog dana, Evropska komisija je zvanično zatražila od tužilaštava u Beogradu i Novom Sadu informacije o napadima na studente tokom 2024. i 2025. godine.

U Beogradu se **31. januara** dogodio još jedan incident i napad motornim vozilom. Medicinski radnici blokirali su ulicu ispred svog radnog mesta u Centralnoj psihijatrijskoj bolnici, odajući pomen žrtvama sa 15 minuta tišine, kada je crni automobil u punoj brzini proleteo na njih. Dve lekarnice su povređene, a počinio, dvojica mladića, pokušali su da pobegnu, ali su ih zaustavili drugi medicinski radnici. U večernjim satima studenti u maršu stigli su do Novog Sada, gde ih je dočekalo na hiljade meštana. Zajedno su održali bdenje na novosadskoj železničkoj stanici, uz 15 minuta tišine. Preko sto taksista iz Beograda najavilo je polazak 2. februara u 13 časova sa aerodroma Nikola Tesla, kako bi besplatno prevezli studente nazad iz Novog Sada. U Beogradu su zaposleni u GSP Beograd najavili protest za 5. februar, tražeći da gradonačelnik Aleksandar Šapić „zajedno sa svojim pomoćnikom Miroslavom Čučkovićem krivično odgovara za štetu pričinjenu GSP-u“.

(d) Protesti i blokade u februaru 2025.

Na dan Grada **1. februara**, i tromesečnu godišnjicu rušenja nadstrešnice, na ulazu u Novi Sad okupio se veliki broj ljudi: kolone automobila satima su čekale na naplatnim rampama da se pridruže protestima i blokadi. Dugačak red od nekoliko stotina bajkera viđen je na ulazu u Novi Sad, a protestu su se pridružili i mnogi poljoprivrednici sa svojim traktorima. Oko 15 časova studenti su blokirali sva tri mosta u gradu. Okupilo se više desetina hiljada građana, a protest je počeo sa 15 minuta tišine. Dva mosta bila su blokirana tri sata, dok je Most slobode bio blokirana 24 sata. Posle rezultata plenuma na kojem su glasali građani na mostu, on je produžen za još tri sata kako bi se očistilo i sredilo područje.

U Čačku su nastavnici, profesori i njihovi učenici na sat vremena blokirali dva mosta preko Zapadne Morave u znak podrške novosadskim đacima. Poljoprivrednici su svoje traktore parkirali ispred mostova, kako bi zaštitili demonstrante. Građani su protestovali i u Kladovu, Krupnju, Kuršumliji, Prijepolju, Prokuplju i Žitorađi. Sudije Osnovnog i Višeg suda u Nišu javno su podržale zahteve studenata. RTS je u udarnoj informativnoj emisiji kratko izvestio o novosadskom protestu, što je SNS osudio kao „skandalozno“ i „pristrasno“ izveštavanje.

U Novom Sadu je 671 taksi vozilo iz Beograda organizovalo povratak do Beograda za studente, potpuno besplatno. Istog dana protesti su organizovani u Bajinoj Bašti, Jagodini, Kosjeriću, Šapcu, Užicu, Vlasotincu i Vršcu. U Šapcu su učenici i nastavnici blokirali most preko Save 225 minuta, po 15 minuta za svaku od 15 žrtava. U Užicu su meštani blokirali autoput tako što su stajali na mostu iznad reke Đetinje uprkos hladnom vremenu.

Više javno tužilaštvo u Novom Sadu saopštilo je **3. februara** da je Posebno odeljenje za suzbijanje korupcije pokrenulo istragu o korupciji u vezi sa rekonstrukcijom nadstrešnice železničke stanice Novi Sad. U Beogradu je na raskrsnici ispred duševne bolnice održana 15-minutna tišina. Pored zaposlenih i građana, raskrsnicu ispred zgrade blokirali su i bajkeri kako bi zaštitili zaposlene i ljude, s obzirom da su pre nekoliko dana na istoj lokaciji povređene dve lekarke kada ih je u punoj brzini namerno udario automobil. Učenici nekoliko beogradskih srednjih škola takođe su protestovali ispred svojih škola. Umetnici su protestovali ispred Ministarstva kulture, dok su profesori Vazduhoplovne akademije i roditelji čija deca pohađaju Akademiju blokirali raskrsnicu ispred zgrade Vlade.

Studenti, nastavnici, poljoprivrednici i bajkeri organizovali su **4. februara** veliki protest u Kragujevcu. Demonstranti su nosili kutije sa idejama o poboljšanju grada u gradsku većnicu. I u Aranđelovcu su se okupili demonstranti, treći put za nedelju dana, u znak podrške vaspitačicama u vrtićima u štrajku. Istog dana Policijski sindikat Srbije (PSS) uputio je pismo ministru unutrašnjih poslova Ivici Dačiću u kojem zahteva povećanje plata i uvođenje dodatnih beneficija za zaposlene u MUP-u. Skoro 500 policajaca potpisalo je peticiju kojom se podržavaju zahtevi studenata.

U Beogradu je **5. februara** održano pet istovremenih protesta. Penzioneri su protestovali na Trgu Republike u znak podrške studentima. Medicinski radnici protestovali su ispred Zemunske bolnice, studenti su se okupili ispred Ministarstva prosvete, druga grupa studenata je blokirala centralnu ulicu na Banovom brdu, a zaposleni u javnom saobraćajnom preduzeću GSP protestovali su ispred sedišta preduzeća na Dorćolu. Studenti su najavili veliki protest koji će se održati 15. februara u Kragujevcu, na godišnjicu Sretenjskog ustava. Sindikat medicinskih i socijalnih radnika „Nezavisnost“, sa oko 2.500 članova u Nišu, zvanično je podržao studente i njihove zahteve. Profesori i nastavnici protestovali u Leskovcu. Građani su protestovali i u Somboru, gde su se studentima pridružili medicinski radnici i lokalni bibliotekari.

Istog dana *Forbs Srbija* objavio je izjavu koju je bivši ministar građevinarstva Goran Vesić dao tužiocu 22. novembra 2024. godine. Vesić je naveo da se ne smatra odgovornim, niti može na bilo koji način doprineti nesreći. On je negirao da je glavni hol stanice pušten u rad po njegovom nalogu. Vesić je napomenuo da je u martu 2022. godine pušten u rad prvi deo stanice, odnosno peroni i koloseci i deo stanice koji su putnici koristili do puštanja u rad glavnog hola. Nakon toga organizovana je svečanost otvaranja, „iako u to vreme nije postojala upotrebna dozvola“, navodi se u saopštenju. Kasnije je utvrđeno da je stanica na dan tragedije bila u statusu „gradilište“. U saopštenju je opisana i procedura internog prijema i primopredaje krila B u periodu jun-jul 2024. godine od kineskog konzorcijuma kao izvođača, Infrastrukturi železnica Srbije kao investitora. Vesić je rekao da je saznao za dopis u kome je navedeno da će putnici posle internog prijema

moći da koriste predvorje B, tek nakon pada nadstrešnice. Detaljnije opisujući proces internog prijema, bivši ministar je rekao da se njegovo ministarstvo nigde ne pominje u međusobnoj komunikaciji oko primopredaje, a da je njegova pomoćnica Anita Dimoski upoznata sa prepiskom jer je ona bila imenovana kao primalac mejlova. Završavajući opis događaja oko primopredaje, naveo je da je primopredaja obavljena 4. jula 2024. godine i da je od tog dana omogućeno korišćenje glavnog hola. Slovenački listovi *Večer* i *Delo* objavili su spekulacije da su Goran Vesić i gradonačelnik Beograda Aleksandar Šapić napustili Srbiju i da trenutno borave u privatnim vilama u Trstu.

Vlada Srbije usvojila je **6. februara** odluku kojom se za visoko obrazovanje izdvaja 12,01 milijardu dinara. Prema zvaničnom saopštenju Vlade, time je budžet za obrazovanje povećan za 20 odsto, čime je ispunjen četvrti zahtev studentskih plenuma. Istog dana, u novosadskom naselju Telep, automobil hrvatskih registarskih oznaka pokušao je da prođe kroz demonstrante koji su blokirali put na 15 minuta. Nije bilo žrtava, a vozač je pobegao pre dolaska policije. Roditelji čija deca pohađaju osnovne škole u Novom Sadu organizovali su protest nakon što su neki roditelji koji su otvoreno podržavali štrajk nastavnika dobili telefonske pozive iz policije. U Topoli su poljoprivrednici traktorima blokirali autoput. Studenti su takođe protestovali i u Crnoj Travi.

Srpsko lekarsko društvo (SLD), krovna organizacija lekara i stomatologa, saopštila je da njihova Skupština zvanično podržava sve zahteve studenata blokiranih Medicinskih fakulteta. Dnevni list *Danas* objavio je tekst u kome se otkriva da je Marko Tošin, jedan od napadača koji je 28. januara iz novosadskih SNS i bejzbol palicom slomio vilicu studentkinji, pušten iz pritvora samo dan nakon hapšenja. Ova vest je izazvao negodovanje na društvenim mrežama.

Porodice nastradalih u novosadskoj nesreći bile su zainteresovane da se priključe krivičnom gonjenju podnošenjem optužnice protiv odgovornih za smrt svojih najmilijih, piše *Forbs Srbija*. Ovo je usledilo nakon svedočenja pred tužiocem koje je priloženo u sklopu optužnice, kojoj je *Forbs Srbija* imao uvid. Bivši dekan i profesor beogradskog Građevinskog fakulteta Vladan Kuzmanović izjavio je da su Aleksandar Vučić i Miloš Vučević u suštini vodili rekonstrukciju Železničke stanice u Novom Sadu. Izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju Tonino Picula ocenio je da je Srbija u „neproglašenom vanrednom stanju“, a da predsednik Vučić nije našao odgovor na nezadovoljstvo ljudi koji protestuju.

Advokati su **7. februara** organizovali protest ispred RTS-a. Tamo su advokati zahtevali da se čuje njihov glas i pozvali policajce i pripadnike Vojske Srbije da se pridruže generalnom štrajku. Neformalna zajednica nastavnika osnovnih škola na Novom Beogradu (PULS) najavila je veliko protesno okupljanje i šetnju Novim Beogradom 8. februara. Pozorišni glumci iz pozorišta u Beogradu, Novom Sadu, Somboru i Zrenjaninu započeli su sedmodnevni štrajk. U Beogradu, demonstranti su blokirali Pupinov most koji povezuje Zemun i Borču. U Nišu su protestovali građani. Tokom protesta nepoznata ženska osoba je prišla dekanki niškog Filozofskog fakulteta, pretila joj i fizički je napala. U Prijepolju su profesori srednjih škola protestovali uprkos verbalnim pretnjama. U Subotici su studenti, profesori i građani organizovali protest koji je počeo sa 15 minuta tišine. Potom su okupljeni krenuli ka Gradskoj kući, gde je ostavila poruku gradonačelniku Stevanu Bakiću, članu SNS, koji je prethodno uporedio demonstrante sa ustašama i optužio ih da hoće „unište Srbiju“.

U Bogatiću su lokalne vlasti predvođene SNS organizovale javnu raspravu o prostornom planu opštine, koji uključuje i istraživanje litijuma, ali iza zatvorenih vrata, što je suprotno Zakonu o lokalnoj samoupravi. Više stotina poljoprivrednika i demonstranata ušlo je u zgradu opštine Bogatić, gde je trebalo da bude održana rasprava i fizički izneli lokalnog predsednika SNS napolje. Uništeni su transparenti SNS na gradskom trgu. Poljoprivrednici i demonstranti organizovali su plenum tokom koje su izrazili podršku zahtevima

studenata. Kragujevački studenti blokiranih fakulteta najavili su da će trčati štafetni maraton dug 137 kilometara do Hrama Svetog Save u Beogradu kako bi uručili pozive svojim kolegama za protest zakazan za Sretnje 15. februara u Kragujevcu.

Profesori i učenici 18 novobeogradskih osnovnih škola, zajedno sa roditeljima čija deca pohađaju te škole, blokirali su **8. februara** glavni kružni tok na Novom Beogradu. U Nišu su studenti, profesori i građani organizovali protesnu šetnju od 15 kilometara. Istog dana, tokom govora na skupu SNS u sportskoj hali u Kikindi, Vučić je najavio da piše knjigu o svojoj „velikoj pobjedi protiv obojene revolucije u Srbiji“ i da će knjiga biti završena do Vidovdana (tj. 28. juna). U Kulturnom centru Lazarevca organizovan je još jedan skup SNS-a, na kome je trebalo da govore predsednica Narodne skupštine Ana Brnabić i ministar finansija Siniša Mali, visoki funkcioneri SNS-a. Demonstranti su se okupili ispred centra, čekali da Brnabić i Mali izađu i izviždali ih. Tokom skupa, Brnabićeva je demonstrante nazvala „kukavicama“, ali se napolju osmehnula i mahnula im.

Studenti Poljoprivrednog fakulteta, zajedno sa poljoprivrednicima na traktorima, blokirali su **9. februara** most Gazela u Beogradu u znak sećanja na 100 dana od urušavanja nadstrešnice. U Nišu studenti su blokirali naplatnu rampu za autoput. Demonstranti su blokirali i lokalne raskrsnice u Rumi i Zrenjaninu. U popodnevnom satima, đaci koji su trčali štafetni maraton od Kragujevca do Beograda stigli su do Mladenovca, gde se na njihovoj trasi okupilo preko stotinu meštana da im aplaudiraju i bodre. Kada su studenti stigli do beogradske opštine Voždovac, stanovnici su svojim vozilima formirali kolonu i ispratili učenike do hrama Svetog Save u centru Beograda, gde se okupilo na hiljade ljudi da ih dočeka. Studenti su se zahvalili okupljenima i pozvali ih da dođu na veliki protest zakazan za 15. februar u Kragujevcu. Istog dana premijer u ostavci Vučević (koja još uvek nije formalno stupila na snagu) je na pitanje o demonstrantima u intervjuu rekao: "Dosta sa njihovim glupostima. Ko im je dao pravo da određuju ko je šta i ko je šta radio, ko su oni da o tome pričaju? Nemaju empatiju ni za šta."

Grupa studenata koja je trčala iz Novog Sada za Beograd stigla je **10. februara** na plato ispred beogradskog Filozofskog fakulteta, gde im je postavljen crveni tepih. Presekli su crvenu vrpcu držeći svoje indekse, a potom su im uručene medalje uz skandiranje: „Novi Sad, Novi Sad“. Oni su dočekani vatrometom dok su prelazili Brankov most. Novosadski „maratonci“ simbolično su predali Ustav Srbije kao štafetu svojim kolegama – studentima beogradskih fakulteta. Učesnici štafetnog maratona sa novosadskih fakulteta planiraju da šetaju sa studentima koji blokiraju beogradske fakultete do Kragujevca.

Na temperaturi od minus šest, 180 niških studenata **11. februara** krenulo je peške u Kragujevac, gde je veliki protest zakazan za 15. februar. Oko 18 časova stigli su u Aleksinac, gde su prenoćili u lokalnoj Hali sportova. Usput su dobili aplauze, skandiranje podrške, a srdačnu dobrodošlicu priredili su im meštani sela u Tešici koji su im pripremili i ručak. Na putu do Aleksinca meštani su pozivali učenike da prenoće, nudili im hranu i osveženje. Učenicima je priređen doček u Aleksincu: na ulazu u šetalište postavljen je transparent „Dobro došli, dragi studenti“, uz vatromet, hranu i osveženje. Studenti koji su pešačili iz Novog Sada i Beograda, stigli su u Sopot u večernjim satima. Planirali su da spavaju u lokalnoj sportskoj hali sa grejanjem, ali im predsednik opštine Živorad Milosavljević odbornik SNS to nije dozvolio. Sportska sala je ostala zaključana, ali su se građani organizovali i studentima našli alternativni smeštaj, u nekim slučajevima i u plastenicima za uzgoj povrća. Istog dana, poslanici Evropskog parlamenta raspravljali su o situaciji u Srbiji i poručili srpskim vlastima da svako mora da ima pravo na slobodu okupljanja i zahtevali da se istraže svi incidenti protiv studenata i građana koji demonstriraju. Debata je održana na zahtev socijaldemokrata, a većina poslanika je podržala proteste, rekavši „Srpski studenti su glas nade i svesti celog Balkana“.

U mestu Rača **12. februara** poljoprivrednici su traktorima blokirali sve prilazne puteve opštini, protestujući zbog povećanja lokalnih poreza na imovinu, uz podršku studentima. Istog dana, Javno tužilaštvo saopštilo je da je deo istrage o padu nadstrešnice ustupljeno Tužilaštvu za organizovani kriminal (TOK). Istovremeno, uhapšen je Milorad Grčić, bivši vršilac dužnosti direktora Elektroprivrede Srbije (EPS), predsednik beogradske opštine Obrenovac i član SNS, zbog sumnje da je oštetio EPS za više od milion evra. Vlada je najavila veliki pro-SNS skup koji će se održati u Sremskoj Mitrovici i počela da okuplja članove stranke i simpatizere. Prema pisanju pojedinih medija, zbog opadanja popularnosti, organizatori su pribegli pritisku na zaposlene u javnim preduzećima da na skup dođu, preteći između ostalog, i otkazima na poslu.

Studenti Kraljeva su **13. februara** zajedno sa kolegama iz Novog Pazara krenuli peške u Kragujevac, gde se 15. februara održava veliki skup. Zastave Kraljeva i Novog Pazara okupile su se ispred Mašinsko-građevinskog fakulteta u Kraljevu i studenti su krenuli pešačkom rutom od preko 50 kilometara. Usput su se sreli u Mrčajevcima sa kolegama iz Užica, Čačka i Gornjeg Milanovca, odakle su zajedno nastavili za Kragujevac. Istog dana, neformalna zajednica beogradskih osnovnih škola PULS organizovala je protest ispred Ministarstva prosvete. Oni su poručili da neće pregovarati sa Ministarstvom i obavestili javnost da je 65 odsto škola obustavilo nastavu. Protest su organizovali i zaposleni u Radio Beogradu. Beogradska filharmonija najavila je da će održati humanitarni koncert, a sav prihod od prodaje ulaznica biće namenjen osobama povređenima u obrušavanju nadstrešnice u Novom Sadu.

Nakon što se proširila vest o hapšenju predsednika opštine Obrenovac Milorada Grčića, u posetu opštinskom odboru SNS u Obrenovcu došla je predsednica Skupštine Srbije Ana Brnabić, i sama predsednica beogradske sekcije SNS. Ispred prostorija stranke dočekalo ju je stotinu SNS-ovaca, besnih zbog Grčićevog hapšenja. Ljudi su uzvikivali i ne dozvoljavali Brnabićevoj da govori, što je označilo prvi javno vidljiv znak nezadovoljstva unutar stranke. Prema pisanju nedeljnika *Radar*, krajem decembra, čelnici svih službi bezbednosti Srbije imali su odvojene sastanke sa tadašnjim premijerom Vučevićem, gde je trebalo da potvrde spremnost da „svim neophodnim sredstvima zaštite ustavni poredak zemlje“. Iako su ispitanici iz obezbeđenja pozitivno odgovorili na pitanje, neki su osetili potrebu da narednih dana dodatno pokažu svoju lojalnost, dok su drugi dobili samo zahvalnost nadležnih na dosadašnjem radu i gotovo u apsolutnoj tišini otišli u penziju.

Državno tužilaštvo u Beogradu predložilo je **14. februara** uslovne kazne za lica koja su fizički napala studente beogradskog Pravnog fakulteta. Istog dana, tokom zvanične posete Republici Srpskoj, predsednik Vučić je uporedio demonstrante u Srbiji sa „nanosom i prljavštinom koja povremeno izbija na površinu“. Srpska podružnica Assicurazioni Generali odlučila je da se povuče iz rada Privredne komore Srbije i Udruženja osiguravača Srbije, nakon što su obe organizacije odbile da odgovore na napade tabloida kojima je bio izložen predsednik Izvršnog odbora kompanije Dragan Filipović. Prorežimski tabloidi *Informer* i *Republika* objavili su fotografiju Filipovića sa studentskih protesta na kojima je privatno prisustvovao, optužujući ga da "želi da uništi državu". Na meti je bila i sama kompanija, kroz tekstove u kojima se neosnovano tvrdi da gubi srpsko tržište.

Na godišnjicu proglašenja Sretenjskog ustava **15. februara** 1835. godine, u Kragujevcu je održan veliki protest. Skup pod nazivom „Sretnimo se na Sretenje“ trajao je 15 sati, a za to vreme Lepenički bulevar je bio blokiran. Mnogi studenti na protest su došli peške iz drugih gradova, a neki su prešli i 150 kilometara da bi prisustvovali. Veliki broj vozila je takođe stigao do grada, a skupu je prisustvovalo više od 165.000 demonstranata. Demonstranti su se okupili i na Trgu Republike u Beogradu u znak podrške skupu u Kragujevcu. Predsednik Vučić je istog dana održao "kontramiting" u Sremskoj Mitrovici, na kom je proteste

opisao kao „najprljaviju obojenu revoluciju u istoriji čovečanstva“ i tvrdio da su strane sile uložile tri milijarde evra da bi srušile njegov režim. Izvršni odbor Udruženih granskih sindikata „Nezavisnost“ naveo je da su zaposleni u javnom sektoru bili pod pritiskom da prisustvuju ovom prorežimskom skupu, na kome je bilo oko 20.000 prisutnih. Sutradan oko 300 taksista došlo je u Kragujevac, gde su srdačno dočekani, da odvezu studente. Dodatni protest najavljen je za 1. mart u Nišu.

Poljoprivrednici koji su protestovali u Rači upali su **18. februara** u zgradu lokalne opštine i zauzeli je, tražeći niže poreze i ostavke lokalnih zvaničnika. Poljoprivrednici su izrazili podršku studentskim demonstrantima.

Organizacija CRTA (Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost) objavila je **19. februara** istraživanje reprezentativnog uzorka mišljenja građana Srbije o protestima.¹ Prema izveštaju, oko 80% ispitanika podržalo je većinu zahteva studenata, a 64% podržava ili uglavnom podržava same proteste. Pored toga, 33% ispitanika je izjavilo da je učestvovalo u najmanje jednom protestu u Srbiji u prethodna tri meseca. Na pitanje kome bi više verovalo, 46% ispitanika je reklo da bi verovalo studentima, 21% bi verovalo predsedniku Vučiću, 12% bi podjednako verovalo i jednima i drugima, dok preostalih 21% ne veruje ni jednom ni drugom ili nema odgovor. Istog dana u Kraljevu su opozicioni odbornici blokirali rad Skupštine grada, nekoliko sati su trajali protesti ispred skupštinske zgrade, a gradonačelnika Predraga Terzića gađali su jajima. Jednog opozicionog odbornika privela je policija, a gradonačelnik je evakuisan policijskim vozilom.

Dana **20. februara**, održan je protest kod Vukovog spomenika u Beogradu, gde je održano 15 minuta tišine. Skupu, koji su organizovali građani opština Stari Grad, Savski venac, Palilula, Zvezdara i Vračar, kao i organizacija „Ustala je Ustanička“ (naziv ulice u Beogradu), prisustvovalo je blizu 14.000 demonstranata.

U Prijepolju je **21. februara** održan skup sećanja na 15 izgubljenih života u Novom Sadu. Protestu su prisustvovali studenti Državnog univerziteta u Novom Pazaru, na čiji zahtev je 15 minuta tišine produženo na 16 minuta u znak sećanja na E. Bakana, studenta iz Novog Pazara koji je 2019. godine nastradao na studijama u Beogradu od strane besnog vozača automobila. Demonstranti su kaznu izrečenu vozaču ocenili kao blagu. Dodatni protesti održani su tog dana u Čačku, Ivanjici i Ljigu. Tokom 12-časovne blokade u Čačku, plenum studenata i građana glasao je za bojkot RTS-a i najavio da će peške otići na skup u Nišu 1. marta. Studenti Tehničkog odseka škole Mihajlo Pupin u Zrenjaninu, koji su prethodnog dana napustili grad sa ciljem da šetaju do Vršca, srdačno su dočekani u selima Velike Grede, a kasnije i u Plandištu, gde su i prenoćili.¹

Žarko Mićin je **24. februara** izabran od strane Skupštine grada za novog gradonačelnika Novog Sada, a za njega je glasalo 45 odbornika. Opozicija je bojkotovala sednicu, pozivajući se na veliko prisustvo policije i žandarmerije oko zgrade skupštine, što je dovelo do sukoba sa građanima koji su protestovali zbog izbornog procesa. Demonstranti su pokušali da uđu u skupštinu i gađali policiju i zgradu jajima, crvenom bojom, jogurtom, brašnom i toalet papirom, što je izazvalo više policijskih intervencija kako bi ih sprečilo da priđu prostorijama. Policija je saopštila da je tokom protesta povređeno pet policajaca i demantovala navode da su opozicioni odbornici bili sprečeni da prisustvuju sednici. Mićin je u svom obraćanju istakao opredeljenje da bude gradonačelnik za sve Novosađane i dao prioritet inspekciji svih zgrada u vlasništvu grada kako bi se sprečile buduće tragedije.

Sedam arhijereja Srpske pravoslavne crkve potpisalo je **28. februara** otvoreno pismo u kojem podržavaju pravo studenata na protest i osuđuju pogrdni govor protiv njih. „Kao arhijereji Srpske pravoslavne crkve osećamo dužnost da javno iskažemo svoje neslaganje i ogradimo se od svakog govora koji dehumanizuje drugog čoveka, a posebno od govora koji omalovažava mlade ljude, studente, kao činioca

izgradnje društva, faktora koji doprinosi njegovoj budućnosti, ili koji ih ponižava kao one koji su pozvani da misle i traže istinu.“

e) Protesti i blokade u martu 2025.

U Nišu je **1. marta** održan još jedan veliki protest. Desetine hiljada demonstranata se okupilo, obeležavajući četiri meseca od pada nadstrešnice sa 15 minuta tišine. Pozivajući se na Milanski edikt rimskog cara Konstantina Prvog rođenog u Nišu, studenti su izradili i predstavili „Studentski edikt“, kao neka vrsta ustavne deklaracije, koji sadrži odredbe o slobodi, državi, pravdi, mladosti, dostojanstvu, znanju, solidarnosti i budućnosti. Nakon protesta, kolone taksista iz raznih gradova besplatno su vraćale studente kući. Građani su protestovali i u Indiji, gde je jedan muškarac pretio demonstrantima nožem.

Istog dana, RTS je u večernjoj informativnoj emisiji emitovao niški protest pre zvanične izjave predsednika Vučića. Provladini tabloidi su takvo izveštavanje okarakterisali kao „državni udar“ i optužili RTS da ga „kontrolišu studenti“.[

U Gornjem Milanovcu, studenti i srednjoškolci blokirali su Ibarsku magistralu **2. marta**. Blokada je trajala četiri sata, od 11 do 16 časova. U Beogradu su građani blokirali tzv. Plavi most, koji povezuje naselja Konjarnik i Medaković, kako bi izrazili podršku zahtevima studenata. U mestu Krupanj meštani su protestovali zbog dolaska predsednika Vlade u ostavci Miloša Vučevića koji je prisustvovao tribini SNS u tom gradu. Neformalno udruženje prosvetnih radnika „Jedinstveno obrazovanje Srbije“ najavilo je da će profesori i nastavnici krenuti u akciju pod nazivom „Korak do slobode“ (3-6. mart) tokom koje će peške prenositi „štafetu prosvete“ oko 160 kilometara od Beograda do Čačka, gde će se priključiti velikom protestu prosvetnih radnika.

Istog dana, na skupu SNS u Boru, predsednik Vučić je rekao: „Možete li da zamislite, juče je RTS izveštavao iz Niša, a to je uradio neki *imbecilni reporter* iz njihove niške kancelarije“. Vučić se kasnije javno izvinio što je dopisnicu nazvao „imbecilom“, ali je na kraju dodao da „o profesionalizmu i objektivnosti pomenutih novinara misli jednako loše i da su sramota za svoju profesiju, da nisu novinari, već politički aktivisti“. RTS je osudio tu izjavu. Novinari i medijski radnici iz Niša, njih 46, međutim, najavili su da odbijaju Vučićevo tzv. izvinjenje i poručili da neće pratiti, niti izveštavati o njegovim aktivnostima dok se ne uputi odgovarajuće izvinjenje (satirički programi su ovo nazvali predsednikovim „izvinjenjem“).

Sindikata policije „Sloga“ je **3. marta** dao podršku „Studentskom ediktu“ koji je usvojen 1. marta u Nišu, a predstavnici ovog sindikata izjavili su da podržavaju ovaj čin kao manifest borbe za institucije koje treba da služe građanima, a ne interesima pojedinaca. Novosadsko Policijsko udruženje „Dr Rudolf Arčibald Rajs“ uputilo je otvoreno pismo ministru unutrašnjih poslova Dačiću u kojem izražava zabrinutost zbog „zabrinjavajuće prakse u kojoj policija, umesto da primenjuje zakon i štiti javni red i mir, postaje žrtva političkih kalkulacija“. Nekoliko radnika javnih komunalnih preduzeća u Novom Sadu govorilo je medijima o gubitku posla nakon što su otvoreno podržali proteste.

Premijer Srbije u ostavci Miloš Vučević rekao je **4. marta** da profesori i nastavnici koji su protestovali neće dobiti prvi deo februarske plate, i naglasio da je ova odluka konačna. Takođe 4. marta, u Skupštini Srbije izbila je tuča. U sukobu su učestvovali poslanici, a crni dim, baklje, biber sprej, jaja i lažna dojava o bombi obeležili su prvi radni dan parlamenta u 2025. godini.

Prosvetnim radnicima drastično su smanjena primanja (od 50 do 90%). U nekim ekstremnim slučajevima, profesorima srednjih škola isplaćeni je svega manje od 20 evra (2.191 din). Tim povodom,

Nezavisni sindikat prosvetnih radnika Srbije (NSPRS) izdao je saopštenje: „Ukoliko se plate zaposlenih u školama smanjuju, a to smanjenje nije posledica zakonski sprovedenih i zakonom propisanih disciplinskih postupaka protiv svakog pojedinačnog zaposlenog kome se zarada smanjuje, lica odgovorna za takav postupak biće predmet tužbi i krivičnih prijava koje će podneti NSPRS.” Takođe, ovaj Sindikat poziva građane da se pridruže mreži „Solidarnost za obrazovanje” i doniraju za pomoć prosvetnim radnicima.

Zbog napada provladinih tabloida na predsednika Izvršnog odbora italijanske kompanije *Assicurazioni Generali* Srbija Dragana Filipovića i proterivanja aktivista civilnog društva u januaru, organizatori velikog Međunarodnog sajma železničke industrije (*South East Europe Mobility*) 2025, koji je trebalo da se održi u Beogradu otkazali su događaj. Zaposleni u Narodnoj biblioteci Srbije najavili su generalni štrajk od 6. marta.

Poslanici Skupštine Srbije nastavili su raspravu o amandmanima i predloženim zakonima u četvrtak, 6. marta, ali opet bez većine opozicionih predstavnika. Trećeg dana zasedanja, poslanici su usvojili izmene i dopune Zakona o visokom obrazovanju, jedan od četiri zahteva studenata u blokadi. „Ispunili smo četvrti studentski zahtev i nadam se da ćemo se vratiti na nastavu”, izjavila je Ana Brnabić, predsednica Skupštine. Neredi, dim, baklje, biber sprej, jaja i lažna dojava o bombi obeležili su prvi radni dan poslanika u 2025. godini.

Skupština Srbije nastavila je sa radom **5. marta**, posle burnog početka prolećnog zasedanja, uz pojačano obezbeđenje i bez većine opozicionih poslanika. Opozicioni poslanici su poručili da se neće vratiti u skupštinsku salu, posle pretresa parlamenta, njihovih kancelarija i lažne dojave o podmetnutoj bombi. Iz EU su poručili da je nasilje neprihvatljivo jer parlament treba da bude prostor za demokratsku debatu. Uoči nastavka sednice, predsednica Skupštine Ana Brnabić izjavila je da se “institucije neće povući pred divljaštvom i terorizmom” opozicije. Međutim, ostavka premijera Miloša Vučevića nije stavljena kao prva od brojnih tačaka dnevnog reda. Poslanici opozicije su na početku sednice poručili da je „Vlada u ostavci i da ne može da predlaže zakone” i da bi jedino trebalo da se raspravlja o studentskim zahtevima i ostavci premijera.

Ispred Skupštine grada Beograda **6. marta** dogodio se incident između demonstranata i privatne firme za obezbeđenje koju je angažovao Grad. Navodno radi se privatnoj firmi vezana za tzv. fantomske birače iz Republike Srpske koji su došli da glasaju za SNS na izborima u decembru 2023. godine. Ova firma je u septembru 2024. godine (u konzorcijumu sa još dve firme) zaključila ugovor sa Gradom Beogradom vredan oko 180 miliona dinara za obezbeđenje (oko 1.5 miliona evra). Građani iz deset beogradskih opština su nakon protesta u svojim opštinama prethodnih nedelja, odlučili su se za zajednički protesni skup ispred sedišta Višeg javnog tužilaštva: pre i nakon 15-minutne tišine radi odavanja pošte nastradalima u Novom Sadu, pravili su “buku” zviždaljkama i vuvuzelama i udaranjem u bubnjeve. Zaposleni u Opštoj bolnici “Studenica” i Domu zdravlja Kraljevo najavili su štrajk upozorenja za petak, 7. mart, tražeći ispunjenje četiri studentska zahteva, kao i objavljivanje svih dokumenata o padu helikoptera Mi-17 u martu 2015. godine, u kojem je poginulo sedam osoba, među kojima i bolesno odojče prevezeno na lečenje.

Radnici rudnika Kolubara protestovali su **7. marta** ispred svoje poslovne zgrade u Lazarevcu kod Beograda. U Kosjeriću studenti su blokirali lokalni most. Hiljade građana učestvovalo je u “drugom” Generalnom štrajku (prvi je bio 24 januara) na koji su pozvali srednjoškolci i protestovali u Kragujevcu, Kruševcu, Nišu i Novom Sadu, podržavajući slabo plaćene prosvetne radnike. Tim povodom, mnoge prodavnice, barovi i restorani ostali su zatvoreni u znak podrške protestima. U Beogradu je ogromna kolona ljudi šetala ulicama u centru grada prolazeći pored vladinih zgrada. Studenti kažu da je njihov protest predstavljao “uvertiru” za masovni miting koji je planiran za 15. mart u Beogradu.

Istog dana ispred kabineta Predsednika u Beogradu okupila se grupa od 30-ak mladih ljudi koji tvrde da su studenti koji žele da prekinu proteste i nastave da studiraju (tzv. Studenti 2.0). Međutim, brojni izvori su identifikovali te osobe kao članove ili saradnike SNS-a, od kojih su neki "uvezeni" (npr. "Rada Čokolada") iz Dodikove Republike Srpske.

Poljoprivrednici u Bogatiću su **8. marta** traktorima blokirali jednu od ulica, a potom su se sukobili sa jedinicom žandarmerije koja je pokušala da ih ukloni. Međutim, ubrzo im je dozvoljeno da ostanu, pa čak i da sa svojim traktorima uđu na lokalni poljoprivredni sajam. Tokom posete Kovačici (manjem mestu sa pretežno slovačkom manjinom udaljeno pedesetak kilometara od Beograda) jedan broj meštana izviždali su predsednika Vučiću, na šta je on odgovorio: „Vole me, čoveče, narod, vidiš koliko me vole, čudo je! Ovde me čeka 500 ljudi na 20 metara, a njih 50 voli da zviždi i duva (u vuvuzele), šta da radim?“.

U Smederevu je istovremeno organizovan veliki protest građana, ali i miting SNS u lokalnom Sportskom centru. Na skupu SNS policija je napravila kordon oko Sportskog centra kako bi sprečila građane da dođu na skup SNS. Međutim, protestanti su tada pocepali plakat sa Vučićevim likom sa obližnjeg bilborda. U Beogradu, između ostalog i u znak proslave Dan žena, hiljade studenata i građana okupilo se na Trgu Republike na protestu pod nazivom "Rame uz rame – studenti i radnici".

Predsednik Vučić izjavio je **9. marta** da očekuje da će na velikom protestu koji je zakazan za 15. mart opozicija „organizovati veliko nasilje“ na mitingu u Beogradu i da će „svi koji u tome učestvuju biti uhapšeni“. Takođe, izjavio je da će to „trajati 15 minuta, sat ili dva, jer će država moći da se ponaša kao država, i tu nema o čemu da se razgovara“.

Tim povodom, narodi poslanik iz Ekološkog ustanka Aleksandar Jovanović Ćuta, izjavio je da: „Uvođenje vanrednog stanja je jedna od opcija, u zavisnosti od toga šta će biti na ulicama 15. marta. Vučić želi da se dešavaju incidenti“.

Nezavisni sindikat prosvetnih radnika Srbije (NSPRS) podneo je **10. marta** krivične prijave posebnim odeljenjima za borbu protiv korupcije viših tužilaštava u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kraljevu protiv odlazeće ministarke prosvete i 12 savetnika za materijalno-finansijske poslove školskih uprava zbog smanjenja plata u prosveti. Stotine studenata iz Čačka, Niša i Subotice krenulo je peške ka Beogradu, sa ciljem da do njega stignu pre velikog protesta zakazanog za 15. mart.

Velike grupe studenata i građana blokirale su **10. i 11. marta** sedišta javnih servisa RTS i Radio-televizije Vojvodine. Demonstranti su se okupili i ispred RTV Kragujevac u znak podrške. Do sukoba demonstranata i žandarmerije došlo je tokom protesta u Beogradu ispred zgrade RTS-a, pri čemu je jedan policajcu u civilu povređen. Predsednik Vučić se te noći sastao sa tim čovekom, i na svom Instagram nalogu objavio da su ga povredili „boljševički plenumi“. Međutim, na snimcima incidenta jasno se vidi kako ovog policajca u lice udara uniformisani pripadnik policijske formacije za razbijanje demonstracije. Ministar policije Ivica Dačić (u prisustvo Vučića) tvrdio je da su studenti napali policiju, dok se na video snimcima sa lica mesta vidi kako policija nasrće na studente i bije ih pendrecima. Demonstranti su blokiraju zgradu RTS na 22 sata.

U improvizovanom šatorskom kampu (pro-režimskih) „Studenti 2.0“ koji se protive studentima u blokadi, koji je ponikao u Pionirskom parku odmah ispred zgrade Predsedništva, tokom proteklih dva dana ove „studente“ zamenile su „nabildovane“ osobe sa maskama i kapuljačama. Zabeležen je i njihov napad na prolaznika. Za jedan broj tih osoba utvrđen je lični identitet. Takođe, grupa vojnih veterana iz ugašene (i zloglasne) Jedinice za specijalne operacije (JSO) postavila je šatore noseći vojne uniforme sa crvenim beretkama. Jedinica, koja je rasformirana 2003. godine, izvršila je atentate na političke protivnike Slobodana

Miloševića i optužena je za umešanost u ratne zločine tokom rata na Kosovu. Među prisutnim veteranima bili su Goran Radosavljević - Guri (raniji komandant JSO), ali i poslednji komandant JSO Živojin Ivanović (zvani "Žika Crnogorac"), kojeg su građani snimili kako štapom napada prolaznika koji JSO snima svojim telefonom.

Profesori Medicinskog fakulteta u Beogradu i posle duge i žučne rasprave **12. marta** izglasali su generalni štrajk za 17. mart (sa trajanjem do ispunjenja zahteva studenata). Istog dana, u blizini šatorskog kampa u Pionirskom parku, prolaznike je fizički napao direktor JKP „Komunalac“ iz Kule Marko Pešić, koji je i član Kulskog odbora SNS. U znak solidarnosti sa zahtevima studenata i njihovim protestima širom Srbije, studenti i srednjoškolci iz Valjeva krenuli su u protesnu šetnju ka Beogradu ujutru 12. marta da bi se pridružili protestu „15 za 15“ 15. marta u Beogradu (uveče su stigli do Lazarevca, gde su ih dočekali meštani i obezbedili im smeštaj). Studenti koji su iz Kragujevca krenuli peške za Beograd stigli su u Raču 12. marta uveče. Na ulazu su ih dočekali traktoristi i svečano dočekali folklornom predstavom.

Predsednik Vučić je **13. marta** zatražio od prorežimskog skupa „Studenti 2.0 – koji hoće da uče“ da se privremeno povuku iz kampa u Pionirskom parku uoči protesta ispred Narodne skupštine 15. marta. Istog dana grupa od stotinak ljudi, od kojih je većina pripadala Pokretu socijalista, blokirala je ulaz u zgradu nezavisne informativne televizije N-1. Vučićev koalicioni partner Aleksandar Vulin potvrdio je javno na sednici parlamenta da je njegova politička stranka „Pokret Socijalista“ organizovao blokadu ove televizije, što je naišlo na osude jer jedna politična stranka blokira nezavisni (privatni) televizijski medij. Inače, studenti iz svih krajeva Srbije nastavili su pešice do Beograd.

U ranim jutarnjim satima **14. marta** oko 150 traktora (većinom bez registarskih oznaka), opkolilo je Pionirski park u kome se nalaze pro-režimski kamp „Studenti 2.0“. Istovremeno, zgrada Narodne skupštine je iz „bezbednosnih razloga“ zatvorena do 17. marta. Ujutru istog dana svi vozovi su otkazani zbog navodne „pretnje bombom“. Evropsko javno tužilaštvo (EPPO), na čelu sa Laurom Kovesi, saopštilo je da otvorilo istragu u vezi sa mogućom zloupotrebom IPA fondova iz EU u vezi sa rekonstrukcijom železničke stanice u Novom Sadu. Uveče 14. marta većina studenata i građana završila je pohode i stigla je u Beograd. Prema podacima MUP-a, dolasku studenata prisustvovalo je 31.000 ljudi. Portparol Kancelarije UN za ljudska prava Džeremi Lorens pozvao je vlasti da dozvole da se protest održi bez neopravdanog mešanja.

Protest **15. marta** smatra se najvećim javnim skupom u istoriji Srbije. Protest pod nazivom „15 za 15“ održan je 15. marta (15. mart za 15 stradalih u Novom Sadu) u Beogradu ispred Narodne skupštine i na Slaviji, gde je odsluženo petnaest minuta tišine. Protestu je prisustvovalo više hiljada studenata sa Univerziteta u Beogradu i drugih univerziteta, građana iz cele zemlje, veterana 63. padobranske brigade i veća grupa "bajkera". Uveče u 19:00 počelo je 15 minuta tišine za žrtve urušavanja nadstrešnice novosadske železničke stanice. Međutim, u 19:11 na veliku masu ljudi koji su u tišini mirno stajali i odavali poštu nastradalima, prema snimcima sa lica mesta čini se da je upotrebljeno „sonično oružje“ (LRAD). Upotreba ovog specifičnog oružja može se klasifikovati kao neposredna primena posebnog oblika „terora“ (i torture), jer je bez najave upotrebljena protiv demonstranata koji su u tišini mirno stajali u mestu. Policija i vojska ovo su demantovali (uprkos snimku). Predsednik Vučić pozvao je na krivično gonjenje onih koji „lažu“ i „šire dezinformacije“ da je ovakvo sredstvo upotrebljeno protiv demonstranata. Ni javno tužilaštvo nije pokrenulo istragu o navodnoj upotrebi zvučnog oružja, već je izdalo saopštenje u kojem tvrdi da nema indicija o njegovoj upotrebi, pozivajući se na izveštaje ministarstava odbrane i zdravlja.

Uporedo sa ovim incidentom, studentski i organizatori proglasili su protest završenim nakon što su tvrdili da su flaše i kamenje bacani na demonstrante iz provladinog kampa "Studenti 2.0" preko puta Skupštine Srbije, što je dovelo do kratkotrajnih tenzija između demonstranata i žandarmerije, ali na kraju bez eskalacije.

U snimku iz studija prorežimske *Informer TV* vidi se organizovan direktan prenos protesta. U studiju su bili Dragan J. Vučićević (vlasnik *Informer*) Vladimir "Đuka" Đukanović (visoki funkcioner SNS) koji je rekao: "Ima posebna pesma *Vetar duni kroz jetru*, možemo li da je pustimo sada, povodom ovog zvučnog topa". Na to je Vučićević odgovorio: "ova je za zvučni top".

Kako su u svom saopštenju navele nevladine organizacija koje pružaju *pro bono* pravnu pomoć (Građanske inicijative, YUCOM, CRTA, A11, FemPlatz i Beogradski centar za ljudska prava), tokom noći 15. marta nakon demonstracija, u policijskoj stanici Zvezdara onemogućeno je pravo na pravnu pomoć dvojici uhapšenih mladića. Advokatica pravne pomoći (K. Todorović) došla je u policijsku stanicu kako bi im pružila pravnu zaštitu. Međutim, policijski službenici su joj odbili pristup uhapšenima, a kada je dalje insistirala, jedan od policajaca ju je verbalno napao i opsovao, da bi je zatim drugi policajac (koji nije imao nikakva obeležja) nasilno izbacio iz stanice, pri čemu je advokatica zadobila povredu ruke. Podneti su zahtevu za hitno pokretanje disciplinskog i krivičnog postupka protiv odgovornih policajaca.

Broj prisutnih demonstranata u Beogradu na protestu bio je izuzetno veliki: "najveći skup u istoriji Srbije". Zvanična vladina cifra koju je dao MUP je 107.000, analiza Arhiva javnih skupova pokazala je da je bilo između 275.000 i 325.000 prisutnih „sa mogućnošću da je broj i veći“. Bivši raniji ministar policije Božo Prelević procenio je da je na protestu bilo najmanje pola miliona.

Narednog dana, **16. marta** na društvenim mrežama pojavili su se brojni izveštaji o neuobičajenim zdravstvenim simptomima među demonstrantima, uključujući vrtoglavica, aritmija, gubitak sluha na jedno ili oba uva, kao i smetnje sa pejsmejkerima. Mnogi građani su zadobili i ortopedske povrede izazvane komešanjem nakon (ne) upotrebe zvučnog oružja. Srpski odbojkaš Vanja Grbić tvrdio je da je njegov kolega Marko Samardžić doživeo "sedam srčanih udara zbog dejstva oružja na njegov pejsmejker," ali je kasnije promenio svoju izjavu, rekavši da se Samardžiću "pozlilo" tokom protesta. Ove okolnosti navele su studente da 17. marta organizuju protest ispred Urgentnog centra, zahtevajući objavljivanje tačnog broja ljudi koji su lečeni nakon incidenta od 15. marta.

Sindikatski pravosuđa je **17. marta** saopštio da će svi zaposleni u pravosudnim organima, sudovima, javnim tužilaštvima i kazneno-popravnim ustanovama 18. marta stupiti u celodnevni štrajk. Građani Obrenovca okupili su se ispred zgrade Opštine na glavnom trgu da izraze svoje nezadovoljstvo nakon što je na društvenim mrežama pušten snimak na kojem se vide članovi Opštine u beogradskom Pionirskom parku u kojem su kampovali prorežimski "studenti koji žele da uče". Demonstranti su gađali jajima ulazna vrata Opštine i njene zaposlene (pomoćnik gradonačelnika Dragan Blažić Vivak pogođen je jajima u glavu). Nakon incidenta uhapšeno je šest demonstranata.

Predsednik Vučić je **18. marta** u televizijskom intervjuu rekao: „Profesori fakulteta koji ništa ne rade, osim što učestvuju u blokadama, dobiće krompir. Sutra će im, mislim, biti isplaćen ovaj deo. Neće dobiti ništa.“

Pedesetak građana Sremske Mitrovice okupilo se **19. marta** ispred zgrade lokalne Gradske uprave, nezadovoljni što se veliki broj gradskih funkcionera, među kojima i gradonačelnik Branislav Nedimović, lažno predstavljao kao "studenti" u kampu u Pionirskom parku u Beogradu. Poslanici Evropskog parlamenta Vladimir Prebilić i Gordan Bosanac iz grupe Zelenih obratili su se pismom predsednici Evropske komisije Ursuli fon der Lajen izražavajući duboku zabrinutost povodom njenog zakazanog sastanka sa predsednikom Vučićem sledeće nedelje.

Tog dana dnevni list *Danas* objavio je intervju sa anonimnim žandarmom prisutnim na protestu „15. za 15" u Beogradu. Policajac je naveo da je čuvao vozilo opremljeno LRAD-om i, iako ta jedinica „na kraju nije

upotrebljena“, oficir je potvrdio da su po gradu bili smešteni dodatni zvučni topovi, rekavši da je službenicima „rečeno da je uređaj postavljen u ili pored predsedništva “ i da su traktori parkirani oko Pionirskog parka postavljeni tamo „da se mogao odbiti udar“ i da treba izbegavati da se vrši pritisak na „Studente 2.0“. Osim toga, objavljene su fotografije Marinike Tepić na kojima se vidi džip vozilo sa nakačenim LRAD-om parkiranim uz Narodnu skupštinu. Pre toga, režimski zvaničnici izjavili su da na protestu nije korišćeno takvo oružje, a predsednik Vučić je 18. marta prokomentarisao: „Kažem vam sada – da su naše snage koristile zvučni top, Vorteks, kako god da se zove, tada ja više ne bih bio predsednik. Oni su patetični lažovi.”

Planirani miting SNS u Nišu otkazan je **21. marta** pošto su demonstranti gađali jajima funkcionere stranke, što je navelo policiju da blokira istorijsku zgradu Oficirskog kluba, gde je trebalo da se održi miting uz prisustvo visokih SNS funkcionera Ane Brnabić, Miloša Vučevića i Darka Glišića, kao i gradonačelnika Niša. Istog dana, oko 10.000 ljudi prisustvovalo je komemorativnoj šetnji u Novom Sadu kako bi odali poštu Vukašinu Crnčeviću, 19-godišnjaku koji je tog dana preminuo od teških povreda zadobijenih četiri meseca ranije u urušavanju nadstrešnice železničke stanice u Novom Sadu. U Bogatiću demonstranti su gađali jajima zgradu Opštine i restoran u vlasništvu lokalnog opštinskog funkcionera SNS. Istog dana, majka jedne od žrtava urušavanja nadstrešnice obavestila je javnost da je zbog podrške demonstrantima dobijala pretnje i fotošop slike mrtvog sina što je prijavila policiji, ali su njene tvrdnje odbačene.

U Kragujevcu je **22. marta** najavljen prvi „zbor“ kao oblik neposrednog okupljanja građana. Građani su, po principima neposrednog glasanja, organizovali i skupove „zbora“ u Bogatiću, Trsteniku, Arilju, Pančevu, Čačku, Vlasotincu, Vršcu, Zrenjaninu, Šidu, Novom Sadu, Smederevu, Baču, Pirotu, Nišu, Kragujevcu i nekoliko opština Beograda. Zaposleni u javnom saobraćajnom preduzeću „Pantransport“ iz Pančeva, najavili su da će 28. marta održati jednodnevni štrajk i obustaviti sav prevoz na gradskim i međugradskim linijama. Odluka je doneta u znak podrške studentima, ali i zbog nezadovoljstva vozača koji više „dobrovoljno“ ne žele da prevoze aktiviste SNS na skupove.

U Čačku je grupu studenata demonstiranih sa lokalnog Tehničkog fakulteta napala grupa maskiranih muškaraca. Stotine ljudi je protestovalo, a neki od demonstiranih su upali u zgradu gradske uprave, ali su ubrzo potom otišli. Predsednik Vučić je okupljenim građanima u Narodnom pozorištu u Leskovcu poručio: „Promeniće se oni policajci koji ne žele da čuvaju red i zakon, promeniće se oni tužioci koji ne žele da čuvaju red i zakon“. Međutim, kako se navodi u saopštenju koje je potpisalo 220 sudija i tužilaca u Srbiji, „izjavom da će oni tužioci koji ne štite red i zakon biti smenjeni, predsednik Republike ispisao je novu stranicu u dvanaestogodišnjem porobljavanju i ponižavanju pravosudnog sistema.“

Na beogradskim opštinama Vračar i Zvezdara **23. marta** građani su se okupili oko štandova SNS-a i sa 17 minuta tišine odali počast žrtvama požara u noćnom klubu Kočani u Severnoj Makedoniji, nakon čega su počeli da skandiraju parole protiv SNS-a. Policija je štitila članove SNS-a sve dok uveče nisu bili primorani da odu.

Hiljade demonstiranih **24. marta** okupilo se u Beogradu da se suprotstavi planovima za preuređenje bivšeg generalštaba Vojske Jugoslavije (oštećenog u NATO bombardovanju 1999), u luksuzni kompleks koji finansira firma Džereda Kušnera (zeta predsednika SAD Trampa). Vlada Srbije odobrila je prošle godine višemilijonski ugovor sa Kušnerovom kompanijom, dajući u zakup zemljište na 99 godina. Demonstranti su zahtevali obnavljanje statusa baštine lokaliteta i otkazivanje projekta. Protivljenje projektu podržali su i arhitekte, inženjeri i opozicione stranke koje su izrazile svoje neodobravanje, tvrdeći da to mesto treba da ostane spomenik kulture, a ne da se razvija radi profita.

Studenti i profesori su **26. marta** na tri sata blokirali Brankov most u Beogradu, protestujući zbog smanjenja plata prosvetnim radnicima.

Provladin tabloid *Kurir* objavio je **27. marta** nepotpisan prilogu kojom se navodi: „Prestanite da maltretirate građane. Može se desiti da građani drugačije reaguju na neke buduće blokade mostova nego do sada. Da će oni koji su verovali sociologu profesoru Jovu Bakiću plivati u reci“.

Studenti su se **28. marta** okupili ispred provladine TV stanice *Informer*, protestujući zbog pristrasnog izveštavanja te stanice i „doksovanja“ demonstiranata u njenom studijskom programu uživo.

Studenti koji blokiraju fakultete Univerziteta u Novom Sadu najavili su **29. marta** rutu biciklističke trke „Tura do Strazbura“, sa idejom da Evropskom sudu za ljudska prava podnesu dokument o kršenju prava u Srbiji.

Dekanku Filozofskog fakulteta u Nišu Nataliju Jovanović, koja podržava studente, **30. marta** je žena napala nožem i povredila joj ruku, nakon čega joj je pružena medicinska pomoć. U beogradskom okrugu Žarkovo, putnički automobil je prošao kroz masu tokom 16 minute tišine i povredio jednu osobu (vozač je uhapšen). Demonstranti u Užicu blokirali su lokalni autoput: blokada je počela sa 16 minuta tišine. U Subotici su se demonstranti okupili na lokalnom Hipodromu, gde su prikupljali potpise u mesnim zajednicama kako bi mogli da organizuju prve zborove. Odatle su učesnici protesta krenuli Somborskim putem, a kolonu su predvodili traktori i bajkeri.

Studenti, profesori i građani okupili su se **31. marta** u Beogradu, Novom Sadu i Nišu da izraze podršku napadnutoj dekanki u Nišu. Predsednik Vučić je dekanku javno nazvao „kriminalkom“ i rekao da su povrede njene ruke: „posekotina kao kada sečeš krastavac ili luk“. Članovi Saveta Univerziteta u Beogradu osudili su izjave predstavnika vlasti kojima se poziva na hapšenje rektora i upozorili da je to napad na celu akademsku zajednicu i saopštili da „klevete, podmetanja, uvrede i pretnje upućene rektoru Vladanu Đokiću i dekanima visokoškolskih ustanova predstavljaju napad na Univerzitet u Beogradu i naučnu zajednicu u celini“. Prema podacima, tokom meseca marta održano je 1697 protesta u 378 gradova Srbije.